9 Kasım 1957

Sene : 4, Cilt : XI, Sayı : 1[illegible]

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4 Cilt XI, Sayı: 183
Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel; 18999 P.K. 589 . Ankara
İdare:
Denizciler Caddesi 98/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiatı 85 Kuruş

Başyazarı

Metin TOKER

AKİS** Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul **Müdür:

Tarık HALULU

Umumi Neşriyat Müdürü
İlhami SOYSAL

Karikatür:
TURHAN

Fotoğraf:
Hüseyin **EZER**
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

Klişe:
Desen Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü:
MübinTOKER

Abone Şartları:

3 aylık	**(12 nüsha) :**	**8 lira**
6 aylık	**(25 nüsha) :**	**16 lira**
1 yıllık	**(52 nüsha) :**	**82 lira**

*İlân **Şartları!***
8 renkli arka kapak **(Tam sayfa) :**
350 Lira
Kapak içi **800** lira, **metin sayfaları**
Santimi 4 lira.

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı **Matbaa — ANKARA**

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 7.11.1957

Kapak resmindi

F. A. Barutçu

Tenkidin zaruretine imân

Kendi Aramızda

Sevgili **AKİS** Okuyucuları

Seçimlerden sonra, son bir hafta içinde efkarı umumiyenin zihnini en çok meşgul eden sual hiç şüphe yok ki seçimlerin hakiki galibi muhalefetin ne yapacağıdır. Bu sualin memleket ölçüsünde uyandırdığı merakı göz önünde bulunduran AKİS bu sayısında sizlere kudretli bir muhalefetin ve bilhassa aradan geçen yedi seneden sonra memleket ölçüsünde büyük bir sempati toplamış olan C. H. P. nin bundan böyle ne yapacağını yakından takip edip okuyucularına duyurabilmek için kadrosunun büyük bir kısmını seferber etti. AKİSin okuyucularının meraklarını tatmin için hazırladığı bu yazıda, yalnız C. H. P. nin nasıl hareket edeceğini değil, bu arada C. H. P. ye hayatiyetini veren idealist politikacılardan birinin de kırk yıllık politik hayatının hikâyesini okuyacaksınız.

Son hafta içinde merak edilen suallerden biri de zahiren seçimlerin galibi gözüktüğü halde hakikatte acı bir mağlûbiyete ve çözülmeye uğramış olan D. P. nin durumu ve bandan sonra takip edeceği yoldur. Muhalefetin ne yapacağı sualine olduğu kadar, D. P. nin ne yapacağı sualine de mim koyan AKİS, bu mevzuda da enteresan bir **yazı** ile karşınıza çıkıyor. İktidar, söylenildiği gibi bir şiddet politikasına mı gidiyor? Yoksa milletçe arzu edildiği veçhile bir yumuşama ve itidal politikasına mı dönecek? Bu suâllerin, de cevabını gene YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda bulacak ve zevkle okuyacaksınız.,

Kralların, prenslerin ve prenseslerin kırk gün kırk gece süren düğünleri gazete sütunlarında günlerce tefrika edilir de nedense burnumuzun dibinde yapılan ve en azından bu düğünler kadar enteresan olan ve bazen yedi gün yedi gece süren köy düğünleriyle kimse alâkadar olmaz. Gecen hafta Ankaraya topu topu yüz kilometre' uzaktaki iki köyde yapılan bir düğün röportajında köy düğünlerinin cidden ilgi çekici ve şehirliler için bilinmeyen hususlarını bulacaksınız. Ankara köylerinde düğün nasıl yapılır? Kız nasıl istenir? Gelin alman kız damat evine nasıl girer? Bunlar ve bunlara benzer suallerin cevabını da mahallinde takip etmiş bir AKİS ekibinin hazırladığı yazıda okuyacaksınız.

Son günlerde dünya basınını en çok ilgilendiren haber yer yüzünden 900 kilometre uzakta ve dünya etrafında durmadan dönen Ur peyke arkadaş olarak gök yüzüne fırlatılan ve birincisinden de büyük bir alâka ile takip edilen Sputnik II nin maceraları oldu. Gazetelerin manşetleri bu ikinci suni Rus peykindeki Damka adlı dişi köpeğin sağ salim dünyaya dönüp dönemiyeceği suali ile dolup dolup boşalıyor. AKİS suni peykler mevzuunda memleketimizdeki en yetkili kalemlerden birine bu mevzuu enine boyuna inceletti ve tamamiyle ilmi bir otoritenin kaleminden çıkmış bu çok cazip yazıyı Sputniklere ait en son resimler ve şamalarla süsleyerek okuyucularına sundu. Fen sayfamızdaki bu yazıyı da zevkle okuyacağınıza eminiz.

Saygılarımızla
AKİS

C. H. P. Genel Merkezi

Millet

Rahatsızlık

Bu haftanın başında radyolarımızın spikerleri dünya basınında seçimlerimiz hakkında çıkan ve hepsi, ne tesadüf, bir "D. P. zaferi"ni terennüm eden makaleleri yayınlarken İngilizce bilenler Türkiyede satılmakta olan bir New - York Times'da şu satırları hüzünle okumaktaydılar:

"Seçimlerden sonra bası Anadolu şehirlerinde patlak veren karışıklıkların sirayetini önlemek *üzere* icra organlarının almış oldukları tedbirler dolayısıyla, hükümet merkezi bir ordu karargahım andırıyordu. Başlıca yollar ve meydanlar, tahminen beş bin kişilik bir askeri kuvvet tarafından işgal olunmuştu.

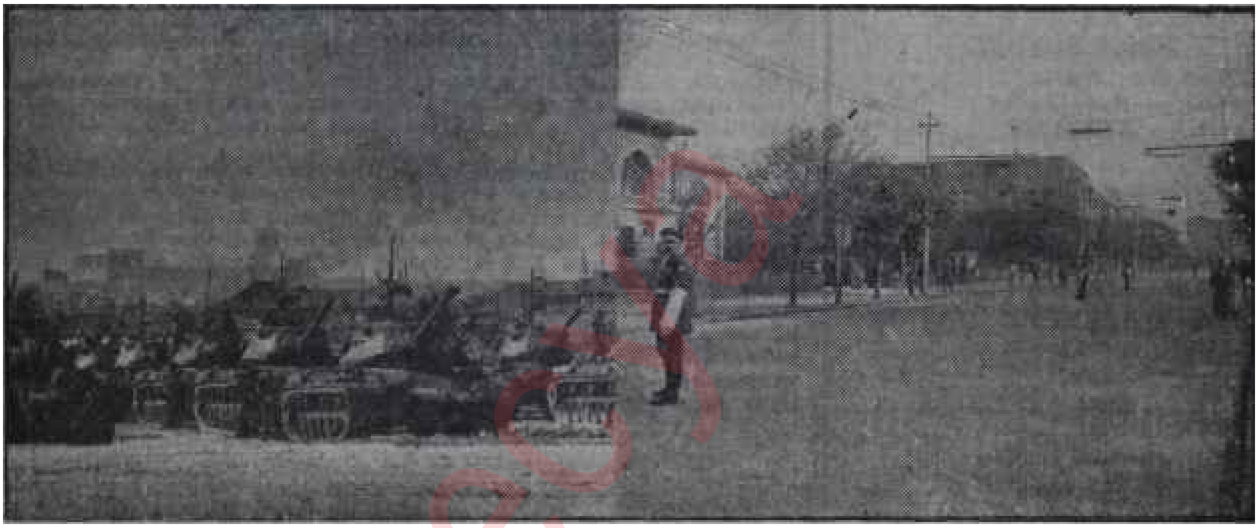
Daha sabahtan Amerikan malı yoktu. Zira ömürleri boyunca Ankarayı o şekilde görmemişlerdi.

Manzara, hafta içinde de sık sık tekrarlandı. Pazartesi günü Üniversite merasimsiz açılırken geniş emniyet tedbirleri alınmıştı. Çarşamba günü, içinde Osman Bölükbaşı muhakeme edilen Ankara Adliyesi büyük kuvvetler tarafından sarılmıştı. Cuma günü D. P. Grubu toplanacağı için Meclis civarının aynı vaziyette olacağından şüphe yoktu. Pazar günü ise Atatürkün ölüm yıldönümüydü ve hiç şüphesiz şehir *geçen* Cumaya benzer bir hava alacaktı.

Ne oluyordu? Bunlara niçin lüzum görülüyordu? Zira yalnız Ankaralılar değil, devlet büyüklerimizin gittiği İstanbulda da halk bu gibi tertibatın alındığına şahid olmuştu.

Mesele şuydu: 1957 seçimleri, bir mana taşıyordu. Bu manayı yalnız tekrar kuvvet kazanması, hiç şüphesis hayırlı bir alâmettir. Bay Menderes tarafından matbuat, adalet ve hür devlet sisteminin diğer hayati uzuvlarının hürriyetlerine konulan tahdidlere rağmen halen mevcut mukavemet bundan böyle daha' da şiddetlenebilecektir. Bu netice aynı zamanda Başbakanın kalkınma siyasetinin ölçüsüz safhalarını az çok frenlemek imkânını da temin edebilecektir."

Halbuki bu sırada radyolarımız, hem de dünya basınından seçmeler yaptıkları iddiasıyla 1957 seçimlerinin manasını değişik şekilde anlamaya ve anlatmaya çalışıyorlardı. Millet ile D. P. nin ihtilafı oradan doğuyordu. İhtilâf sadece D. P. yi rahatsız etseydi, mesele azdı. Ama millet bu ihtilâfın derhal hallini ve İktidarın, kendisinden ne istendiğini anlamasını şiddetle arzuluyordu.

Meclisin açılış günü Ankaradan iki görünüş
Muvakkat olan daimi olmasa

on dört Sherman tankından mürekkep bir birlik şehre girmiş ve yol kavşaklarında mevzi almıştı. Polisler Meclis önündeki yolda trafiği durdurmuşlar ve yayaların kaldırımlardan geçmesine dahi müsaade etmemişlerdi. Meclis binasını ve müştemilâtını bir muhafız taburu sarmış ve Ankara Palasa girip çıkmak isteyenler ancak yan kapıdan işleyebilmişlerdi.

Fakat Ankarada bir şiddet gösterisi yapılacağına dair. icra organının beslediği endişe tahakkuk etmedi. Halk, iplik gibi yağan yağmur altında, kordon altına alınmış sokaklardan geçerek askerlere ve polislere fazla bir ehemmiyet vermeksizin yoluna devam etti."

Hakikaten geçen haftanın sonundaki Cuma günü başkentin halini görmüş olanların bu manzarayı ömürleri boyunca unutmalarına imkân tarafsız Türkler değil, dünya, gene New - York Times'da da belirtildiği gibi, şöyle anlıyordu:

"Pazar günü Türkiyede yapılan seçimlerden Başvekil Menderesin Demokrat Partinin üçüncü defa olarak muzaffer çıkması, C.H.P. muhalefetinin kazandığı muvaffakiyeti gölgele yemez. Bay Menderesin otoriter rejim temayüllerine rağmen, Türkiyenin hâlâ sandık başına giderek birçok iktidar listesi mensubunu parlâmento dışına çıkarmak fırsatım kaçırmayacak kadar demokratik temayül göstermiş bulunması cesaret vericidir. Ç. H. P. muhalefeti bu sefer seçimi kazanamamış ve yapılan "usulsüzlük" lere itiraz etmiştir. Fakat Bay Menderese seçimlerde C.H.P. nin hayli endişe vermiş olduğuna şüphe yoktur.

-Yedi sene evvel serbest seçimlerde İktidarı kaybeden C. H. P. nin

İktidar

Karar peşinde

Plâkasının üzerinde A. 0073 numarayı taşıyan büyük, siyah Cadillac Çemberlitaştan Cağaloğluna saptı ve önünden giden polis otomobilini takiben İstanbul vilâyet binasına yaklaştı. Gelen, aslında, büyük bir ptomobil kafilesiydi. Arabaların hepsi resmiydi. Siyah Cadillac polis noktalarını geçti, vilâyetin avlusuna girerek büyük kapıya yanaştı. Arabada Uç başkan vardı: Cumhurbaşkanı Celâl Bayar. Millet Meclisi Başkam Refik Koraltan ve Hükümet Başkanı Adnan Menderesi Celâl Bayar ve Refik Koraltan o gün, uçakla Ankaradan gelmişlerdi. Adnan Menderes ise Cumartesinden beri İstanbuldaydı. Hâdise bu haftanın başında Pazartesi, öğle vakti geçiyordu.

Haftanın İçinden

Huzura Götüren Tek Yol

Metin TOKER

Memlekette üç taraflı bir arzu, kendini kuvvetle hissettiriyor: Huzur iştiyakı. İktidar huzur istiyor, Muhalefet huzur istiyor, hepsinden mühimi millet huzur istiyor. Buna temin edecek başlıca amilin İktidar olduğunda zerrece şüphe yoktur. Muhalefet ise ikinci âmildir. Fakat iki tarafın huzur anlayışı arasında öylesine büyük bir fark seziliyor ki huzur diye diye huzursuzluğun tâ içine düşülmesi, endişe verici bir ihtimal olarak ortadadır.

Halbuki akıl için tarik bir olduğu gibi, huzura götüren yol da tektir. Şunun kat'i surette anlaşılması lâzımdır ki huzur haksızlıktan geçilerek elde edilemez. İktidar her şeyden evvel zihinlerdeki, haksızlık vuku bulduğu zehabını silmekle mükelleftir. Muhalefet tedhiş yapıyormuş. Muhalefet baskı yapıyormuş, Muhalefet hakkına rıza göstermiyormuş, Muhalefet karışıklık çıkartıyormuş.. Bütün bunlar lâftır. Zerrece kıymeti, ciddiyeti yoktur. Bir kere, şu radyonun hali nedir? Seçim kampanyası boyunca tek taraflı davranarak milletin sinirlerini harap etmiştir, seçim günü işlediği suçtan dolayı ilâmla mahkum olmuştur. Bunlar yetmiyormuş gibi, günler ve günlerdir hakikaten asap bozucu bir neşriyatın harareti içindedir. Devletin radyosunun spikeri ağzında D. P. Meclis Grubu tebliğinin ne işi vardır, lütfen söyler misiniz? D. P. Grubu, bu. Büyük Meclisteki dört Gruptan sadece biri. Radyoyla D. P. nin tebliğini yayarsanız, C. H. P nin tebliğinden ancak hücum etmek için bahsedersiniz, sonra istersiniz ki bu neşriyatı dinleyen vatandaş kalp huzuru içinde, vicdan huzuru içinde, sükûn ve emniyet içinde bulunsun, Olmaz böyle şey. Bunun olmayacağını, olmadığını artık anlamak lâzımdır.

D. P. seçmen reylerinin yarısını dahi alamamıştır. Hükümet adına konuşan sözcülerin sözlerine, yazarların yazılarına bakınız. Millet İktidarın tutumunu tasvip etmiş, millet D. P. nin 1954-57 metodlarıyla beraber olduğunu bildirmiş, millet D. P. büyüklerine itimadını göstermiş! Bunlara inanmanın, bu neticeleri kabul etmenin imkânı var mıdır? 1957 seçimlerinin manası bu mudur? İktidar da huzur istiyor. Doğru. Hattâ herkesten fazla huzur istediği de doğru. Ama bunu sağlamanın yolu, reyini o kadar şuurlu şekilde vermiş bir seçmen kütlesinin karşısına geçip, hem de gözlerinin içine baka baka, tasvip görmeyen bir zihniyeti tasvip görmüş şekilde ilân mıdır?

Ya o tehditler ya o tenkil niyetleri? Bir seçim sonunda, memleketlerde huzur sağlayan yol tehdit ve tenkil midir? Milletin büyük sevgisine ve itimadına mazhar olmuş, reylerin yarısından çoğunu sağlamış bir Muhalefete ve onun memleket çapındaki liderlerine sataşmak sinirleri sükûnete götürmez. Olsa olsa, havayı biraz daha elektriklendirir. Muhalefet ve liderleri hakkındaki hükmü, seçmen bizzat vermiştir. Onlar aleyhinde yeni bir kampanyaya girişmek, seviyesi düşük ithamlarda bulunmak huzuru yaklaştırmaz, uzaklaştırır.

İktidarın tezi şudur: Bir seçim kampanyası geçirmiş bulunuyoruz. Seçim bitmiş, netice alınmıştır. Her seçimde bir takım hatalar yapılabilir. O faslı kapayalım. Çimdi el birliğiyle memleket hizmetinde çalışalım. Bu tezin doğru tarafı olduğunu inkâra imkân yoktur. Ama, seçim sırasında işlenilen aleni suçlar cezalandırılmayacaktır. Aleni haksızlıklar tamir edilmeyecektir. Suçlar ve haksızlıklar, cezalandırılmak veya tamir, edilmek değil, tahkik mevzuu bile olmayacaktır. Sadece İktidar diyecektir ki: Tamam, mesele yoktur, biz işimize bakalım, huzur geri gelsin. Huzur böyle gelmez. Huzurun temelinde haksızlık bulunmamak gerekir. Siz haksızlığı ortada bıraktığınız müddetçe, alacağınız her tedbir havayı biraz daha sertleştirir, sinirleri biraz daha gerer, tansiyonu biraz daha arttırır.

İktidarın evvelâ kendi kendisini huzursuzluktan kurtarması gerekiyor. Sakin düşünebilme! İşte şu anda, İktidarı elinde tutanların muhtaç bulundukları şey budur. Sakin düşünebilme ve kararlan sükûnetle alabilme. Sertliğe gitmenin, D. P. zaviyesinden zerrece faydası yoktur. Sindirme gayretleri beyhudedir. Derdi evvelâ teşhis, ondan sonra kökünden tedavi gayretine lüzum vardır. Teşekkül tarzı itibarile bir anda bütün Türklerin hükümeti vasfım kazanacak bir Cumhuriyet hükümeti ve onun, haksızlık yapıldığı endişesini kalplerden silecek İlk icraatı hasretini İktidarın hepimizden çok çektiği huzuru süratle yerleştirme yolunu açacaktır. İktidarın sayın başı mesai arkadaşlarını seçerken kendisinin belki sevdiği, ama milletçe sevilmedikleri aşikâr tipleri mutlaka mesuliyet mevkilerinden uzak tutmalıdır. Çok partili rejimlerin basit icaplarının yerine getirildiğini görmek, en ateşli vatandaşları dahi serinkanlılığa sevkedecektir. İnadın, halk arasında kullanılan tâbirle "kontra gİtme"nin faydasızlığı son derece açıktır. "Beni bütün Türklerin hükümeti olarak tanı!" İyi, tanıyalım. Ama lütfen sen de, bütün Türklerin hükümeti olarak hareket et. Tok, "Ben nasıl hareket edersem, edeyim, sen gene beni bütün Türklerin hükümeti olarak tanı!" İşte ona bu topraklar üzerinde artık cevaz kalmadığını seçmen, daha bundan iki hafta evvel, bütün açıklığıyla ifade etmiştir.

Ancak İktidar o yolu tuttuktan sonradır ki, eğer Muhalefet hakkına razı olmazsa suçlandırdmaya hak kazanır. Daha evvel değil. Bir memlekette Muhalefetin, huzur temini bakımından İktidara yakın derecede rol sahibi bulunduğu açık bir hakikattir. Muhalefet liderleri, İktidar liderleri kadar basirete muhtaçtırlar. Fakat bugünkü tutumları dolayısıyla Muhalefetin başında bulunan sayın politikacılara tarizde bulunmak haksızlığın tâ kendisi olur. Muhalefet ne yapacaktır? Kendisine aksettirilen haksızlık iddialarını, ilâmla müsellem suçları takip etmeyecek midir? Bu onun vazifesidir. Ancak, o bu vazifesini kanunların çerçevesi dahilinde yapacaktır. Kaldı ki seçmen reylerinin yarısından fazlasını almış bulunmak bu sayın politikacılar için, başka kuvvet aratmayacak bir manevi destek, hatta kudrettir. İktidarın içinde karışıklıktan şiddet kullanarak bastırmak azminde görünenler olduğu gibi Muhalefetin içinde de huzursuzluğu her ne pahasına olursa olsun devam ettirmekte küçük menfaat görenler ihtimal ki mevcuttur. İktidarın sayın başı kulaklarını birincilere, Muhalefetin sayın başı, ikincilere mutlaka kapamalıdır.

Zira her ikisinin de bilmesi lâzımdır ki huzuru asıl, millet istiyor. Millet işine, gücüne dönecektir. Üstelik Türklyenin Jeopolitik durumunun şurişe asla müsait olmadığı her Türkün içine asırlardan beri yerleşmiş bir samimi kanaattir. Vatandaşın sinirini daimi surette ayakta tutmak hiç kimsenin hakkı olmamak gerekir. Bunun ilk çaresi, aleni haksızlıkların derhal ve süratle bertaraf edilmesidir. Temel, huzura müsait hale getirildikten sonra görülecektir, onun üzerine gerekli binayı çıkmak kabildir, kolaydır, hattâ pek kısa zamana mütevakkıftır.

Okuyucu Mektupları

Basın *hakkında*

2 Kasım 1967 tarihli AKİS'in "Basın" kısmında Vatan gazetesi için yazdığınız övücü sözlere teşekkür ederiz. VATAN, siyasi hayatımızın bugünkü kritik devresinde, kendi gazetecilik anlayışının tabii neticesi olarak vazifesininne olduğunu biliyor ve bunun için sizin de ifade ettiğiniz gibi "bambaşka bir zihniyet, bambaşka bir ruhla meslek haysiyetini koruyor.

Sizinle ayni fikirde olmadığımız bir husus var ki, bu mektubu yazmamıza amil oluyor. O da şudur: Siz ötedenberi Ahmed Emin bey hakkında bir takım yanlış kanaatlere sahip bulunuyorsunuz. Bu kanaati nasıl edindiğinizi bilmiyoruz. Fakat biz, yani "gençler" bu gün eğer takdir edilecek bir meslek aşkı ve ruhuna sahip bulunuyorsak, bu Emin bey gibi bir patronla çalışmamızın eseridir. Emin beyin iyi ve cesur, insan olusu daima onun hakkında yanlış kanaatlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. O, iyi insan olusunun yanında, medeni cesareti bir çok şerefli imtihanlardan geçmiş, mesleğini başka hiç bir ikbal「le değişmemiş bir gazeteci vasfıyla da bizler için vazife ve mesuliyetlerimizi daima hatırlatan bir lider, bir büyüktür.

' Bize iyi gazeteci olmak gururunu duyururken, bu mertebeye Emin beyi kendimize uydurarak eristiğimizi ima etmenize üzüldüğümüzü saklamıyacağız. Bize VATAN'da imkânlar hazırlayan, gerçek gazeteciliğin yollarını gösteren Ahmed Emin beydir. Size, övdüğünüz mesleki ruh ve cesaretimizi Ahmed Emin beyden aldığımızı hatırlatmak istedik. Bu bizim için bir hak--inaslık borcudur.

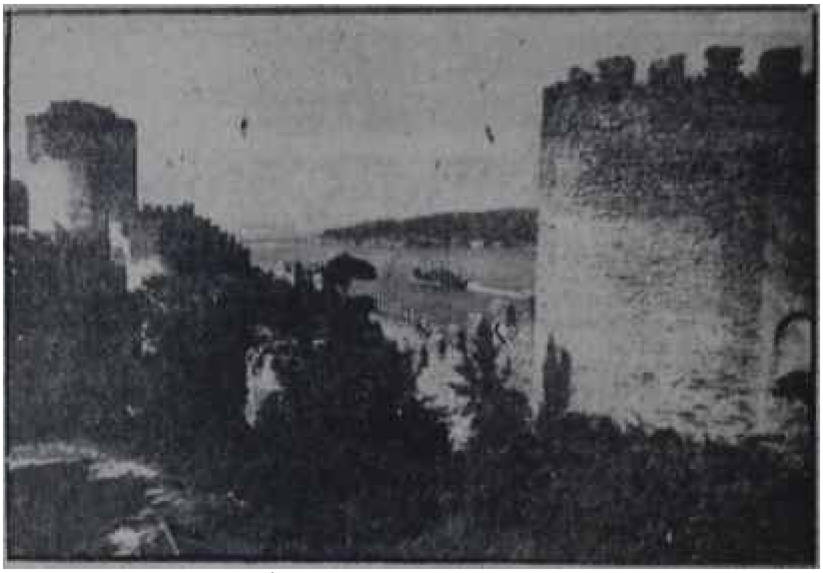
Saygılarımla

Vatan Gazetesi Tazı
İşleri Müdürü
Özcan Ergüder

Seçimler hakkında

D. P. nin artık isminden başka hiç bir demokratlığı kalmadığı ve bu, isimdeki demokratlığın bile yok olduğu iyiden iyiye anlaşılmış bulunuyor. Hani 1945-50 nin hakiki demokrasi kahramanları? Nerede ise, 1957 nin D. P. liderlerine: "Acaba bunlar 1945-50 deki liderler midir?" diye soracağımız geliyor. Meselenin en mühim tarafı, seçim nutuklarında, sanki sözlesmişler gibi D. P. adaylarının demokratik rejimin tahakkuku yolunda tek kelime sarfetmekten kaçınmalarıdır. Kendilerini dinleyen topluluklara: "Kahve mi istiyorsunuz, yoksa yol mu; . baraj mı?" sorusu yerine: "En tabiî hürriyetlerinize kavuşmak mı. istiyorsunuz, yoksa yol ve baraj mı?" sorusunu sormaya cesaret edemiyorlar.. İşte asıl bu noktaya bir "mim" koyalım.

Niyazi Bayraktar- İskenderun

İstanbuldan bir görünüş

Ah şu kabine kurma tasası da olmasa

Celâl Bayar ve Refik Kocaltan kendilerini getiren hususi uçaktan pardesüsüz inmişlerdi. Cumhurbaşkanı papiyon bir kravat takmıştı, başında şapkası, elinde eldivenleri vardı. Ayrıca alacalı, zarif bir baston tutuyordu. Karşılayıcı, olarak gelen Başbakan ise kruaze bir pardesügiymişti. Hava güneşliydi. Başkanların gözlerinde siyah gözlükler vardı.

O gün vilâyet binası gazetecilerin hususi alâkasını çekiyordu. Zaten Başbakanın İstanbulda bulunduğu zamanlar bu bina bir alâka merkezi haline geliyor, muhabir ve fotoğrafçılar etrafında toplanıyorlardı. Gerçi son sıralarda başka bir mesleğin mensupları gazetecilerle sıkı rakabet halindeydiler: Polisler. Devlet büyüklerinin muhafazası için bilhassa seçimlerden bu yana alınan tedbirler kadar sıkı tedbirler 1950-57 arası bir yana. İnönü ve Atatürk devirlerinde dahi görülmemişti. Emniyet memurları vilâyetin etrafında kuş Uçurtmuyorlar, hiç kimseyi büyük kapıdan bırakmıyorlardı. Binanın içinde ise devlet büyüklerinin toplantı mahalli diğer odalardan hususi şekilde tecrit edilmiş ve muhafaza altına alınmıştı.

Vilâyetteki toplantıda üç başkandan başka "huzuru mutad zevat" bulundu. Fatin Rüştü Zorlu ve Emin Kalafat tabii oradaydılar. Giresunda büyük bir "seçim tehlikesi" atlatmış olan Hayreddin Erkmenin pek neşeli olmadığı görülüyordu. Grup başkan vekili Abidin Potuoğlu hususî surette davet edilmişti. Görüşmeler, muhtelif kademelerde olmak üzere, geç vakitlere kadar devam etti. Fotoğrafçılar bu arada, içeriye bir tepsi içinde yemek götüren garsonun resmini çekmek fırsatım buldular. Tahminler Başbakanın öğle yemeğim yememiş olduğu merkezindeydi. Hava kararırken Cumhurbaşkanı Vilâyetten ayrılarak ikâmet edeceği Yıldıza gitti. Gariptir, o sırada polisler kapıda bir kalabalığın toplanmasına cevaz vermişlerdi. Kalabalık Celâl Bayan alkışladı, sonra vazifesini yapmış insanların kalb huzuru içinde dağıldı. İçerdeki toplantı daha bir hayli sürdü. Görüşmeler etrafında bir esrar perdesi mevcuttu.

Yazılan bozuldu.

Ama o akşam radyolarını dinleyenler, Vilâyet binasında ele alınan meselenin ne olduğunu anlamakta en ufak bir müşkilât çekmediler. Radyo gazetesi saatinde spiker D.P. Meclis Grubunun bir tebliğini okudu. Grup, 8 Kasım Cuma günü Ankarada toplantıya davet ediliyordu. Halbuki bir gün evvel, gene devletin yayın vasıtalarıyla D. P. Grubunun C. H. P. Grubu tebliğine karşı bir cevap vereceği ilân olunmuştu. Hattâ şöhretli Zafer gazetesi bunu sekiz, sütunluk bir manşetle bildirmişti. Doğrusu istenilirse kendisini buna mecbur hissetmişti. Zira emir İstanbuldan gelmişti. D.P. Grubunun C. H.P. Grubuna bir cevap vermesi D. P. Genel başkanı tarafından münasip görülmüştü. Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanının acele İstanbula gidişleri o kararla alâkalıydı.

Yeni kabineyi kurmak vazifesini aldıktan hemen sonra D. P. Genel Başkanının İstanbula hareket etmiş olması Ankara siyasî çevrelerinde iyi karşılanmamıştı. Gerçi Adnan Menderes seçimlerden hemen sonra özlediği Boğaz sahillerine gitmek kararındaydı. Ama memleketin muhtelif yerlerinde vukua gelen hâdiseler buna mani olmuştu. Genel Başkan buna rağmen ilk fırsatta Ankaradan ayrılmıştı. Halbuki yeni hükümeti için temasları başkentte yapması elbette ki daha iyi olurdu. Hele D. F. Grubu adına bir cevabın verileceği duyulduğunda, Adnan Menderesle gö-

rüşmenin zarureti ortaya çıkmıştı. Nitekim vilâyette Hayreddin **Erkmen** ve Abidin Potuoğlunun da iştirakiyle yapılan toplantıda aksi istikamette yeni **bir karar** alınmıştı. Hakikaten, **D. P. Meclis Grubu bir** müzakere **yapmamıştı** ki onun ağzından cevap verilsin. **Hatta Grubun** bir. başkam, bir idare heyeti dahi yoktu. D. P. milletvekilleri seçimlerden sonra bir tek defa toplanmışlar, Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Başkan vekilleri, idareci üyeler adaylarını seçmişler", sonra dağılmışlardı. Hal böyleyken, Grup adına ibr tebliğ neşretmek milletvekilleri arasın da hassas çıkacakları rencide edebilirdi. Bunun iyisi Grubu hafta sonunda toplantıya çağırmak, meseleleri orada izah etmekti. Nitekim hemen o akşam radyoda okunan tebliğde Grubun halihazır durumu tetkik ve gereken kararlara varmak maksadıyla toplantıya davet edildiği bildiriliyordu

Başlayan telkinler

İstanbuldaki toplantıdan bir gün sonra D.P. nin-Ankaradaki organı Zaferi İstanbuldaki organı Havadisi açanlar her iki gazetenin, kendi seviyeleri dahilinde bir telkini yapmaya başladıklarını gördüler. Hedefin D. P. Grubu azaları olduğunda hiç. kimsenin tereddüdü yoktu. Hükümet çalışamaz hale getirilmek isteniliyordu, tedbir almak lâzımdı! Bu leitmotive'in eski D.P. milletvekilleri için bir yeniliği yoktu. İcra organı teşrii organa bütün antidemokratik tedbirleri böyle aldırtmıştı. Muhalefet hükümeti çalışamaz hale getiriyordu: Basın kanunu lazımdı.. Muhalefet hükümeti çalışamaz hale getiriyordu: Toplantı kanunu lâzımdı. Muhalefet hükümeti çalışamaz hale getiriyordu. Secim kanunu lâzımdı. Şimdi aynı nağmeler kulakları doldurmaya başlar başlamaz, bu haftanın ortasında Ankara siyasî çevreleri "Tamam" dediler, "yeni antidemokratik tedbirler peşinde koşuluyor". Acaba Grup, hükümeti çalışabilir hale getirme yolunun antidemokratik kanunlar olmadığını hala anlıyamamış mıydı ve bir tek milletvekili çıkıp "Ya--, biraz da, şu milletin arzuladığını reyiyle ifade ettiği sistemi, usulleri denesek" demiyecek miydi? Doğru su, hafta içinde Ankarada D. P. milletvekilleriyle temas fırsatını bulmuş olanlar o bakımdan fazla nikbinlik sebebi bulamamışlardı.

D.P. adayları elekten geçirilerek tesbit edilmişti. Gerçi buna rağmen Meclis çalışmalarına iki hafta fasıla verilmesi Grupta güvenilir kimselere bir nabız yoklaması yaptırılması gayesini de güdüyordu. Ama buna rağmen, hele şu ilk günlerde Genel Başkanın Gruba hakim olmasını yadırgamamak lâzımdı.

Tesbit edilen taktik

Büyük D.P. idarecileri seçimlerden sonra nasıl bir vaziyet alınacağı hususunda son derece mütereddittiler. Adnan Menderesin sinirli olduğu görülüyordu. İdeal arkadaşlarından üçü, Fatin Rüştü Zorlu, Emin Kalafat ve Namık Gedik aşırı sertlik taraftarıydılar. Bilhassa Emin Kalafata bir şeyler olmuştu. Başbakanı mütemadiyen ifrata itmeye çalışıyordu. Hattâ bir kısım beyanatıyla müstakbel hükümeti dahi angajman altında bırakmaktan çekinmemişti. Genel Başkan mütemadiyen onlarla beraber olduğundan, muhtemelen bu tesirlerin altındaydı. Buna rağmen Cumhurbaşkanının bu sefer daha fazla itidal taraftarı davrandığı hissediliyordu. Meclis Başkanı da aynı hislerin içindeydi.

Bu hafta içinde Ankara siyasî çevreleri İktidarın ilk başta bir şiddet rejimini deneyeceğini tahmin ediyorlardı. Menderes V. hükümetinin o zihniyetteki ihsanlardan kurulması sürpriz sayılmıyacaktı. Bunların içinde Takrir-i Sükûn kanunundan bahsedenler dahi vardı. Şiddet yoluyla ne kadar sükûnet temin edilebilirse, o kadarı kar sayılacaktı. Zira bunun, uzun vadeli bir politika olamıyacağını, şiddetin söktürülemiyeceğini en müfritler bile seziyorlardı. Ondan sonra, bir takım manevralarla yumuşama yolu açılabilir, normal hayata avdet edilebilirdi. Sinen siner, sinmeyenle anlaşılabilirdi. O zaman Menderes V. hükümeti yerini Menderes VI. hükümetine terkeder, sertliğin ve şiddetin mesuliyeti yeni yeni Göktürklerin sırtına bırakılarak onlar tasfiye olunur, hattâ empülsif Ahmet Emin Yalmandan "İşte Adnan Menderes bir defa daha hatadan döndü, zaten bu onun en büyük vasfıdır.'.' tarzında başmakaleler bile beklenebilirdi.

Nitekim bu haftanın başında Ankarada, gazetecilerin elinde bir kanun taslağı dolaşıyordu. Rivayete göre D. P. Grubuna böyle teklif yapılacaktı. Teklifte Meclis müzakerelerinin dahi yazılmaması isteniliyordu. Ama gazeteciler, bunu, "Muhalefet çevrelerinden temin etmişlerdi. Ne var ki Zafer gazetesinde Çarşamba günü büyük basın mütehassısı Velibeyin üslûbunu pek andıran bir üslûpta bir fıkra çıktı. Muharrir, taslağı pek beğendiğini bildiriyor, ağzından adeta ballar akıyordu. Aslında meselenin üzerinde ciddiyetle durmak dahi abesti.

Zira İktidar çevrelerinde planlar hazırlanıyordu ama, kuvvetli bir Muhalefet de bu hafta içinde Ankarada boş durmuyordu. D. P. nin taktikleri ziyadesiyle iyi şekilde kavranmıştı. Üstelik ortada, 1957 seçimlerinden evvel mevcut bulunmayan' bir yeni faktör vardı: Millet, hangi rejim içinde yaşamak azminde olduğunu hiç bir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde ifade etmişti. Aksi istikamette ilerlemeye çalışmanın ne uzun, ne kısa vadeli hiç, ama hiç bir faydası yoktu.

Ümid, bu hakikatin D. P. Genel Başkanı tarafından görülmesindeydi.

Barlasın Tevkifi

Geçen haftanın sonunda Cuma sabahı, daha sokaklarda sütçülerle çöpçülerden başka kimselerin görünmediği saatlerde Selanik Caddesinin hemen basındaki bir apartmanın 4 numaralı dairesinin kapısını çalan iki kişi, kapıyı asan hizmetçiye, ev sahibini görmek istediklerini söylediler. Selanik caddesindeki apartmanın 4 numaralı, dairesinde C.H.P. Parti Meclisi üyesi, eski Ekonomi ve Ticaret Bakanlarından Cemil Sait Barlas otururdu.. Bir kaç dakika sonra kapıda görünen Barlas karşısındakilerin polis olduğunu ve kendisinin Savcılığa davet edildiğini öğrenince hemen hazırlandı ve kendini almağa gelenlerle birlikte Savcılığa gitti. Savcılıkta kendisinin tevkif edildiğini söylediler. Ayni gün saat 13 de C. H. P. Parti Meclisi üyesi ve Gaziantep adayı Barlas gene iki polis nezaretinde bir taksi içinde Adanaya doğru yola çıkarılmıştı. Tevkif hadisesinin üzerinden dört gün geçmişti ki gazetelerde Barlasın Menderese çektiği bir telgraf çıktı. Barlas bu telgrafında dört gündür Adana cezaevinde 25 arkadaşıyla beraber en ufak bir sorgu ve suale bile muhatap tutulmadan mevhuf tutulduklarını, bunun sebebini öğrenmek istediğini bildiriyordu. Ama o günden bu yana bu telgrafa bir cevap verildiğini duyan olmadı.

C. S. Barlas Adanaya götürüldüğü takside

"Bu da geçer..."

Fatin Rüştü zorlu

Emin Kalafat

Beyefendinin ideal arkadaşlarından ikisi

D.P.

Bir suçlu aranıyor

Geçen haftanın sonunda bir öğleye doğru Ankarada Başbakanlık binasının mermer merdivenlerinden inen adamın hiç de mesut bir hâli yoktu. Orta boylu, siyah saçlı, bıyıklı bir gençti. Omuzları çökmüştü. Zaten Başbakanliğa çağırıldığında, bunun altından hayırlı bir şeyin çıkmayacağını anlamıştı. Ankaranın sevilmeyen Belediye Başkanı Orhan Eren bir kaç günden beri merak ve endişe içindeydi. D. P. Genel Başkanlığı Ankara il İdare kuruluna işten el çektirtmişti. Sıranın kendisine gelmesi son derece muhtemeldi. Partinin Ankaradakı hezimetine sebep aranıyordu. Sebep bulunmuştu da: Liste. Listeyi yapan ise İl İdare Kuruluyla Belediye Başkanıydı. Birinciye işten el çektirttikten iki gün sonra Adnan Menderes Orhan Erene istirahat tavsiye etti.

Hakikaten Ankara listesi, bir mesele olmuştu. D. P. Genel Merkezi evvelâ bu işi Atıf Benderlioğluna havale etmişti. Benderlioğlu kendi kafasına göre bir liste yapacak ve seçimlere öyle girilecekti. Fakat bu listede meselâ Ramiz Erenin, meselâ Selâmi Birgenin, meselâ Necmi İnancın bulunmayacağını tahmin etmek için kabin olmaya asla lüzum yoktu. Ankaradaki D. P. teşkilâtı daima iki hizip halinde birbirine girmişti. Hiziplerden biri Benderlioğlu-Çiçekdağ hizbiydi ki bu, karşı tarafı "aferist" olmakla suçlandıramıştı. Yani hizipler arasında, demokratik rejim bakımından zerrece ihtilaf yoktu. Her iki taraf da bugünkü sistemi mükemmel buluyordu! Mesele şahsi ithamlardan ibaretti. Hizipler partinin menfaatini karşı hizbi temizlemekte görüyorlardı.

İşte bu yüzdendir ki Ankara listesinin Benderlioğlu tarafından hazırlanacağı duyulur duyulmaz Eren-Birgen cenahı heyecana gelmiş ve Genel Başkana müracaat ederek yoklama yapılmasını istemişti. Selâmi Birgen il başkanıydı ve yoklamaya katılacak delegeler Eren Birgen hizbine dahildi. Adnan Menderes bir tereddüt geçirmişti. Fakat "Teşkilâtçılar" ısrar etmişlerdi. Açıkça ifade ettiklerine göre Ankarada yoklama yapılmadığı takdirde seçimler mutlaka kaybedilirdi. Genel Merkez sormuştu: "Peki, yoklama yapılırsa kazanılır mı?". Cevap şu olmuştu: "Yüzde yüz". Şimdi, bu teminatı verenler cezalarını görüyorlardı. Zira Ankaranın kaybı D. P. için altından kalkılmaz bir darbe olmuştu. Başkent aleyhteydi. O başkent ki, nihayet D. P. nin büyükleri ikamete mecburdular. Genel Merkeze aksettirildiğine göre, bizzat D. P. militanları Erenli, Birgenli listeye rey vermeyi reddetmişlerdi: Meselâ bir sandık açılmış ve iştirak miktarının 316, C. H. P. nin aldığı oy adedinin de 316 olduğu görülmüştü. Bu, D. P. büyüklerine arzedildiğinde D. P. büyükleri aşırı bir sinirlilikle "Peki, sandık başında bizim müşahidimiz yok muydu?" demişlerdi. Kendilerine cevap verilmişti: "Vardı efendim". Büyükler devam etmişlerdi: "O halde, neden rey vermedi',". Cevap verilmişti: "Verdi efendim". Bu sual ve bu cevap Birgen Eren çiftinin başını yemişti.

Böylece bir İl ve bir Belediye başkanına ihtiyaç hasıl oluyordu.

Mutavassıt aranıyor

Eren - Birgen hizbinin hezimete uğraması Benderlioğlu hizbine ümit vermişti. Ancak bu haftanın ortasında görüldü ki Adnan Menderes hiziplerin üstünde şahsiyetler istemektedir. Elde Mümtaz Tarhan vardı. Sabık Çalışma Bakanının seçimlerde kaybetmesi başta işçiler, milyonlarca vatandaşı pek keyiflendirmişti ama böyle bir kıymetin açıkta kalması D. P. Merkezini kederlere boğmuştu. Ankara Kolejinin Yurttaştık Bilgisi hocalığından başka sıfatı kalmayan Mümtaz Tarhan idin evvelâ Belediye Başkanlığı düşünüldü. Sonra, il başkanlığı daha münasip görüldü. Belediye başkanlığına Vali Kemal Aygün vekâlet edecekti. Gerçi bakanlıkta kaldığı son güne ka-

dar Ankara Kolejine ders vermeye resmi arabayla giden Mümtaz Tarhan -o sırada milletvekili dâhi seçilmediğini biliyordu- Belediye başkanlığına getirilseydi, aynı yolları Belediye Başkanlığı arabasıyla katedecekti; şimdi bu imkân elden gidiyordu; ama eski Çalışma Bakam büyük bir "fedakârlık"la vazifeyi kabul etti. Mamafih Ankaranın talihsiz adayı ümidini tamamiyle kaybetmiş de değildi. Zira her ne pahasına olursa olsun Belediye Başkanlığına getirilmesi ipin bu haftanın ortasında hâlâ ısrar edenler vardı. Nitekim Kemal Aygüne ait kararname henüz neşredilmemişti. Ancak bu "paha" biraz yüksekti. Pek çok Belediye Meclisi azası Mümtaz Tarhanın dışardan başlarına getirilmesine itiraz ediyorlar ve şayet böyle bir şey olursa istifalarını vereceklerini söylüyorlardı. Bu Belediye Meclisi üyelerine göre eğer illâ dışardan bir Başkan getirilecekse bu ancak Kemal Aygün olabilirdi. Kemal Aygünün Belediye Başkanlığına kimsenin bir itirazı yoktu. Ama Belediye Meclisi azaları "Kemal Aygün olmayıp da bir başkası gelecekse, bizim suyumuz mu çıktı?" diyorlardı. Hani pek de haksız sayılmazlardı.

Üstelik şimdiye kadar iki hizbin çarpıştığı Ankara teşkilâtında şimdi iki hizip birden "Merkezin başkanı" adını verdikleri yeni Parti Başkanına karşı vaziyet almışlardı. Bilhassa Ankara köylerinde Mümtaz Tarhanın mason olması aleyhde bir propaganda olarak işliyordu. Gerçi Mümtaz Tarhanın tanınmış bir mason olduğu doğruydu ama, bunda ne vardı? Masonluk komünistlik değildi ya..

Başbakana yemek götürülüyor
Akşam yenen öğle yemeği

Asıl Vazifemiz

Bu haftanın sonunda bir defa daha, büyük Atatürkü anıyoruz. Nutuklar, merasimler, makaleler, edebiyat.. Senelerden beri tekrarlanan program. Radyolar susacak, eğlence yerleri kapanacak, bayraklar yarım çekilecek. Gönül ne kadar isterdi ki bütün bunların yerine kitapçı dükkânlarını bir, ama bir eser süslesin. Bir eser ki onda Atatürk, bütün taraftarıyla tetkik olunsun, yarattığı mucize izah edilsin, bize ve bizden sonraki nesillere Türk tarihinin son kahramanı gerektiği gibi tanıtılsın. Bu vazife henüz, **olduğu** gibi duruyor.

Atatürkün aramızdan ayrılışının üzerinden tam on dokuz sene geçti. Fazla değil, her yıldönümünde **onan** hakkında ciddi bir kitap çıkmış olsaydı, bugün on dokuz eserlik, bir külliyata sahip bulunacaktık. Halbuki bırakınız on dokuzu, ciddi tetkik mahsulü, dünya çapında kıymeti haiz tek kitabı yazamamış olmamız acı, ama gerçek bir vakıadır. Atatürk' gibi bir membadan böylesine az istifade edilmesi, insana' ilk bakışta inanılmaz gibi geliyor. Türk vatanının kurtarıcısı, Türk Cumhuriyetinin kurucusu ve inkılâplarımızın yaratıcısı hakkında neler ve neler yazılmazdı. Söylenenlerin çok olduğu şüphesizdir. Ona dair şiirler vardır, oratoryosu bestelenmiştir, küçüklü büyüklü hatıraları nakledilmiştir. Ama **dört** başı mamur bir eser? Onu hâlâ bekliyoruz. Biz ve dünya bekliyoruz.

Kahramanların kaderi, çok zaman ölümlerinden sonra taayyün eder. Napolyonu Napolyon yapan Waterloo'yu müteakip hakkında yazılanlardır. Onu dünyaya, yaptığı işler kadar, hattâ onlardan fazla edipler, şairler, tarihçiler tanıtmışlardır. Her dahi hayatını yazacak kaleme muhtaçtır. Şahsiyetleri gibi eserleri de ancak öyle anlaşılır, büyüklükleri öyle meydana çıkar. Bu, mîlletlerinin kendilerine karşı vazifesi, borcudur. Her millet kendi kahramanını dünyaya kendisi tanıtmıştır. Napolyonu Fransızlar, Nelsonu İngilizler, Frederiki Almanlar anlatmışlardır. Atatürkü bir Türkün kaleminin insanlık âlemine takdimi lâzımdır.

Seneden seneye anış, seneden seneye merasim, seneden seneye matem vatanımızın kurtarıcısına karşı biz, onun devri insanlarının vazifemizi yapmakta olduğumuzun basit tesellisidir. Ama aslında ona karşı şükran borcumuzu ödemenin yolu onu gerçek çehresiyle, büyük ve daha az büyük taraflarıyla, olduğu gibi ebediyete intikal ettirmektir. Onu yakından tanımış olanlar, onunla beraber çalışanlar, onun arkadaşları teker teker aramızdan ayrılıyorlar. Hem de hiç bir şey bırakmadan.. Onu görmüş her gözün sönüşü, ona ait bir hatıranın kaybolmasıdır. Madem ki hasreti çekilen eseri yazamamışlardır, bari yarın o ağır vazifeyi omuzlarına alacak olanların işlerini kolaylaştırmalıdırlar. Atarürkün portresi onların anlattıklarından çıkarılacaktır. Hiç bir hatıranın gizli kalmasına cevaz yoktur, en ufak kırıntının dahi kıymeti yardır. Onun düşünceleri, onun hareketleri, onun tepkileri inkılâp tarihimizin bir çok sayfasını aydınlatabilir.

Aradan geçen on dokuz sene, büyük Atatürke, hislerimizin tesirinden yavaş yavaş kurtularak bakabilmeye başlamamız için kâfi bir mesafedir. Dünya kütüphaneleri bizden, milli kahramanımızı tanıtacak ilk eseri bekliyor.

Lütfen vazife başına, beyler!

Umumî temizlik

Bu haftanın içinde Ankarada cereyan eden tipik hâdisenin eşi Türkiyenin bir çok tarafında tekrarlanıyordu. D. P. nin kaybettiği illerde teşkilâtın başındakiler elden geçirilecekti. İlk kurban olarak Adanada Orallar göze çarpıyordu. Eski C. H. P, li Cavid Oralın D. P. ye transferinden sonra kardeşi eski C. H. P. li Nihad Oral da il başkanlığına getirilmişti. Bu hareketten muğber pek **çok** Demokrat vardı, ama seslerini kısmen çıkarabilmişler, çıkaranların bir kısmı da partiden ihraç olunmuştu. Zira Genel Merkez, Adnan Menderesin şahsi dostu olan Cavid Oralın tarafını tutmuştu. Bu yüzden teşkilât karışmış ve kongrelerde kavgalar bile çıkmıştı. Hezimet Oralların Adanadaki saltanatına son veriyordu. Rakipleri Ömer Başeğmez adaylığını Adanadan değil, Kayseriden koymuş ve kazanmıştı. Şimdi, parti müfettişi olarak eski bölgesine gönderilmesi son derece muhtemeldi. O takdirde Nihad Orala, meşhur Bugün gazetesindeki odasına dönmekten başka çare kalmıyordu.

Maraşta, Mardinde, Orduda, Hatayda, Niğdede, Elâzığda hep suçlu aranıyordu. Suçlu diye de, tuhaftır buluna buluna il teşkilâtının başındakiler bulunuyordu! Mamafih D. P. nin bazı çevrelerinde daha başka seçim suçluları da bulanlar çıktı. Meselâ İstanbulda çıkan ve bazı D. P. lilere yakınlığı ile maruf bir gazetede, 1954 seçimleri sonundaki Kırşehiri suçlandırıp cezalandırma zihniyeti yemden hortlatılmaya çalışılıyordu. Bu gazeteye göre seçim suçlusu olarak asıl suçlandırılacak olanlar "kravatlılar" di. Mademki memur sınıfı D. P. aleyhinde oy vermişti o halde bunlar işlerinden edilmeliydiler ki "Hanyayı Konyayı" anlasınlar.

D. P. nin memleket çapında bir sarsıntıya uğramış olduğunu kabule ise genel merkezde kimse yanaşmıyordu. Bu, elbette ki yem hezimetlerin habercisiydi.

Barutçu yemin ediyor
Söz namustur

Muhalefet

Sol yandaki kalabalık

(Kapaktaki politikacı)

Muhalefet sıralarından bir alkış sesi koptu. Türkiye Büyük Millet Meclisi 11. devre çalışmalarına koyulmuştu. İlk toplantıdaydı. Milletvekilleri yemin ediyorlardı. Adana ile başlanılmış, onu Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya takip etmişti. Şimdi Ankara milletvekilleri teker teker kürsüye çıkıyorlardı. Kısa boylu, fakat dik ve mağrur duruşlu yeni milletvekili alışkın adımlarla kürsüye yürüdü, cebinden gözlüklerini çıkartıp taktı, tok sesi ve Karadenizlilere has şivesiyle yeminini okudu; kürsüden indi. Muhalefete ayrılan sol taraftaki sıralardan, candan alkış sesi işte o zaman yükseldi. Kısa boylu, dik duruşlu yeni Ankara milletvekili Faik Ahmet Barutçu idi ve Büyük Meclisin tarihi içtima salonumun kubbelerinde bu pek tecrübeli parlamento hatibinin sesinin akislerini bulmak hâlâ mümkündü.

C. H. P. nin gerek iktidar, gerek muhalefet yıllarındaki faaliyetiyle yalnız kendi grubunun değil, karşı tarafın da hürmet ve takdirlerini kazanan Faik Ahmet Barutçu 2 Mayıs 1954 seçimlerinde milletvekili seçilememiş ve Meclis dışında kalmıştı. Bu, teşrii hayatımız için cidden büyük bir kayıp olmuştu. Ama işte aradan tam 3 sene 5 ay geçtikten sonra, Faik Ahmet Barutçu, hem bu sefer kemiyet ve keyfiyet itibarıyla hatırı sayılır bir milletvekili topluluğu ile beraber Mecliste 2 Mayıs 1954 de bıraktığı boşluğu dolduruyordu. Yeni Meclisin ilk celsesinde Barutçu, kürsüde görüldüğü an, Muhalefet sıralarından yükselen alkışlar, bu halden duyulan memnuniyetin bir ifadesiydi. Eski Trabzon, yeni Ankara milletvekili Meclisin bir, baştan ötekine dolaşarak konuştuğu kürsüsüne yeniden çıkabilecek, yeniden sürahi sürahi su devirecek, kendisine has gevrek kahkahaları Ve nükteli konuşmalarıyla en gergin havaları yumuşatabilecek, ama demokratik zihniyetin düşmalarına en amansız darbeleri indirebilecekti.

Milletin ümidi

27 Ekim seçimlerinde Muhalefete rey veren seçmenlerin sayısının yüksekliği, milletin hakiki manasıyla demokratik bir rejim içinde yaşamaya ne kadar azimli olduğunu gösteriyordu. Bu mevzuda başka bir delil aramaya ne lüzum vardı, ne de ihtiyaç..

1950-54 ve 1954-57 devrelerinde bir avuç milletvekili ile Muhalefet vazifesini yerine getirmeye çalışan C. H. P. Meclis Grubu ancak son senelerde, D. P. grubunda çıkan bir iç ihtilâfın doğurduğu Hür. P. nin teşekkülü ile Meclis içinde kendisine kıymetli bir yardımcı bulmuştu. Şimdi yeni Mecliste, vaziyet C. H. P. için eskisinden çok farklıydı. İçlerinde parlâmento tecrübesi ve devlet adamı vasıflarıyla temayüz eden kıymetli şahsiyetler de bulunan bu 173 kişilik grup karşısında, İktidar parti-

YAZISIZ

Barutçu avukat
Dürüstlerin geçim yolu

sinin kendisini eskisi kadar serbest hissedemiyeceği muhakkaktı. Ama asıl kuvvet, milletin sempatisinin kendisinden tarafa olduğunu anlamış bulunmasıydı. 27 Ekim seçimleri bunu açıkça ortaya koymuştu: **Millet,** Mecliste demokratik rejimi müdafaa edecek kuvvetli bir zümrenin mevcudiyeti lüzumuna inanıyordu ve reyleriyle bunu temine çalışmıştı. Şimdi seçmen, Meclise gönderdiği 173 C. H. P. li milletvekilinden demokratik nizamın bütün müesseseleriyle teessüsü için gayret bekliyordu. Milletin kudretli bir Muhalefete bağladığı ümit buydu.

C. H. P. nin Meclise bu ümidi gerçekleştirecek kuvvette . kemiyet olarak pek değilse bile,keyfiyet bakımmdan- bir kadro ile geliştiği muhakkaktı. İnönü, Mecliste artık kendisini eskisi kadar yalnız hissetmiyecek, İsmail Rüştü Aksal, Kasım Gülek, Turhan Feyzioğlu, Avni Doğan ve arkadaşları gibi birinci sınıf politikacıların büyük yardımını görecekti. Bu aslardan bir ihtimal en tesirlisi, Faik Ahmet Barutçu olacaktı.

Grupta vazife taksimi

Nitekim geçen haftanın sonunda yeni C. H. P. milletvekilleri bir araya gelip te tüzük gereğince kendilerine iki başkan vekili seçtiklerinde bunların birisi üzerinde münakaşa dahi edilmedi: Tabii başkan vekili Faik Ahmet Barutçu idi. Öteki başkan vekilliği için İsmail Rüştü Aksal, Turhan Feyzioğlu, Nüvit Yetkin veya Kemal Satır düşünülüyordu. Bunların ilk ikisi mazeret beyan edince Nüvit Yetkin Kemal Satırı kolaylıkla yendi.

C. H. P. grubunu son derece mühim bir vazifenin beklediğini bütün milletvekilleri müdrikti. Parti, dönemeci döndüğünü ispat etmiş, geçen devreye nazaran altı misli fazla temsilciyle Meclise girmişti. Fakat bu aynı zamanda, o temsilcilerin omuzlarına ağır bir yük yüklüyordu. Son derece iyi ve tesirli bir muhalefet yapmak zorundaydılar. Nitekim bu haftanın başında, hükümet icraatını murakabe mevzuunda daha müessir olabilmek endişesiyle bazı C. H. P. liler bir teşebbüse geçtiler. Parlâmento hayatımıza bir yenilik getirmek zaruriydi. Teşebbüs, esasları itibarıyla İngiliz İşçi Partisinin "Gölge Kabine"sine pek benziyordu. C. H. P. grubuna hakim olmaya başlıyan bir zihniyet Gölge Kabine sisteminin ihtisaslaşmaya verdiği ehemmiyetle murakabe vazifesinin ifasında ne kadar faydalı olabileceğini tesbit etmişti. Ancak bu halin bazı mahzurları bulunduğu da dikkatli gözlerden kaçmamıştı. Gölge Kabinenin muhayyel koltuklarının paylaşılmasında, bir siyasî teşekkülün iç bünyesinde bazı yıpranmalara yol açabilecek rekabetlerin her an patlak vermesi tehlikesi mevcuttu. Böyle bir rekabetin zuhuru, Gölge Kabinenin murakabe mevzuunda sağladığı faydayı hiçe indirecek zararlar doğurabilirdi. Şimdilik Muhalefetin mütecanis bir topluluk olarak vazife görmesi, en fazla ehemmiyet taşıyan nokta idi. Bu sebeple C. H. P., yeni mürakepe sistemini tatbik mevkiine koyarken muhayyel koltuklara birer adam oturtmak usulüne pek rağbet etmiyecekti. Bunun yerine Meclis grubu içinde ihtisas komisyonları teşkil edilecekti. Bu komisyonların teşekkülü, tıpkı hükümetin kurulmasında tatbik edilen prensiplere uygun olacaktı. Yani her mesuliyet mevkiine -bakanlığa- mukabil, C.H.P. grubunda da bir murakabe komisyonu teşkil edilecekti. Mesela Dış İşleri Bakanlığının icraatını C. H. P. nin Dış İşleri Komisyonu takip ve murakabe edecek, Mecliste bu mevzu ile alâkalı meseleler bahis mevzuu edildiğinde bu komisyonun mensupları gereken tenkitleri yapacak, bu mevzu ile ilgili teşrii faaliyeti yürüteceklerdi.

Bu tarz bir murakabe sisteminin Muhalefet vazifesinin ifasını son derece kolaylaştıracağına, müsbet neticeler vereceğine C. H. P. çevrelerinde inanılıyordu. İnanış boşuna değildi. Hükümet icraatının pek yakından ve vukufla takibi, mesele ve hâdiselerin en kısa zamanda ve dört başı mamur bir halde Meclise ve halk efkârının önüne getirilmesi memlekette elbette Muhalefetin prestijini yükseltecek, hem de hükümeti daha dikkatli ve basiretli davranmaya sevkedecekti. Esasen duyulan ihtiyaç ta bundan başka birşey değildi.

İşte böyle çalışacak bir Grubu idare etmenin müşkilâtı göz. önünde tutulduğu içindir ki Başkan vekil liklerinden biri Faik Ahmed Barutçuya münakaşasız tevdi olunmuştu. Hakikaten yeni Ankara milletvekili, aşağı yukarı kırk seneden beri politikanın içinde bulunuyordu.

Bir siyasinin hayatı

Birinci Dünya Harbinin sonunda, Mustafa Kemal Paşanın Anadoluya geçip milli mücadeleyi açma imkânlarım aradığı bir sırada, mütareke hükümlerine göre terhis edilmiş 23 yaşındaki bir genç ihtiyat zabiti de, askere celbedilmesi yüzünden' yarım kalan hukuk tahsilini tamamlamaya çalışıyor, Beyazıttaki Darülfününda bir imtihandan diğerine koşuyordu. İki ay içinde imtihanlar bit-

Meclisteki muhalefet grubu
Çetin ceviz

ti. Genç hukuk mezununun adı Faik Ahmet idi ve mağlûbiyetin bütün acısını kalbinde duyuyor, memleketin işgal altına girmesini bir türlü hazmedemiyordu. Aklı imtihanları ile meşgulken, diğer taraftan memleketi Trabzondan gelen haberler genç ihtiyat zabitinin gönlünü derhal harekete geçip bir şeyler yapmak ihtiyacı ile dolduruyordu.

İmtihanlarını bitirdiği gün vapura atladı ve İstanbuldan ayrılarak Trabzona gitti. O sırada Rumlara karşı vaziyet almak lüzumunu duyan Trabzonlular, şehrin bütün ileri gelenlerinin iştiraki ile "Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye" adında bir teşkilât kurmuşlardı. Faik Ahmet tereddüt etmeden bu millî teşkilâta katıldı. Bir taraftan da İstikbâl adında bir gazete çıkararak kalemiyle mücadeleye girişti. Bu, Faik Ahmet Barutçunun siyasî hayatının başlangıcı oldu.

Tarihi Erzurum Kongresi yapılmış ve Trabzondaki millî teşkilât, genişleyen Vilâyat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine inkilâp etmişti. Pek az fasılayla toplanan Sivas Kongresinden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namım alan teşkilâtın Trabzon reis-. liğine Faik Ahmedin babası Hacı Ahmet getirilmişti. Genç Faik Ahmet, babasının yanında teşkilâtın mahallî idarecileri arasında yer aldı, bir taraftan da gençliğinin bütün idealistliği ile çıkardığı gazetede siyasî mücadeleye koyuldu.

Millî Mücadele büyük Zaferle sona erip, genç Türk Cumhuriyeti kurulduktan ve inkilâplar yapıldıktan sonra, millî hareketin' demokratik bir istikamette, bugünkü inkişaflara bir an evvel kavuşması için başlayan fikir mücadelesine, **henüz** mebusluk yaşına bile basmıyan Faik Ahmet de katıldı.

Bu fikir mücadelesinin maksadı, memlekette hakiki manasıyla demokratik bir rejimin ve müesseselerinin kurulmasıydı. Faik Ahmet Barutçu bu mücadele devrine ait bir hatırasını şöyle, nakleder: "Bir **gün** Trabzonda, matbaadaki odamda oturuyordum. İçeri Birinci B. M. M. azasından Trabzon mebusu rahmetli Ali Şükrü girdi. Konuşurken Büyük Atatürkün odamda asılı duran resmini göstererek dedi ki:

— Faik emin ol, başımızda olmasa, biz bu işi çorbaya çeviririz."

Faik Ahmet bu görüşe iştirak ediyordu. Zira uzak görüşlü Atatürk hem büyük bir idealist, hem de realist olarak her şeyden evvel büyük inkılâpları tahakkuk ettirmişti.

Barutçu ailesi tam kadrosu ile
Colette'i bile görmemiş

Buna rağmen Trabzonlu genç gazeteci, işlerin daha iyi yürütülmesi için tenkidin zaruretini kendisine prensip edinmekten vaz geçmedi. Elinde imkân bulunduğu müddetçe de bundan geri kalmadı.

Faik Ahmet Barutçu şimdi, gene o ruh içinde mücadelesine devam edecektir.

Azimli bir grup

Hakikaten bu haftanın başında, yeni C. H. P. milletvekilleriyle temas imkânını bulanlar karşılarında son derece ateşli, o nisbette de azimli, mücadeleci insanlar buldular. Memleketlerinde inanılmayacak kadar çetin şartlar altında döğüşerek zafer kazanmışlardı. Geçen devredeki Grubu teşkil eden milletvekillerinden sön derece farklı görünüyorlardı. .Gerçi Gruba henüz bir Kurultay havası hakimdi. Milletvekillerinin pek çoğu kürsüye çıkıp içindekini haykırmak emelini taşıyordu: Ama zamanla işlerin yola gireceği şüphesizdir. Gr bun başına getirilenler bu hafta içinde çalışmaları plânlamak yolunu dikkatle aradılar. Bu bakımdan Faik Ahmet Barutçu ve arkadaşları kesif bir faaliyet içindeydiler.

Grup idare heyeti muntazaman toplanıyor, muhalefetin Meclis içindeki faaliyetini bir düzen içine almaya, yapılacak işleri ehemmiyetlerine göre sıralamaya. Meclise sunulacak meselelerin savunulmasında takip edilecek strateji ve taktiği hazırlamaya çalışıyordu.

C. H. P. Meclis grubunu en fazla meşgul eden, en aktüel mesele seçimler idi. Muhalefetin seçim hâdiselerini Meclise getirerek halk efkârına duyurmak isteyeceği belliydi. Esasen İnönü, Menderese çektiği bir telgrafta "bu işlerin hesabım Mecliste görürüz" demişti.

Fakat yapılacak bütün teşebbüsler -kanun teklifleri, gensoru önergeleri ve sual takrirleri-, Menderes V. kabinesinin programının okunmasından sonraya bırakılacaktı. Muhalefet her şeyden önce İktidarın seçim neticelerinden ve memlekette esen havadan ne dereceye kadar mütenebbih olduğunu, bu . tesirler karşısında nasıl bir istikamete teveccüh edeceğim bilmek ihtiyacındaydı. Hükümet programının esasları, Muhalefetin takip etmesi gereken metodu tâyinde çok faydalı olacaktı.

Seçim emniyeti

Muhalefetin, İktidarın, davranışı ne olursa olsun Meclis önüne mutlaka getireceği mesele seçimlerde adlî teminattı. İktidarın davranışı ancak bu meselenin Mecliste müdafaa ediliş tarzını değiştirebilirdi. Ortada bir seçmen kütükleri derdi vardı ki -27 Ekim seçimlerinin neticesine en büyük ölçüde müessir olmuştu. Bu elbette Mecliste görüşülmeli ve sistemden ileri gelen aksaklıkların düzeltilmesine teşebbüs edilmeliydi. Seçmen kütüklerinin hazırlanmasında idarî yolsuzluklar yapıldığı Muhalefetce tesbit olunmuştu. Elde birçok delil vardı. Bunlar Mecliste bahis mevzuu edilecek, zabıtlara intikal suretiyle elbette tarihe mal olunacaktı.

C. H. P. Meclis Grubu İç İşleri Bakanlığının son seçimlerde tertibat alarak seçim neticelerini Seçim Kurullarından önce elde etmesini, seçimlerde adlî teminat prensibine aykırı görmüştü. Bu halin bir sözlü soru olarak Meclise getirilmesi hususunda hazırlıklar yapılıyordu.

Radyo ve basın

Devlet Radyosunun 27 Ekim 1957 seçimlerindeki kullanılış tarzı da C. H. P. nin belli başlı mevzularından biriydi. Seçim sırasında C. H. P. liderleri tarafından yapılan şikâyetlerin bu defa Grup tarafından, hem de dört başı mamur bir şekilde Meclise

getirileceği muhakkaktı. Ancak bu meselenin **bir kanun teklifi** mi, **yoksa** bir gensoru önergesi halinde mi Meclise getirileceği hükümet programına hakim olan zihniyetin anlaşılmmasından sonra belli olacaktı.

C. H. P. Meclis grubunun bu haftanın başında üzerinde dikkat ye **has**sasiyetle durduğu meselelerden biri de milletvekili maaşlarının **'cari** ücretlerle nisbetsizliği idi. C. H. P. grubu ayda 2800 lirayı çok buluyordu. Milletvekili ödenekleri en yüksek dereceli bir memurun -150 lira aslî maaş- eline geçen paradan daha yüksek olmamalıydı. C. H. P. grubuna göre milletvekilliği iyi para getiren bir iş değil, bir mesuliyet ve vazife mevkiiydi. Bu sebeple ayda 2800 Ura çoktu ve bu çokluk içtimaî adalet bakımından yaralayıcı tesirler uyandırıyordu; bu izale edilmeliydi.

Grubun daha uzun. vadeli tasavvurları da vardı. Parti bir seçim beyannamesi neşretmiş ve bir talanı vaadlerde bulunmuştu. İktidar alınamadığına güre bunların tahakkuku elbette ki C. H. P. nin elinde değildi. Ama tahakkuku için gayret göstermek elindeydi ve bu yapılacaktı. Bakim teminatı. Basın hürriyeti ve Üniversite Muhtariyeti bu davaların belli başlılarıydı. Grup kanun teklifleri hazırlayacak ve bunların müdafasını yapacaktı. Bu tekliflere muvazi olarak siyaset ve fikir suçlularının affı için bir kânun tasarısı süratle umumi heyete sevkedilecekti.

Bu hafta içinde Muhalefet çevrelerinde seçimin neticesine ve Meclisteki muhalif grubun kuvvetine bakanlar İktidarın eskisi kadar rahat antidemokratik kanunları geçiremeyeceğine, Muhalefetten gelen teklifleri ciddi sebepler olmaksızın reddedemeyecegine inanıyorlardı. Faik Ahmed Barutçu bunlardan biriydi. Zira tecrübeli politikacı görüyordu ki kendisinin Meclise ilk girdiği devir ile bugün arasında muazzam bir fark mevcuttur. O günler ne kadar geride kalmıştı!

Barutçunun teşrii hayatı

Atatürk merhum olmuş, İkinci Dünya harbi arifesinde yeni Cumhurbaşkanı İnönü etrafında birleşilmesi fikri süratle gelişmeye başlamıştı. Trabzonda Vali olarak Refik Koraltan bulunuyordu. Rahmetli Tahsin Uzer de Üçüncü Umumî müfettiştı. Refik Koraltan Millî Mücadeleye tekaddüm eden günlerde Trabzonda Polis Müdürü olarak vazife görmüş ve Faik Ahmet Barutçu ile aralarında büyük bir dostluk kurulmuştu.

1939 da Trabzon Valisi Refik Koraltan, arkadaşı Faik Ahmet Barutçuyu makamına davet etti. Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer de orada bulunuyordu. İki idare adamı Faik Ahmet Barutçuya millî birlik ihtiyacından da bahsederek milletvekilliği teklif ettiler.

Barutçu hatıra gösteriyor
Kırk yıllık politikacı

Teklif kabul edilince Tahsin Uzer keyfiyeti Ankaraya bildirdi. Ankara Faik Ahmetin milletvekili olmasının Trabzonda iyi karşılanacağına da işaret ederek formalitenin tamamlanmasını istedi. Formalite o zamanlar hem vali, hem de C. H. P. İl Başkanı olan Refik Koraltan tarafından, bizzat kendi el yazısı ile tamamlandı. Refik Komitanın bir Yenice paketi arkasına yaptığı müsvedde bugün Faik Ahmet Barutçunun evrakı arasında itina ile saklanmaktadır.

Nüvit Yetkin
Postu kaptırmadı

Kendisine milletvekilliği teklif edildiği sırada Barutçu, Trabzon Baro reisi bulunuyordu ve muhitinde son derece seviliyordu. O zamanki usulle milletvekili seçilip Meclise girdikten sonra da, mesai arkadaşları arasında haklı bir şöhret kazandı, büyük sevgi topladı. 1939 dan 1954 yılına kadar, fasılasız olarak, Trabzon milletvekili sıfatıyla siyasi faaliyete devam etti.

Faik Ahmet Barutçu, bir taraftan Meclis içindeki teşrii vazifesini yaparken, diğer taraftan da parti içinde faaliyet gösteriyordu. Bu faaliyetinin bir neticesi olarak, 1943. de Genel İdare Kuruluna aza seçildi. 1943 te rahmetli Nafi Atuf Kansunun Genel Sekreterliği sırasında Genel Sekreter yardımcılığı yaptı.

11 Eylül 1947 den 1949 yılının başlarına kadar Hasan Saka kabinesinde Devlet Bakam ve Başbakan yardımcısı sıfatıyla yer aldı. Bu kabinenin istifasından sonra C. H. P. Meclis grubu başkanvekili Şemsettin Günaltayın Başbakanlığa getirilmesiyle açılan C. H. P. Meclis Grubu başkanvekilliğine seçildi. C. H. P. nin 1950 seçimlerim kaybettiği güne kadar bu vazifede kaldı.

1950 . 1954 yılları arasında, bu defa Meclise Muhalefet olarak gelen küçük C. H. P. grubunun başkanvekilliğine de Faik Ahmet Barutçu getirildi ve devlet adamı vasıflarını 'dört muhalefet senesi boyunca gerek, kendi Grubundaki arkadaşlarına, gerek iktidar milletvekillerine kabul ettirecek bir olgunluk ve anlayışla muhalefet vazifesini ifa etti,

1954.te seçim bölgesinde C. H. P. nin kaybetmesi üzerine Barutçu Meclis dışında kaldı ve siyasî faaliyetini Kurultay tarafından seçildiği Parti Meclisinde vazife görerek devam ettirdi. Bir taraftan da 1939 da ayrıldığı eski mesleğine avdet ederek Ankarada Işıklar Caddesinde bir yazıhane tuttu ve avukatlığa başladı. Zira hayatım kazanmağa mecburdu. Başbakan muavinliği dahi yapmıştı ama, bir muayyen "C. H. P. Bakanı" zümresinin bütün mensupları gibi onun da meteliği yoktu. Avukatlık cübbesini cesaretle giyindi ve başım eğmeksizin ailesinin geçimim temin etti. Zaten Faik Ahmet Barutçu, gene o "C. H. P. Bakanı" zümresinin bir vasfını taşır: İyi aile reisidir. Geç yatar, erken kalkar. Bütün zevki okumaktır. İçki ve sigara kullanmaz. Eğlence yerlerinin isimlerini bilir, fakat, nerde olduklarını bilmez: Mesela Barutçu, senelerden beri Ankarada yaşadığı ve uzun zaman bakanlık koltuğunda oturduğu halde meşhur Süreyyanın nerede olduğundan haberdar değildir. Buna mukabil sinemaya gitmekten çok hoşlanır. Eşi ve çocuklarıyla gezmekten Zevk alır. Tiyatro, opera ve

güzel sanatlara karşı alâkası büyüktür. Ama Ankaraya gelen strip-tease kraliçelerinden bir tekini görmemiştir. Hattâ Colette'i bile..

Siyasî kanaati, esaslı suretle demokratik cumhuriyetçiliktir. İki partili siyasî sistemin bünyemize uygun olduğu kanaatindedir. Tekâmülün bu istikamette olmasını faydalı ve lüzumlu bulmaktadır. Barutçu, demokratik inkılâpların büyük hedefini süratle tahakkuk ettirmek için siyasî rejimin modern, sağlam esaslara dayanan çatısının kurulmasını, topluluğumuzun âcil bir ihtiyacı olarak görmektedir. Böyle bir Anayasa ile tıpkı Birinci Cumhuriyeti olduğu gibi, İkinci Cumhuriyeti de kurmanın C. H. P. ne müyesser olacağına samimi olarak inanmaktadır.

İlk meydan muharebesi

Bu haftanın ortasında Faik Ahmed Barutçu ve arkadaşları Grubun çalışma programını böylece tesbit ederken Muhalefetin ağır topu İsmet İnönü Çankayadaki evinde dinleniyordu. Doğrusu istenilirse buna ancak "bedeni dinlenme" denilebilirdi. Zira C. H. P. Genel Başkanı mesai arkadaşlarıyla görüşüyor ve önümüzdeki günlerde girişilecek büyük mücadeleye kendisini hazırlıyordu. Pek çok şey İktidarın tutumuna bağlıydı. D. P. sözcülerinin yükselttikleri tehdit sedaları, İnönüye vızıltı geliyordu. Uzun ömrü boyunca, bunların bin kat daha dehşet vericilerini duymuş, hiç birine aldırmamıştı. Ortada bir memleket meseiesi vardı ve onu serinkanlılıkla halletmek lazımdı. Yoksa, işi gürültüye boğmak zerrece fayda vermezdi. İktidar, kendi mensupları tarafından işlenilen seçim suçlarını takip edecek miydi, etmeyecek miydi? Aksettirilen haksızlık iddialarım ciddî ve âdil esaslar dairesinde inceleyecek miydi, incelemeyecek miydi? Bunlar yapılmadığı müddetçe arzu edilen çok partili rejime geçmek imkânsızdı. Seçimlerin üzerine düşmüş bütün bulutlar evvelâ kaldırılmalıydı. Münasebet, ancak ondan sonra başlayabilirdi. Bu bakımdan bazı gazetelere akseden Ali Fuad Cebesoyun arabuluculuğu veya koalisyon kabinesi sondajının Muhalefeti zerrece alâkadar eden tarafı yoktu. Bu haftanın ortalarında İsmet İnönü:

"— Ben bu şikâyetleri dikkatle takibe mecburum" dedi.

Bunu böyle anlayan sadece İnönü değildi. Grup, İnönüden dahi ilerdeydi. Milletvekilleri seçimler hakkında bütün bildiklerini delilleriyle Mecliste ortaya dökmek azmindeydiler. Bir hesaplaşmaya ihtiyaç vardı ve bunun Menderes V. kabinesinin programı vesilesiyle yapılacağı anlaşılıyordu.

Programı bizzat İsmet İnönü tenkid edecekti. Genel Başkanın konuşmasının edası elbette ki o programın anahatlarına göre ayarlanacaktı. Başbakanın kabinesine alacağı şahsiyetler de, bu edada bir rol aynayacaktı. Tartışmaların bir meydan muharebesi mahiyeti alacağından hiç kimse şüphe etmiyordu. Adnan Menderes rejimi daha sert bir vadiye götürmek temayülü izhar ederse, İnönü şiddetle karşı koyacaktı. Ama İktidarın başı meselelere insaf ve tarafsızlıkla temas eder, bunları ortadan kaldıracak tedbirleri süratle alırsa ilk tedbirlerin alınmasından itibaren bahar havasının yeniden teessüsü hiç kimseyi şaşırtmamalıydı. Ne var ki bu ilk tedbirin bir çok vatandaş tarafından şu satırların yazıldığı sırada duyulan manevi veya maddi ıstırabı derhal durdurması ve hakiki mesullerin cezalandırılması yoluna gidilmesi, seçim neticelerinin tamamile âdil esaslar dairesinde revizyona tabi tutulması bahar havasının, diplomatik lisanla sine qua non şartıydı.

Mareşal Harding **Sir Hugh Foot**

Gelen gideni aratır derler

Kıbrıs

Vali değişti

Bu haftanın ilk günü, Kıbrıstaki Vali konağında çok önemli bir değişiklik oldu. Bu değişiklik sonunda iki yıl süren hâdiseli bir **Valilik** devresi geçiren Sir John Harding makamından ayrılıyor ve yerine 1961 yılından beri **Jamaika** valiliği yapmakta olan Sir Hugh Foot geliyordu.

İlk bakışta basit bir tâyin hâdisesi olarak görünen bu değişikliğin altında daha başka şeylerin yattığını sezmek için öyle pek dikkatli bir insan olmaya lüzum yoktu. **Sir** Hugh Foot'un hal tercümesine göz atan herkes, İngilterenin aslında Kıbrıs Rumlarına çok önemli bir taviz verdiğini kolayca anlıyabilirdi. Filhakika, Sir Foot, Harding **gibi** muhafazakâr bir aileden değil, liberal bir aileden **gelen** bir **idareciydi ve** şimdiye kadar vazife gördüğü **her yerde** mutedil bir insan **olarak** tanınmıştı. Bilindiği gibi, Harding, daha ilk günlerinden bağlıyarak Rumların nefretini üzerine çekmişti. Şimdi bu adamın Kıbrıs Valiliğinden alınarak yerine mutedil bir insan olarak tanınan **Bir** John Foot'un tâyin edilmesi, elbette ki Kıbrıs Rumlarına verilmiş bir ,tavizden başka anlama gelemezdi. Üstelik Sir Foot işçi partisinde bir sürü ahbabı ve **arkadaşı** bulunan bir şahsiyetti.. İşçi Partisinin Kıbrıs hakkında ne düşündüğünü de **herkes** biliyordu..

Acaba İngiltere neden şu sıralarda Kıbrıs Rumlarına .böyle bir taviz vermek zorunu hissetmişti? Bu sualin cevabı'da bir bakışta anlaşılabilirdi: İngiltere, hiç değilse şimdilik, Rumları self-determination istemekten vazgeçirmeye çalışıyordu. İngilterenin şu sıralarda bütün istediği Rumları muhtariyet veya benzeri bir hal çaresine razı etmekti. İngiltere, Kıbrıs Rumlarınca tutulmayan Harding'i uzaklaştırmakla.bu gayesine ulaşmayı kolaylaştırdığını zannediyordu.

Ya Türkiyenin talepleri?

Doğrusunu söylemek gerekirse İngiltere Kıbrıs Valiliğinde böyle bir değişiklik yapmak için bundan müsait bir zaman seçemezdi. Filhakika bu hareketiyle İngiltere bir taşla iki kuş vurmuş oluyordu. Bir kere Hardingin değiştirilmesi tam Türk seçimlerinin ertesine isabet ediyordu. Şu sıralarda Türk halk efkârı herşeyden çok kendi seçimlerinin sonuçlarıyla meşguldü ve bu sırada yapılan bir değişiklik Türkiyede bü-

yük tepkiler yaratmayabilirdi. Nitekim İngilterenin bu düşüncesinde pek de yanıldığı söylenemezdi, zira Kıbrıs Valiliğindeki tebeddülata, geçen hafta Türk basınında ancak ikinci üçüncü derecede önemli haberlerin işgal ettiği yerler verilmişti. Esasen seçimler arifesinde herhangi bir karar almamak, demokrat memleketlerde anane haline gelmişti. Kötü sürprizler Seçim sonrasına saklanırdı.

İngilterenin Hardingin değiştirilmesi için yaptığı zaman seçiminin ikinci önemi de şuradan geliyordu: İngiltere, uzun zamandanberi taksim peşinde koşan Türk hükümetine kendisinin bu tezden yana olmadığım anlatmak için seçimlerin neticesinin alınmasını beklemişti. Bundan bir kaç ay önce yapacağı bir siyasî demarşı, geçirdiğimiz seçimlerde vuku bulabilecek herhangi bir iktidar değişikliği sonunda yeni Türk hükümetince tasvib edilmeyebilir, o zaman yeniden bir sürü güçlükler ortaya çıkardı. Oysa seçimlerden sonra iş başına gelen hükümetin en az dört sene iktidarda kalacağı düşünülürse, elbette ki bu çıkışı o zamana bırakmakta büyük fayda vardı. Nitekim, İngiltere de pek âlâ bundan birkaç ay önce yapabileceği değişikliği Türk seçimlerinin sonuna saklıyor ve yeni iktidar belli olur olmaz da Sir Hugh Foot'u Kıbrısa yolluyordu.

Bütün bu olup bitenlerden sonra Demokrat hükümetin Kıbrıs siyasetinin akıbeti hakkında ne düşünülebilirdi? Elbette ki pek iyi şeyler değil.. Son değişiklik bir kere daha gösteriyordu ki İngiltere gerçekten taksimi ihtimallerin en sonu ve en kötüsü olarak kabul etmektedir. Bu durum karşısında Türk politikacılarının Kıbrıs siyasetini 'bir kere daha ve önemle gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Dış Politika

Yeni bir misafir

AKİS'in bu sayısının okuyucuların eline geçmesinden az bir müddet sonra, önümüzdeki Pazartesi günü, Ankara yeni bir yabancı ziyaretçi daha ağırlayacak. Ziyaretçinin adı Giovanni Gronchidir. Bu isim Türk lerin pek de yabancısı sayılmaz. Zira Gronchi tıpkı Türkiye gibi NATO üyesi bir devletin, İtalyanın Cumhurbaşkanıdır ve çeşitli vesilelerle bizim hakkımızda sitayişkâr sözler söylemekten kendini alamamıştır. Bu bakımdan, Ankaralılar, önümüzdeki hafta şehirlerini şereflendiren ziyaretçinin şahsında yakın bir Türk dostu göreceklerdir.

İtalyan Devlet Başkanı Gronchi'ye, bu seyahati sırasında, Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sinyor Pella da refakat edecektir.

Gronchi gölgede kalmaya razı olmayan ve Dış siyaset hakkında fikirleri olan bir devlet başkanıdır. Çoktanberi Batı ve Doğu arasında arabuluculuk rüyasını beslemektedir. Bir Akdeniz memleketi olması dolayısiyla İtalya Orta Doğu hadiseleriyle yalandan ilgilenir. Sadece Coğrafrafya değil, ticarî menfaatler de İtalyayı bölgeye bağlar. İtalya bütün Orta Doğu memleketleriyle ticaretini geliştirmek istemektedir. Hattâ geçenlerde İranın kum petrollerinin işletilmesini de ele geçirmiştir. Bu petrol İskenderuna akıtılacaktır.

İtalyanın ticari menfaatleri kadar Grochinin sulhperver fikirleri Orta Doğu buhranının bir an evvel sona ermesini gerektirmektedir. Türkiyeyle hasım Arap memleketlerini uzlaştırmak gibi bir rolü İtalya memnuniyetle kabul edecektir.

Ancak döviz sıkıntısı içinde bulunan Türk hükümetinin arabuluculuk tekliflerinden çok, uzun vadeli kredi tekliflerine kulak kabartacağı muhakikattir.

Söz Diplomasinin

Doğan AVCIOĞLU

Meşhur papazın serbest bırakılmasından beri hergün yeni bir havadis kaynağı olan Kıbrıstan son zamanlarda pek ses seda çıkmıyordu. "Zımni mütareke"yi nihayet İngilizler bozdular. Tedhişçi Rumlara karşı amansız bir mücadeleye girişen Mareşal, memleketimizdeki seçimler biter bitmez yetini bir diplomata bırakmaktadır.

Yunanlılar masa başına oturmak için artık pek fazla naz edemiyeceklerdir. Zira, Mareşalin Adayı terketmesi, Makarlosun serbest bırakılması gibi, Yunanlıları teskin için yapılmış yeni bir jesttir. Belki diğer bir jest, siyasî papazın Kıbrısa dönmesini mümkün kılacaktır...

Harp bitmiş, anlaşma zamanı gelmiştir. Söz artık diplomatlarındır.

Diplomasi devresine hiç de avantajlı bir şekilde girmemekteyiz. Mukabilinde hiç bir şey elde etmeden kartlarımızı çoktan masanın üzerine dök-, müş bulunuyoruz. Bu pek görülmemiş tek taraflı bir diplomasi tarzıdır. Taksim tezini son fedakârlık olarak ilân etmemize rağmen, bu durumda, bizden, pek. tabii, yeni fedakârlıklar beklenmektedir. Sadece Yunanistan değil, Amerika, NATO, Orta Doğudaki en kuvvetli dostlarını fedakârlığa davet etmektedirler. Orta Doğuda, Amerika dan müstakil bir siyaset yürütmekten çoktan vazgeçen Muhafazakâr Hükümet te saf değiştirmiştir. Bağdat Paktan terk tehditlerine artık aldırış etmemektedir.

Birleşmiş Milletlerdeki müzakereler bekliye dursun, önümüzdeki günler herhalde çetin bir diplomasi savaşına sahne olacaktır. Yunanlılar yıllardan beri bugünü hazırlamakla meşguldürler. Kozlarını cömertçe harcıyan Cumhuriyet Hükümetinin masa başı durumu, aksine, zayıflamıştır. Her türlü manevra imkânından ve müttefikten mahrumuz.

Kötü bir siyaset, haklı bir dâvayı kaybettirmek üzeredir.

Düğünler

Yedi gün yedi gece

Seçim neticelerinin belli olduğa günlerin hemen ertesinde Bâlânın iki köyünde, iki düğün birden başladı. Sofular ve Köşker köyleri birbirlerine komşu olan iki köydü ve Ankaranın hemen her köyünde her mahallesinde plduğu gibi Köşker ve Sofularda da seçimleri C.H.P. kazanmıştı. Ancak Sofular köyünde oturan Kâzım Ağa, koyu D.P. li idi ve seçimlerin kendi köyünde ve vilâyetinde kaybedilmesine rağmen, D. P. nin gene de iktidarda kalmasından pek keyiflenmiş olacaktı ki; bir hayli zamandır evlendirmek üzere hazırlıklarıyla uğraştığı çocuğunun düğününü, D. P. nin iktidarda kalmasının şerefine son derece şaşaalı bir şekilde yapmağa karar verdi. Köyüne 100 - kilometre uzakta olan şehre indi, gazetelere ilâhlar verdi. Pehlivan güreşleri, at yarışları, cirit oyunları tertip edeceğini ilân etti. Düğünün debdebeli olabilmesi için elinden geleni yapıyordu. Aynı günlerde Sofuların tam karşısındaki Haydar Ağa da, oğlunu evlendirmenin hazırlıkları içindeydi. Sofularlı Kâzım Ağanın D. P. nin şerefine muazzam bir düğün yapacağım duyan C.H.P. li Haydar Ağa durur mu? Hemen aynı günlerde, o da hazırlıklara girişmişti. O da kendi çapında bir düğün hazırlamağa başladı. Kâzım Ağa şehre indiğinde rastladığı bir gazeteciye bu düğün için 30 bin lira harcanacağım, yedi gün yedi gece devam edecek bir düğün yapacağını söylemişti. Doğrusu, Haydar Ağa da' ondan geri kalmazdı. O da kesenin ağzını açtı İki köyde de hemen aynı günlerde, karşılıklı davullar- zurnalar çalmağa, çengiler, köçekler oynamağa başladı. Kesilen dananın, koyunun, koçun haddi hesabı yoktu. Rakılar su gibi akıyordu, İki taraf da birbirinden aşağı kalmamak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Günlerce çalındı, söylendi, halaylar çekildi, yenildi içildi. Gerçi, memlekette halen yürürlükte olması gereken bir "Men'i israfat kanunu" ve bu kanunun hükümlerine göre; düğün sahiplerinin düğünlerinde azami kaç para harcıyabileceklerine dair hükümler de vardı ama, bu kanunun, bu mad-

desinin, bu güne kadar tatbik edildiğini gören hiç bir kimse olmadığından, isteyen dilediği kadar para harcıyordu.

Kız istetme usulü

Türkiyenin hemen her bölgesinin başka başka usulleri vardı. Meselâ Karadeniz kıyılarında kız başka türlü istenir, Erzurumda başka türlü, Egede başka türlü. Orta Anadoluda ise, bu iş daha da başka türlü cereyan ederdi. Evlendirilecek çağa gelmiş bir oğulları olan ana baba, önce kendi aralarında uzun zaman düşünür taşınırlar ve kendi 'köylerinden veya civar köylerden, oğullarına münasip bir kız seçmeğe çalışırlardı. Bu arada evlenecek olan oğlanın fikrini almak, kimsenin aklına gelmezdi. Ana ile baba bir Mutabakata vardılar mı, münasip gördükleri kızın adını yakınlarına, akrabalarına açarlar, böylece bir defa da aile meclisinde bu iş görüşülür ve şayet muvafık görülürse, köyün sözü geçenlerinden bir grup . ki bu ekseriya üç kişidir- Kız babasına giderler ve usulû erkânı ile biz senin kızını falancanın oğluna münasip gördük, sen ne dersin? diye bir ağız yoklarlardı. Kız babasından alınan ilk cevap ekseriyetle: "Daha benim kızım küçük, er kişinin ağırlığını çekemez" olurdu. Aradan biraz zaman geçtikten sonra, aynı grup, bir daha gider ve niyetlerini tekrarlardı. Çoğu zaman bu şeşilde gidip gelmeler üçü, beşi bulurdu. Eğer kız babası kızı. verimkâr görünür de "Allanın emri, Peygamberin kavline karşı gelinmez, siz böyle arzu etmişsiniz ağalar, benim kızımın bir babası da siz sayılırsınız, nasıl isterseniz öyle olsun" derse, kız için, söz kesilmiş olurdu.

Erkekler aralarında böylece söz keserlerken, **kadınlar da kendi** aralarında aynı merasimi tekrarlarlar ve onlar arasında da ayrıca söz kesilirdi.

"Okutma"

Kız tarafı ile oğlan tarafı arasındaki bu ilk vasıtalı temastan sonra bizzat oğlanın babası, amcaları ve yakın akrabaları, kız evine gider ve "Allanın emri, Peygamberin kavli ile kızını oğlumuza istemeğe geldik" derlerdi. Kız babası da "Mademki kader böyle yazılmış, kadere kargı durulmaz" der ve razı olduğunu bir kere daha resmen beyan etmiş olurdu. Bundan sonra konu ve komşuya, civar köylerin hatırlı ağalarına "okutma" tâbir edilen çay bardakları, ipekli mendiller, yazılı pusulalar gönderilir ve şerbet içmeye davet edilirlerdi. Şerbet içilmesi kızın oğlana nişanlanmasının alâmeti idi. Şerbet içildiği gün, oğlan anası kıza içilen şerbetin renginde bir kat elbise hediye eder, kocasının zenginliğine göre boynuna bir altın takardı. Bu basan bir "beşibiryerde" bazan da tek bir altın olurdu.

Gelin ve güveyi otomobilde

Saadete gidel yol

"Yükümüzü var"

Şerbet içilmesinden sonra aradan bir mevsim geçer ve çoğu zaman harman sonlarına denk getirilmek üzere, oğlan babası ve akrabaları ile köyün ileri gelenleri, bir defa daha kız evinin kapısını çalarlar ve kız babası ile yakınlarının karşısına otururlardı. Hoş beşten sonra oğlan babası, **lafı** asıl mevzuya getirir ve "yükümüzü vur bakalım ağa da, hesabımızı **bilelim"** derdi. Bu **lâf, kız için kaç** para **"başlık"** istiyeceğinin soruluş **şekli idi. Kız babası** ilkin cevap vermez, uzun uzun düşünür ve sonra da yanında bulunan kızın akrabalarına döner, sorardı: "Ne diyorsunuz ağalar?" Ağalar çok *zaman* bir şey demez, ağızlarında yuvarlanan mırıltılarla cevap verirlerdi. Ama daha evvelden başlık olarak ne isteneceği kararlaştırıldığı için, kız babası, oğlan babasına döner ve "Otuz bin kayme" derdi. Kız için istenen başlık, kızın etli butlu, şişman sağlam olmasına göre değişirdi. En fakir ailelerin bile, istiyecekleri kız için verecekleri en az para beş ile yedi bin liradan başlar, kırk, pek pek de elli bin liraya kadar çıkar. Bu, daha ziyade kızı istiyen oğlan babasının kudretine göre tayin edilir; şayet iki taraf arasında anlaşmazlık olursa, bunu orada hazır bulunan köy ileri gelenleri önlerler ve verilecek miktarı iki tarafın da uyuşabileceği bir seviyeye getirirler. Bundan sonra oğlan babası, kuşağının içine sakladığı parasını çıkarır ve kız babasına teslim eder.

Kız evi, parayı aldı mı, hemen en yakındaki şehre veya kasabaya iner ve orada bir ev için, yeni bir aile için lâzım olan ne varsa kaşığından tutun da yatağına kadar hepsini alır ve evine getirir. Yeni ailenin ihtiyaçları bir kerede ve toptan en hurda teferruatına kadar bu "Başlık" olarak alınmış paradan karşılanır. Eğer kız babası, çok zenginse, aldığı başlıktan da çok masraf eder ki, şanı artsın, kızının kıymetini göstersin.

Kız evinde çarşı alışverişleri yapılırken, oğlan evinden yeni bir okutma çıkarılır ve misafirler "Bayrak cemiyetine" davet edilirler. Bayrak cemiyeti oğlan evinde toplanan erkekler arasında yapılır. Ortaya büyük simler içinde meyva getirilir. Bir hoca dualar eder, sonra davullar vurmağa başlar ve erkekler meyvaları yerler. Artık bundan sonra oğlunu evlendiren ağanın evi düğün evidir. Takatine göre, kiminde üç gün üç gece, kiminde de Kâzım yahut Haydar ağanın evinde olduğu gibi, yedi gün yedi gece devamlı surette misafirlere yemek ve içki ikram edilir. Davul ve zurnalarla civarın namlı köçekleri oynar. İnce çalgı adı verilen keman, ut, darbuka gibi sazlarla çengiler göbek atar. Bu arada kız evinde de hazırlıklar tamamlanmış, eşyalar denk edilmiş, kızın eline kınalar yakılmıştır. Kızın âna ve babasının suratları son derece asılmıştır. "Yuvadan kuşu uçurmaktadırlar." Derken, düğünün son günü oğlan evinden gelenler, köyün arazi durumuna göre; ya otomobil, kamyon ve traktörlerle, yâ da atlarla, önlerinde davul ve zurnalar olduğu halde gelini almağa gelirler. Ellerinde bir bayrak, bayrağın ucunda da bir soğan vardır. Soğan aile hayatının tatlı geçmesi için bir tabudur. Kız evinin önünde silâhlar atılır, halaylar çekilir ve sonra kız, oğlan evinin akrabaları tarafından anasının babası-

Gelin oğlan evine giriyor
Direnmesi vaadi koparıncaya kadar.

nın yanından çekilir alınır. Davullar zurnalar çalarken yola düşülür.

Ayak bastı parası

Gelin evinden ayrılan kafile, eğer bir köyden bir başka köye gidiyorsa, hemen bir yol kavşağında yolu kesilir ve damat tarafından bir ayak bastı parası verilmeden yol verilmez.

İşte geçen haftanın sonunda Ankara Konya yolundaki harap asfalt üzerinde asgari sürati 100 kilometre olan hususi plâkalı bir arabanın içindeki altı kişi Önlerinden giden ve ucunda soğanlı bir bayrak sallanan bir başka otomobil görünce, hayretel yavaşladılar. Öndeki bayraklı otomobilin içinde beyaz gelinlikler giymiş bir başka otomobil görünce merakla öndeki arabayı takibe başladılar. Arkalarından uzunca bir kafile teşkil eden kamyonlar ve traktörler geliyordu. Ankara Konya asfaltının 100 üncü kilometresine gelmişlerdi ki, bir yol kavşağında, öndeki araba durdu. İçerden bastan aşağı lâcivertler giyinmiş yakaları kenarındaki ceplerinde kırmızı mendiller, renk renk kalemler ve çiçekler bulunan adamlar indiler. Arkalarındaki arabanın kendilerini takip etmesi «meraklarına dokunmuştu. Üstelik arkadaki arabadakiler saygılı insanlara benziyorlardı. Zira defalarca yol verdikleri halde, bir gelin arabasını geçmek nezaketsizliğini de göstermemişlerdi. İlk arabadan inenler, ayak üzeri kısaca konuştular. Öndeki araba, kız almaktan geliyordu. Köyde düğünleri vardı. Eğer "çiğneyip geçmezlerse" arkadaki arabadakiler de, düğünlerine buyurabilirlerdi. Gelin arabasının eli tabancalı sahiplerinin bu candan alâkası, hususî arabâdakileri memnun etmişti: Düğüne davetli olarak katılmayı kabul ettiler. Arabalar yeniden yola düştü.

Davetsiz misafirler

Arabalar bir müddet sonra, sözüm ona, asfalt olan yoldan ayrılarak toprak yola saptılar. Düğün sahiplerinin gidecekleri Köşker köyü, bu yolun on kilometre kadar ilerisindeydi. Gerçi, yol pek muntazam değildi ama, her halde o berbat Ankara Konya asfaltından daha iyiydi. Yalnız bir iki yerde sular ve çamurlar yolu bozuyordu. Oralarda da arabaları arkadan gelen motorlar -traktöre motor diyorlardı, çeker geçirirdi. Hususi plâkalı arabadaki davetsiz yahut yol üstünde davet edilmiş misafirlerin yolculuğu, bundan sonra hayli eğlenceli geçti. Hemen her köyden geçişlerinde, Önleri bir kere kesiliyor ve. yolu kesen gençler gelin arabasından para almadan yolu açmıyorlardı. Karanlıkla beraber, kırk haneli Köşker köyü halkının çoluk çocuk biriktikleri meydanlıktan seçilerek köye girildi. Bu arada silâhlar patlıyor, naralar atılıyor, davullar zurnalar çalınıyor ve köy kadınları ağızlarıyla "lu.. lu.. lu.. lu.. lu.." diye acayip sevinç çığlıkları koparıyorladı. Birten adındaki gelin Balâdan geliyordu. Ama adet üzere oğlanın evine değil, oğlan akrabalarından birinin evine indirildi. Yüzü gelinliğinin ucu ile sıkı sıkı kapalı idi. Gelini getiren otomobil kapıya dayandığında gelin: "Otomobilden inmem" diye dayattı. Arkadaki hususî plâkalı otomobilden inenler şaşırmışlardı. Hattâ o kadar ki içlerinden biri eğildi ve gelinin kulağına: "— Aman kızım yapma ayıptır, bak ta buraya kadar gelmişsin, şimdi burada inmem demek olur mu?" diye nasihat bile vermeğe kalkıştı. Meğer, bu da Balâ köylerinin bir adeti imiş. Gelin tam kapıya geldiğinde cilve yapar "inmem" diye tutturmuş. Burada ortaya kaynana çıktı. Tatlı bir dille "— İn kızım; in, bak sana şu karşıdaki tarlayı bağışlıyorum, boynuna dâ bir altın takacağını" dedi. Kaynanasından bu vaatleri alan gelin arabadan indi ve eve girdi. Girilen ev damadın amcalarından birinin evi idi. Gelinle gelen diğer misafirler de ağırlandılar. Gelin, yalnız kadınların bulunduğu bir odada ayakta duruyordu. Gelinine yeni bir şey bağışlayan kaynana, gelinin yüzünü açtı ve etraftakilere gösterdi. Yeni gelinin yüzünü gören komşu ve akraba, kadınlar hemen oracıkta ellerinde tuttukları hediyeleri gelinin önüne koymağa başladılar. Herkes damat evine olan yakınlığına, kocasının kudretine göre bir hediye veriyordu. Görümcelerden biri bir "pandantif" bir başkası bilezik verdi. Kay-, nana kaynata ve yakın akrabalar altın veriyorlardı. Konu komşu isa gelinin' önüne ya elbiselik bir kumaş ya da para atıyorlardı. Saat gecenin dokuzu falan olmuş, yatsı namazı kılınmıştı ki, başlarında bir de İmam bulunan kafile gelip gelini aldı ve damadın evine götürdü, odasına koydu. Kapı aralığında, tamamen eski usulle bir imam nikâhı kıyıldı, "mihri müeccel" tesbit edildi. Ondan sonra da sağdıçların verdikleri nasihatleri dinleyen damat, arkadaşlarının sırtına indirdikleri Kıyasıya yumruklar arasında, gelinin bulunduğu odaya sokuldu ve böylece düğün sona erdi.

Gelinin yüzü açılıyor
İlk görecek olan kaynana

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler ?

- XIX -

Adnan UYSAL

Hürriyet, fertlerin maddi ve manevi sahalarda iradelerini en geniş imkânlarla kullanabilmeleri hususunda, doğuştan sahip bulundukları manevi bir unsurdur. Hür iradeler kendilerini müsbet veya menfi bir şekilde gösterirler.

Menfi hürriyete sahip iradeler 'geri ve iptidai insanlarda, cemiyetlerde, yıkıcı ve tecavüzkâr hareketlerile tezahür eder. Manevi sahalarda tekâmül etmemiş olan bu hürriyetlerin, fertlerin ve cemiyetlerin tekâmüllerini , durdurabilecek ve hatta geriletebilecek kadar tehlikeli olduğu görülür.

Zamanla, fertlerin ve cemiyetlerin kültürel ve ahlâki meziyetlerinin gelişmesi, manevi şahsiyetlerinin olgunlaşmasını ve dolayısile müsbet düşünce ve duygulardan doğan iradelerini, insanlığın tekâmül kanunlarına uygun en müsbet düşünce ve, duygulardan doğan iradelerini, insanlığın tekâmül kanunlarına uygun en müsbet bir hürriyet havası teinde kullanabilmelerini temin etmiştir.

Heri ve medenî seviyeye ulaşmış cemiyetlerde demokrasi fikri işte böyle, müsbet bir hürriyet rejimi içinde yaşama isteğindeni doğmuştur. Bu bakımdan demokratik rejim, maddî ve manevi tekâmül sahasında, hürriyetlerini ancak, en geniş ve en müsbet bir şekilde kullanabilmeğe hak kazanmış milletlerin rejimi sayılabilir. Milletler demokratik rejime, milli kültürel ve ahlâkî şahsiyetlerinin olgunluğu nisbetinde yaklaşabilir ve geçebilirler. Milli varlıklarında, şahsiyetlerini olgunlaşmış güren bütün milletlerin, bünyesinde insanlığın tekâmül kananlarına uygun, müsbet bir hürriyeti ihtiva eden demokratik bir rejime kavuşmaları, en tabiî haklarıdır. Milletler bu tabiî haklarını yalnız, iki şekilde elde edebilirler: Kanlı veya kansız bir ihtilâlle. Kansız ihtilâl, milli, iradenin tecellisi için, millî iradeden doğan ve sessizce yapılan, manevi bir nümayiştir. Kanlı ihtilâl, manevi ihtilâlin bir devamı olup. milletin iradesini anlıyamayan, yahut anlamak istemiyen hükümetlere karşı yapılan pasif mukavemetin, sukutu halinde, millet iradesinin aktif mukavemete geçmesi halidir. Her iki hal de milletlerde,' kendiliğinden doğan bir reaksiyon halinde başgösterir. Ve millî iradeyi tecelli ettirmeğe hizmet eder.

Hükümetler, milletlerinin manevi bir olgunluğa eriştiklerini gördükleri gün, demokratik bir idareye geçmek zorundadırlar. Yoksa, hakiki bir hürriyet havası içinde, insan haklarına dayanan ileri ve medenî bir cemiyet halinde yaşamağa azmetmiş milletler, millî iradelerinden doğan sessiz, pasif bir mukavemetle, istenilen demokratik rejime geçmeğe, hükümetlerini adeta zorlarlar. Netice alınamazsa, bu zorlayış, hükümetlerinden göreceği muhalefet nisbeti dahilinde artar. Bir an gelir ki milletin bu pasif mukavemeti, aktif mukavemete de geçebilir. Totaliter hükümetlerin idaresi altında bulunan milletlerde görülebilen bu haller, umumiyetle millet iradesinin kesin tecellisiyle nihayet bulur. Totaliter hükümetlerin durumlarını bazen bir müddet daha devam ettirebildikleri görülürse de, bu hiç bir zaman baki sayılamaz. Totaliter baskı, ve tethiş neticesinde milli iradenin mağlûp görünmesi, o mîlletin hakiki hürriyetini ebediyen terketmesi demek değildir. Millî iradenin her mağlûbiyeti, insanların en mukaddes bir hakkı olan hürriyete kavuşma iştiyakından doğan, yeni hamlenin kamçısıdır. Ve her yeni hamle, fani bir hürriyet pahasına da olsa, yeni zaferin müjdecisidir. Demokratik olgunluğa ermiş milletler, dalında olmuş bir meyva gibi, totaliter hükümetlerin idarelerinden kopup, ayrılmağa namzettirler. Ve bu da ergeç bir gün mukadderdir.

Uzun istihale devrine muhtaç milletlerde, demokratik rejimin kabulünden sonra, demokrasi bir çok tehlikelerle karşı karşıya bulunur. Bu tehlikeler hükümetlerin ve halkın menfi, antidemokratik hareketlerinden doğar. Demokraside hükümetler iktidara, milletin milli iradesile geldiği için, iş başına geçmek istiyen partilerin milletten aza mi rey temin etmeleri lâzımdır. Bu bakımdan partiler tarafından rey imkânları araştırılır. Partiler bu reyleri, entellektüel birer kabiliyete sahip, samimi ve münevver elemanlardan müteşekkil bir kadro ile milletin karşısına çıkarak, yaptığı ve yapacağı işlerin hesabını vermekle, dürüstçe temin etmelidir. Yani ilk önce idealist bir parti olarak halkın karşısına çıkmak, reyi sonra toplamak lâzımdır. Böyle partilerin iktidarlarının daha sağlam esaslara dayanacağı ve demokratik tekâmül yolunda muvaffak olacağı, akla daha yakın gelir. Yoksa partilerin ilk gayesi rey avcılığı ve dolayısile iktidar olursa, partilerin bünyesine kalitesiz fertlerin sızması hiçten bile • değildir. Çünkü partilerce aranılacak vasıf, partiye girecek şahısların kültürel ve ahlâkî meziyetleri değil, kütleler üzerindeki nüfuz kabiliyeti ve nüfuza dayanılarak kaç rey temin edebileceği meziyetidir.

İstihale devrinde, hükümetlerin bedbinleşmemesi, bilâkis dinamik ve aydın bir ruha sahip bulunması gerekir. Bedbinlik, hükümetleri antidemokratik kanunlar çıkarmağa sevkeden bir haleti ruhiyedir. Demokrasinin güçlüklerine mukavemet edemeyen hükümetler, psikolojik yönden mağlûp ve her adımlarile totaliter bir idareye yaklaşmış olurlar.

Muhtelif sebep ve bahanelerle, demokratik hürriyetleri kısılan milletlerin, son hakkı, seçim hakkıdır. Bu hak, milletin elinden asla, hiç bir zaman alınamaz. Alınması ve hattâ en az suistimal bile edilmesi, demokrasi üzerine iptal damgasının vurulması ve aleni bir totaliter rejimin meydana çıkması demektir.

Demokratik' rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin, otaliter rejimlere karşı hareketlerini, yazımızın başında görmüştük. Gönül ister ki, millî iradenin tecellisinde Tanrı insanları kanlı bir ihtilâlden saklasın. Ve hükümetler de, kusurlarının neticesi, mîlletinde doğan pasif nümayişi anlıyabilmek samimiyet ve feragatini gösterebil sin, doğru yolu seçsin...

Demek oluyor ki, demokratik istihale devrinde, hükümetlerin ve halkın bir çok kusurlarile karşımıza çıkması mümkündür. Bu bakımdan demokrasiye inanmış ve azmetmiş milletlerin, istihale devrini geçirinceye kadar, bütün kusurlarına rağmen, demokrasiyi bir meşale halinde korkmadan, yılmadan, imanla, cesaretle ve sabırla elde tutarak muhafaza etmeleri, kaçınılmaz bir vazife olarak gözükmektedir. Müsbet hürriyete sahip olabilmenin temeli de zaten, budur.

Ü N İ V E R S İ T E

İstanbul

Rektörün politiği...

Geçen haftanın sonlarına doğru, 1 Kasım Cuma günü, seçimlerin hemen akabinde, aşağı yukarı Gaziantep, İçel, Giresun ve Bilecik vilâyetlerindeki sinirli ve gergin havanın bir eşi de Beyazıttaki İstanbul Üniversitesinin avlusunda esiyordu.

Bir kaç yıldanberi, açılış törenlerinde, eskiden talebeye da tanınmış olan konuşma hakkı kaldırılmıştı. Üç yıldır, Üniversite rektörü .yarıdan fazlası yüksek rütbeli subaylardan, devlet memurlarından ve bunların beraberinde getirdikleri ailelerinden mürekkep bir davetli kalabalığına "çiğnenmiş sakız"lı açılış nutkunu söylüyordu. Buna karşılık talebeler de Marmara sinemasında, kendi aralarında toplanarak, bir başka açılış töreni daha yapıyorlardı ki; vaziyet, cidden garip Ve biraz da komik oluyordu.

Bu yıl Talebe Birlikleri ile Üniversite, karşılıklı bir anlayış göstererek iki ayrı tören yerine tek bir tören yapılması hususunda mutabakata varmışlardı. Talebeye söz hakkı tanınıyordu. Rektörden sonra, Talebe Birliği Başkanı da çıkıp konuşacaktı.

Hal böyleyken; son dakikalarda bu anlaşma Rektörlükçe bozuluverdi. Talebeye söz hakkı verilmeyecekti. Rektör konuşacak, söyleyeceğini söyleyecek ve yeni ders yılı başlayacaktı. Talebe Birliklerinin, itirazları da dikkate alınmıyordu. Elektrikli bir hava içerisinde İstanbul Üniversitesinin açılış törem böyle başladı.

Mutad merasimden sonra, kürsüye rektör Ali Tevfik Tanoğlu çıktı. Heyecanlı olduğu her halinden anlaşılıyordu. Söze, üç yıldır Üniversitede yapılan törene katılmayan talebelerin, bu yıl gelmiş olmalarına teşekkürle başladı. Artık talebe ile hocaların arasındaki soğukluğa son verilmişti. Bu ise, sadece ve sadece Tanoğluna sevinç veriyordu.

Üstelik, bir kaç gün önce tarihî bir gün yaşamıştık. Bunu unutmamıza imkân mı vardı? Demokrasi rejimine, diğer bir ifade ile, gerçek manada parlamenter idare sistemine girişimizin onbirinci yılındaydık. .

Rektör Tanoğlunun bütün heyecanına rağmen, iyi hazırlandığı, hele siyasî fırsatlardan mümkün olduğu kadar istifadeye çalıştığı, o Saat ortaya çıkıverdi. Sözlerinin arkasını, dört gün evvel yapılan büyük seçimlere getirerek, taşı gediğine koydu.

Hep bildiğimiz gibi, milletvekilleri seçimlerinin öne alınması ile, memleketimizde umumî seçimler yapılmış ve büyük bir vakar ve intizam içinde cereyan eden seçimler neticesinde millî arzu ve irade tezahür ederek iktidar yerinde kalmıştı.

Rektör Tanoğlu, sözlerinin burasına gelip noktayı koyduğu sırada, salon karıştı. Talebeler ayağa kalkmışlar, protesto ediyorlar, bir kısmı da avuçlarını patlatırcasına alkış tutarak, Tanoğlunun sözlerini kesiyorlardı.

Hava bozulmuş, kara kara bulutlar salonun üzerine çökmüştü. Tanoğlu, protesto ve alkış gürültüleri arasında konuşmasına güçlükle devam ediyordu. Sesi titrekti. Muhtar bir üniversitenin başı olarak, yine muhtar bir üniversite adına, seçimlerden alınacak büyük dersi, davetlilerle talebelerine açıklıyordu.

Rektör Ali Tevfik Tanoğlu
Emrivaki karşısında...

Muhtar Üniversitenin bu hâdisede alâkasını çeken en mühim cihet, milletimizde müşahede edilen siyasî olgunluk, milletimizin daha dün girmiş olduğu hakikî manasıyla demokrasi rejimine olan büyük inam ve intibakıydı.

Tanoğlu, demokrasiye intibakımızdan sonra yapılması gereken şeyi de hemen unutmadan sözlerine ekliyordu. Söz, söylenmiş, artık herşey bitmişti. Bundan sonrasında hepimize düşen vazife hükümete yardımcı olmaktı. Bu, öylesine bir yardımcılıktı ki, muhtar üniversite bile, muhtarlığını unutacaktı. Üniversite gerçi muhtar olmasına muhtardı ama, nihayet bir devlet müessesesiydi; Bu kayıt ve şartla müessese, bütün, elemanları ile hükümetin emrinde ve yanıbaşındaydı.

Salon yeniden karışmıştı. Talebelerin oturduğu sıralardan yer yer çözülmeler oluyor, birerli ikişerli gruplar halinde salona terkediyorlardı. Rektör Tanoğlu, böyle söylemekle, üniversitenin muhtarlığı bahsinde kendi kendini ele veriyordu ama, Tanoğlunun bir kere hoca olarak ağzı yanıktı. Geçen yıl Ankaradaki Siyasal Bilgiler Fakültesinde cereyan eden Turhan Feyzioğlu hâdisesini unutmamıştı. Nabza göre şerbet vermemek, her ne kadar insanı milletvekilliğine götürüyorsa da, Tanoğlu ile Feyzioğlu arasındaki tek benzerlik, olsa olsa, soyadlarının sonundaki "oğlu"ndan ibaretti. Öyle kalmaya da mahkumdu.

Tanoğlunun konuşmasını ön sıradaki yüksek rütbeli subaylarla, devlet memurları ve beraberlerindeki aileleri, candan alkışladılar. Rektör alkışlara eğilerek mukabele ederken, kürsüye doğru Talebe Birliği Başkanı Aydın Tansanın elinde bir çiçek buketiyle geldiği görüldü. Kürsüye çıktı, buketi Rektöre verdi. Buketi verme ve alma esnasında Tanoğlunun genç talebeye "hâlâ konuşmakta ısrar edip etmediğini" sorduğu görülmüştü. Talebe Birliği Başkanı konuşacaktı ve bir emri vaki ile mikrofona geçip konuşmaya başladı. Yurt ve lisan meselelerinden söz açtı.

İkili tören

Aynı gün, Fen Fakültesi salonunda yapılan bu törenden hemen az sonra, bir başka yerde, Marmara Sinemasında talebeler kendi aralarında toplanıyorlar ve ayrı bir açılış töreni yapıyorlardı. Bu ayrı açılış törenine Vali ve Rektör Tanoğlu da gelmişlerdi. Oturdukları' yerden, sessiz sessiz talebelerin yaptıkları konuşmaları dinliyorlardı. Böylece, İstanbul Üniversitesi bu ders yılına da biri hocaların, öbürü de talebelerin tertipledikleri iki ayrı törenle giriyordu.

Ankara

İstanbulda bu hadiseler olurken, Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Zihni Erençin, daha evvel imzasıyla gönderilmiş olan davetiyelerdeki 1.11.195/7 günü saat 10'da Dil ve Tarih . Coğrafya Fakültesi Konferans Salonunda, Üniversitenin 1957-1958 ders yılının açılış törenine huzurlarıyla şeref vermelerini saygılarıyla rica ettiği davetlilerinden bu ricasını. 3 Kasım günü geri alıyordu,

Ankara Üniversitesinin en mühim tarafı, açılış törenine devlet büyüklerinin de katılmasıydı. Törenin başlamasına yakın' gelirler, ön sıraya otururlar, konuşmaları yakından takip ederlerdi.

Bu yılki açılış töreninden ise "Görülen lüzum üzerine" vazgeçilmişti. Neden vazgeçildiği ise, rektörlükçe bir türlü açıklanmıyordu. Önce, bütün müracaatlara rektör toplantıda olduğu için bir şey söylenemiyeceği hatırlatılmış, daha sonra da sebebin "görülen lüzum üzerine" olduğu ortaya çıkmıştı. "Görülen lüzum üzerine" sözünün ne olduğuna gelince; artık onu da bilmeyen kalmamıştı.

F E N

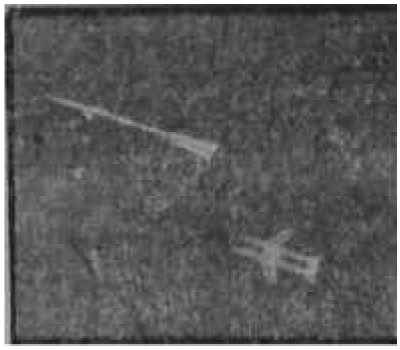
Sputnik Peykler

Sputnik II -+- Damka

4 Ekim 1957 Cuma günü,dünyamızm etrafında feza boşluğunun çok sayılı bir günü olmuştu. Havanın bulunmadığı, gökyüzünün simsiyah, sıcaklığın güneş vurduğu zaman kavurucu, vurmadığı zaman dondurucu olduğu ıssız boşlukta, esrarengiz kozmik şualar ve meteoritler arasında ilk defa olarak insan yapısı bir cisim, 58 santim kutrunda ve 84 kilo ağırlığında parlak madenî bir küre takriben 900 kilometre yükseklerde yolunu buluyor ve sonra dünyanın etrafında, 1 saat 36 dakika 2 saniyede bir'defa olmak üzere dönmeğe başlıyordıı. Bu cisim, Rusyada -bugün hâlâ bilinmeyen bir mevkiden- çok safhalı bir roketle fırlatılan ve o gündenberi bütün dünya tarafından Rusca ismiyle tanınan "Sputnik" idi.

Rusça sputnik; "peyk" ve daha doğrusu "yoldaş" demekti.. Rusyanın dünya üstündeki malûm peykleri ve yoldaşlarına ilâve olan bu yenisi, hür dünya çevrelerinde Önce hayret sonra inanmazlık, daha sonra biraz korku ve takdir, nihayet de yeni gayret şeklinde çeşitli tepkiler uyandırdı. Sputnik tek başına döndükçe bu tepkilerin azalmayacağı ve bilhassa gayretin başa düştüğü Amerikada ilim" .ve teknik adamlarının epeyi terliyeceği aşikârdı.

Dört haftadanberi dönen ve dörtyüz elli küsur devir yapan Sputnik'e dünya efkârı henüz alışmış iken ve hattâ -her şey gibi- unutmağa başlamış iken 3 Kasım Pazar günü Greenwych saat ayarı ile saat 7 de -gene bilinmeyen bir mevkiden- Ruslar ikinci sun'i peyki, Sputnik II'yi fırlattıklarını ilân ettiler. Bu seferki peyk dünyamızdan 1500 kilometre yüksekte dönmekteydi, ağırlığı 508 kiloydu ve dünyanın etrafındaki devrini 1 saat 42 dakikada tamamlıyordu. Bu hâdiseyi Amerikan astronomu Fred Wripple "birincisine nazaran altı misli büyük bir başarı" olarak Vasıflandırıyordu.

Sputnik atılıyor

Birinci kısım ayrılıyor

Sputnik "peyk" yahut "yoldaş" manasına

Peyk Arza düşmez mi?

İlimle uğraşmayan dünya çoğunluğu arasında her halde pek çok kimse, Sputnik I'in atılışından sonra kendi kendine -veya inandığı bir dostuna- şunu sormuştu: "Peki ama, sun'i peyk nasıl ölüyor da dünyanın etrafında durmadan dönüyor ve arza düşmüyor?" Bu sualin cevabı gerçi 300 sene evvel Newton tarafından -hattâ daha önce Galileo tarafından- verilmişti ama bu cevabı yirminci asrın ortasına kadar bu ölçüde tahkik etmek mümkün olmamıştı. Mesele şuydu: bir tabiat kanunu vardı ki "bir cismin üstüne hiç bir kuvvet tesir etmezse, o cisim aldığı herhangi bir hızı aynen muhafaza eder" derdi.

Her cisme tesir eden dünya **kuv**veti arzın cazibesi olduğuna göre evvelâ ona karşı konulmalı idi. Sonra her türlü sürtünme tesirleri kaldırılmalı idi. İşte bu iki şart da arzın sathından çok yükseklerde tahkik edilebilirdi, zira arzdan uzaklaştıkça cazibe kuvveti azalır, hava olmayan yerlerde ise sürtünme olmazdı.

Böyle bir yüksekliğe bir cisim roket vasıtasıyla çıkarıldığı ve ö cisme arza muvazi olarak bir hız verildiği takdirde, bu hız tıpkı bir ipin ucuna bağlanan taş parçasında olduğu gibi bir "merkezden kaçma" kuvveti verirdi ki bu, cazibe kuvvetine karşı koyardı. İkisi müsavi olursa cisim almış olduğu hızla dönerdi, devamlı olarak döndüğü için de arza düşmezdi. Ancak ne kadar az olsa da bir miktar sürtünme daima mevcut olacağı için peykin hızını her dönüşte -bilhassa arza en yaklaştığı yerlerde, biraz kaybetmesi ve yavaşladıkça arza daha yaklaşması, yaklaştıkça daha fazla sürtünmeye tabi olması ve nihayet iyice atmosfer tabakası içine girip sürtünmeler neticesinde kızıştıktan sonra yanması, buhar haline gelmesi mukadderdir. Tahminlere göre Sputnik I'in ömrü bir kaç sene olacaktı. Sputnik II ise daha uzakta olduğu için herhalde bugün yaşayan insanların ömrü boyunca dönüp duracaktı.

Sputnikçiler: Poloskov, Blagonravor ve Kasatskin

Sputnik III'ün içine kim girecek ?

Biiip... biiip..

Sputnik I'in atılmasına takip eden günlerde dünyanın her yerinde birçok **amatör** radyocular ahizelerini kısa dalgalar üzerinde gezdiriyorlar ve bazıları 7.5 **metre** ile 15 metre dalga uzunlukları arasında aldıkları "biip... 'biiip...." sinyallerini duyunca heyecanlanıyorlardı. Hakikaten Sputnik I'den radyo sinyalleri geliyordu. Rusların **yarım** ağızla bildirdiklerine göre peykin içindeki âletler devamlı olarak suhuneti ve başka bazı fizikî hâdiselere ait büyüklükleri ölçüyorlar ve radyo vericisi bunları dünyaya, muayyen bir şifreye göre. -ve bir. müziksever radyo amatörünce "la bemol" tonu üzerinden- neşrediyordu. Fakat Ruslar bu sinyallerin mânasını açıklamadılar. Herhalde elde edilen ilmî malûmatı Milletlerarası Jeofizik Senesi içinde -yani 1958 sonuna kadar- neşredeceklerdi ve âdetleri veçhile daha, önce

Orta kısım ayrılıyor

Sputnik 900 kilometrede

geldiğine göre bu, Rusların kaçıncı peyki?

haber sızdırmak istemiyorlardı.

Sputnik I Radyosunun bataryası geçen hafta boşalmış ve radyo artık susmuştu. Peyki Rus sahipleri sadece radarlar vasıtasıyla takip edebilecek-lerdi.

Geçen Pazar günündenberi gene aynı dalga uzunluklarından -bu sefer Sputnik II'den- gelmeye başlayan yeni: "biiip... biiip..." ler herhalde radyo amatörlerini daha uzun zaman meşgul edecekti. Diğer taraftan Amerikan astrofizik rasathanelerinde bu sinyalleri çözmek için uğraşanlar da yok değildi.

İlk yolcu Damka

Sputnik II'nin birincisinden farkı Sadece ağırlığı, hızı, mesafesi değildi. Bu peykin içinde bir canlı"vardı. Adı "Damka" olan bir dişi köpek, her tarafına ölçme âletleri bağlanmış olduğu halde peykin içine yerleştirilmiş ve yaşaması için lüzumlu gıdasıyla havası temin edilmişti. Radyo sinyalleri her halde bilhassa bu ilk feza yolcusunun o şartlar altındaki yaşayışını -teneffüsünü, nabzını ve daha birçok bilgiyi- veriyordu.

Amerikan "Moon" u ne oldu?

Milletlerarası Jeofizik Senesi "Temmuz 1957 - 1958 sonu" içinde Amerikalıların da bir sun'i peyk fırlatacakları biliniyordu. Hattâ herkes onların Ruslardan önce davranacaklarım zannetmişti. Nihayet Amerikan "sun'i ay"ı 10 kiloluk bir şeydi. Peyke konacak âletler de hazırdı. Amerikalılar peykin her an atılabileceğini söylüyorlardı. Peki, program nerede aksamıştı? 4 Ekimden beri başta Eisenhower olduğu halde bütün mesul Amerikalılar bununla meşguldü.

Mesele şuydu: peyki atabilmek için çok kuvvetli bir roket lâzımdı Öyle bir roket ki, ilk safhası muayyen bir yüksekliğe kadar peyki çıkarsın, sonra o safha düşsün, İkinci safha çalışsın ve peyki daha yükseğe çıkarsın. Oradan üçüncü bir safha alsın ve peyke radyo ile verilecek istikamette son bir hız versin, düşsün. İşte bu roketi Amerikalılar hazırlayamamışlardı. Bu gecikmenin mesuliyetini ise kimse kabullenmiyordu. Nihayet anlaşıldı ki işler, 1955 ortasında verilen bir prensip kararı ile bu hale gelmişti. Bu karar, sivil bir ilmî iş olan "suni ay" projesini, askeri bir iş olan "uzak mesafe roketleri" projesinden ayırmak kararıydı. Roket ayrıca tekâmül ettirilecek, hazır olunca peyki fırlatacaktı.

Roketin tekâmülü mevzuunda Amerikan Ordusunun üç kolu -Kara, Hava, Deniz- orduları- rekabete düşmüşler, neticede ortaya çıkan bahriyenin Viking roketi ise 12 ton itme kuvvetinde nisbeten zayıf bir roket olmuştu. Bu roket hiç aksamadan çalışırsa 10 kiloluk peyki ancak fırlatabilirdi. Buna mukabil Sputnik I'i atan roket 90 ton itme kuvvetine sahipti..

Sputnik II ile Rusların daha da kuvvetli -belki 500 ton itme kuvvetinde, bir rokete sahip oldukları muhakkaktı. Herhalde şimdiye kadar bilinmeyen bir solid yakıt kullanan bu roket bir atom bombasını pekâlâ dünyanın herhangi bir yerine atabilirdi. İşte Amerikayı endişeye düşüren asıl buydu.

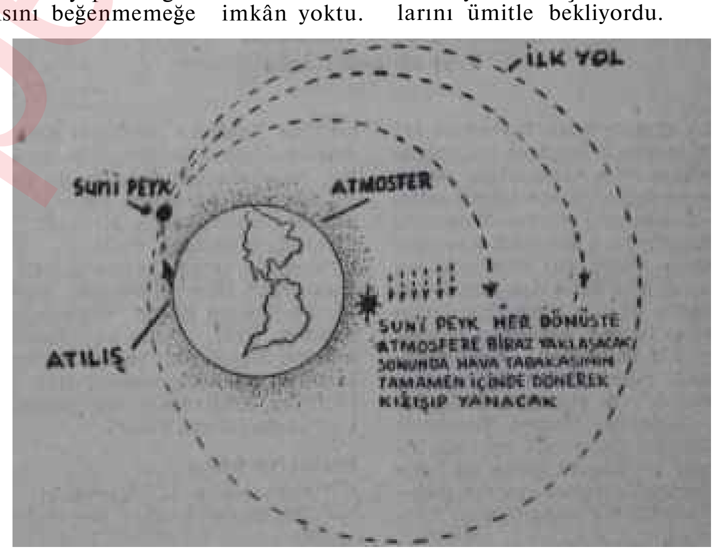
İki Gol

Sputniklerin bütün ilim çevrelerinde olduğu gibi Amerikada "ilmin zaferi" olarak karşılandığı, takdiredildiği kat'i bir hakikatti. Nerede yapılırsa yapılsın güzel bir ilim başarısını beğenmemeğe imkân yoktu. Ancak, ilk heyecan geçtikten sonra Amerikan ilim adamları derin derin düşünmekten kendilerini alamadılar. Hidrojen bombacının "babası" addedilen fizikçi Edvard Teller daha' geçen Nisanda bir mecmua' makalesinde şöyle yazmıştı: "On sene evvel, dünyanın en iyi ilim adamlarının nerede bulunduğu sorulsaydı bunun cevabı şüphesiz Amerika idi. Fakat [bundan 10 sene sonra en iyi ilim adamları Rusyada bulunacaktır." Durumu en yakından bilen biri ancak bu kadar açıkça' ihtar edilebilirdi. Teller, bu içinde bulunduğumuz 10 senelik devreyi herhalde "mücadele yılları" olarak kabul ediyordu. Sulh devam ettiği takdirde bu mücadele bir maç sayılabilirdi. Ruslar bu maçta Amerikalılara bir ay fasılayla 2 gol atmışlardı. Atom enerjisi sahasında da nelerle dünyanın karşısına çıkacakları tahmin edilmiyor değildi. Ruslar önümüzdeki ay içinde bir atomik buz kıran gemisini denize indireceklerini ilân etmişlerdi.

Rus ilim adamlarının nasıl bir program dahilinde ve disiplin altında yetiştirildiklerini Amerikan eğitimcileri pek iyi biliyorlardı. Tabir caiz ise "yemeyip içmeyip çalışmak" usullerini Amerikada tatbik etmek mümkün değildi ama ilim adamlarına cemiyet içinde daha fazla kıymet, rahat ve çalışmaları için daha geniş imkânlar vermek zaruri idi; Aksi takdirde maç kaybedilebilir, bugün gittikçe artan bir hızla ilim ve tekniğe dayanan yüksek hayât seviyesi yarışı da bunu takip ederdi.

Amerikalılar " kaybettikleri prestiji geri almak için ilk olarak sun'i peyk projesine ve bu vesileyle bütün ilim projelerine yeni hız vermeğe hazırlanıyorlardı. 1957 senesi sonuna kadar "sun'i ay" muhakkak atılacaktı.

Bütün hür dünya Sputniklerin fezada yalnız başlarına bırakılmamalarını ümitle bekliyordu.

Sputnik'in yolları

Sonunda yanıp bitip kül olacak

Doğu - Batı

Değişen hava

Moskovadaki Türk Büyükelçiliğinin salonlarında, geçen Salı günü muhteşem bir tören tertip edilmişti. Bilindiği gibi, 29 Ekim tarihi Türklerin Cumhuriyet Bayramıydı ve her yıl, bu tarihte, dünyadaki bütün Türk elçiliklerinde büyük kutlama merasimleri yapılırdı. İşte geçen Salı günü Moskovadaki Türk Büyükelçiliğinde tertip edilen tören de bu merasimler meyanındaydı ve eğer çok önemli bir siyasi hâdiseye sahne Olmasaydı belki dünya ajans bültenlerinde yer bile almayacaktı.

Sözünü ettiğimiz önemli siyasi hâdise Türk Büyükelçiliğinin önünde son derece lüks bir arabanın durmasıyla başlamıştı. O gece-elçilik binasının önünde birçok lüks araba durmuştu ama içinden Rusyanın bir numaralı idarecisi Krutçef ile Bulganin ve Mikoyan'ın çıkmaları, bu sonuncusunun değerini son derece arttırıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Kremlinde yeni bir post kavgasının cereyan ettiği şu sıralarda hiç kimse Krutçefin daha bir kaç hafta önce şiddetle hücum ettiği bir devletin törenine iştirak edeceğini düşünmüyordu. Bu bakımdan, karşılarında Krutçefi gören Batılı diplomatların hayreti büyük olmuştu. Hele dakikalar ilerleyip Sovyet Komünist Partisi Birinci Sekreteri sohbeti kızıştırdıkça, bu hayret daha da artıyordu. Krutçef, etrafını çeviren gazetecilere, büyük bir neşe içinde, "Jukof'la bugün görüştüm" diyordu. "Sıhhati yerinde görünüyor. Mareşali hangi vazifeye tâyin edeceğimizi daha kararlaştırmadık ama, herhalde kısa bir müddet sonra onu tecrübe ve rütbesiyle mütenasip bir mevkiye getireceğiz."

Eğer Krutçef sözlerini sadece Jukof'un azline inhisar ettirseydi, Batılı diplomatların hayreti o kadarla kalır, yerini gerçek bir şaşkınlığa bırakmazdı. Ancak Sovyet Rusyanın en ön plândaki idarecisi mevzudan mevzuya geçiyor, kadehini durmadan "spoutnik" ile barışın şerefine kaldırıyordu. Hele bir seferinde o kadar coşmuştu ki karşısındaki İran, Birleşik Amerika ve İngiliz Büyükelçilerine hitap ederek, "Barışın şerefine" demişti. "Kadehimi barışın şerefine kaldırıyorum. Harp isteyenlerin Allah belâsını' versin. Bu gibiler kendi kendileriyle döğüşsünler. Biz harbi sevmiyoruz ve harp etmiyeceğiz."

Krutçef sözlerini burada da kesmemişti. On dakika kadar sonra kadehini tekrar "spoutnik" ve barışın şerefine kaldıran Sovyet Komünist Partisi Birinci Sekreterine, gazeteciler, bu sözlerinin Orta Doğu gerginliğinin sonu anlamına gelip gelmiyeceğini sormuşlardı. Krutçef "Evet, demişti, o anlama gelebilir. Dünya siyasetinin ibresi barışa doğru yaklaşmıştır." Bunun üzerine gazeteciler bu ibrenin geçen Cumartesi gününden, yani Jukof'un azledildiği günden itibaren mi barışa doğru yaklaştığını da sormuşlardı. Rus diktatörü, bu suali şöyle cevaplandırmıştı: "Ondan biraz önce".

Krutçef ve Bulganin
Yeni bir buket daha

Perhiz Ve turşu

Geçen hafta Moskovadaki Türk Büyükelçiliğinde Krutçefin ağzından çıkan bu sözler, Doğu ile Batı arasındaki münasebetlerin veçhesini birdenbire ve bir kere daha değiştiriyordu. Bilindiği gibi, Sovyet Rusya, bundan bir ay kadar önce ik sun'i peykinin havaya fırlatılmasını ve Türk-Suriye anlaşmazlığını bahane ederek Batı üzerine büyük bir baskı icra etmeye kalkmıştı. Oysa geçen hafta yaptığı konuşma bu baskıyı ortadan kaldırıyor, yerine Doğu ile Batı arasındaki münasebetlere yeni bir ferahlık havası getiriyordu.

Bundan bir ay kadar ' öncesiyle bir hafta öncesinin dünyasında büyük değişiklikler olmadığı halde Rusyanın tutumundaki değişikliğin sebebi ne olabilirdi? Yaratılan ferahlıkla Jukof'un azli arasında bir münasebet aranmalı mıydı? Yoksa Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi işi çok ileriye götürdüğünü söyliyerek Krutçef'i itidale davet etmişti de Rus diktatörü onun için mi birden yüzseksen derecelik bir dönüş yapmıştı? Bütün bu suallerin cevabını vermek kolay olmasa gerekti. Bazı yorumcular ise, Rusların geçen ay içinde Orta Doğu üzerinde, yarattıkları fırtınada Rus idarecilerinin Kremlindeki iktidar kavgasını gizlemek emellerini arıyorlardı. Bu kavga Krutçefin başarısıyla sonuçlandığına göre artık bir bardak suda çıkarılan fırtına dindirilebilir, herşey eski durumuna dönebilirdi.

Dimyattaki pirinç...

Diğer bazı yorumculara göre ise Krutçef'in yaptığı yüz seksen derecelik dönüşte iç değil, dış sebepler rol oynamıştı. Krutçef Orta Doğu âteşini Arap âleminin liderliğini ele almak ve Batılıların durumunu zayıflatmak için körüklemişti. Oysa bu ateş, körüklendikçe Rusya aleyhinde gelişiyordu. Bir kere, Orta Doğu buhranının en önemli neticelerinden biri Batılılar arasındaki tesanüdü arttırmak olmuştu. Nasıl Rus sun'i peykinin atılması Batıkların ilmi sırlarını birbirlerinden gizlememek ve bu alanda daha sıkı bir işbirliği yapmak kararını almalarına yol açmışsa, Orta Doğu üzerindeki Rus baskın da NATO üyelerini birbirleriyle daha sıkı bir kader birliği kurmaya sevketmişti. MacMillan'la yaptığı Washington görüşmesinden sonra Başkan Eisenhower bir yandan atom sırlarının müttefiklerle paylaşılmasını meneden Mac Mahon kanununu kaldırmaya çalışırken, diğer yandan da Aralık ayı ortalarında Pariste yapılacak NATO Bakanlar Konseyi toplantısına katılmayı kararlaştırıyordu. Bütün bu gelişmeler Rusyayı umduğunu bulmaktan alakoymuştu. Şimdi zararın neresinden dönse kâr olduğunu anlayan Krutçef artık işi daha ileri götürmüyordu.

... Evdeki bulgur

Yorumcuların bir kısmı da Rusyanın elde ettiği neticeleri kâfi gördüğü için birden dunun değiştirmeye razı olduğunu söylüyorlardı. Geçen ay içinde cereyan eden olayların sonunda Rusya Arap aleminin "Sa-

dık dost'u olarak beliriyordu. Nitekim Suriye sadece siyasî istikbalini değil, aynı zamanda, geçen hafta imzalanan bir iktisadî anlaşma ile, iktisadî istikbalini de Rusyanın elleri arasına bırakmıştı. Mısır Genel Kurmay Başkanı da geçen hafta on beş gün sürecek bir tetkik gezisi yapmak üzere Moskovaya gitmişti. Bütün bunlardan da mühim Rusya artık bir daha çıkmamak üzere Orta Doğuya nüfuz etmiş bulunuyordu. Batılı devletler gözlerini ne kadar siki yumarsa yumsunlar, Rusyanın Orta Doğudaki varlığını görmezlikten gelemezlerdi. Krutçef bu sonuçlarla yetinmeyi kâfi gördüğü için işi daha ileri götürmemişti.

Görüldüğü gibi bu haftanın başlarında yeni Rus tutumunu izah için söylenen sözler o kadar çeşitliydi ki insanın bunların arasından doğru olanı bulup çıkarması imkânsızdı. Rusyanın her davranışı gibi bu son davranışını da ancak zaman izah edebilecekti.

Orta Doğu

Normale doğru mu?

Doğu ile Batı arasındaki münasebetlerde geçen hafta içinde esmeye başlayan ferahlık havasının en elle tutulur sonuçlarından biri de, Orta Doğu gerginliğinin yavaş yavaş gevşemeye yüz tutması oluyordu.

Bilindiği gibi, Suriye hükümetinin Kral Suud'un arabuluculuk teklifini reddetmesinden sonra Türkiye-Suriye anlaşmazlığının halli Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna kalmıştı. Suriye'nin son haftalar içindeki tutumundan, bu devletin, Türkiye-Suriye sınırında tetkiklerde bulunacak yedi kişilik bir Birleşmiş Milletler Heyetinin teşkilini talep edeceği anlaşılıyordu. Nitekim geçen haftanın başlarında Genel Kurula sunduğu bir karar suretinde istediği de bundan başka birşey değildi. Oysa Batılı devletler, bu arada Norveç meselesinin Genel Sekreter"H"a havale edilmesi fikrine mütemayil görünüyorlardı. Bu devletlerin Genel Kurula sundukları karar suretinde, bilhassa, Bay "H" nın gerekirce Türkiye ve Suriye'ye giderek iki memleket idarecileriyle görüşmeler yapması ve bir anlaşma zemini bulması- derpiş ediliyordu.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda geçen hafta içinde cereyan eden hararetli müzakereler hep bu iki takrir etrafında dönüp duruyordu ve Öyle anlaşılıyor ki, eğer Rusya yeni bir barış taarruzuna girişmeseydi hâlâ da dönüp duracaktı. Fakat hafta sonunda, Krutçef'in artık harp sözünü işitmek istemediğini açıklamasından sonra, Suriye de Genel Kurulu bu meseleyle daha fazla meşgul etmek istemediğini söyleyerek talebini geri almıştı. Suriyenin bu hareketi siyasî çevrelerde çeşitli yorumlara yol açıyordu. Bazılarına göre Suriye Genel Kurulda bir tahkik heyetinin kurulması için gerekli üçte iki çoğunluğu toplayamayacağını anladığı için talebini geri almıştı. Bazılarına göre ise bu mesele uzadıkça Arap âlemi arasında bölünmeler 'başlayacağını sezen Şam hükümeti, bu bakımdan endişelenerek işi daha ileri götürmemişti. Bir kısım siyasî çevrelerde ise Suriye idarecileri arasında bir fikir birliği mevcut olmadığı için Salâh El Bittar Genel Kurulda zayıf bir duruma düşmüş bulunuyordu ve teklifini onun için geri almıştı. Ancak söylenenler ne olursa olsun, Suriyeyi daha fazla ısrar etmemeye sevkeden amil hiç şüphesiz Krutçefin son sulh taarruzuydu. Nitekim, bu haftanın başında Suriye Dışişleri Bakam Bittar'ın da açıkladığı gibi, Suriye hâlâ Türkiyeden şikâyet etmekten vazgeçmiş değildi. Sadece tahkik heyeti kurulması talebini geri almıştı, o kadar.. Yani bu talep Sovyet Rusyanın münasip göreceği bir zamanda tekrar ileri sürülebilir ve yeniden tartışmalara mevzu olabilirdi. Bu bakımdan, Orta Doğuda durumun tam manâsıyla normale avdet ettiğini söylemek için vakit henüz çok erkendi.

Gromyko ve Salâh Bittar
Soldan çark

A. B. D.

Gangsterin sonu

Geçen Cuma sabahı saat on sıralarında, New York'un meşhur yedinci caddesiyle kenar sokaklardan birinin kesiştiği köşede yükselen Park Sheraton Otelinin berber salonuna yüzü maskeli iki kişi girdi. Kapının tam karşısına gelen koltukta traş olan müşteriye doğru yönelen bu iki maskeli adam, berberi bir tarafa ittikten sonra, ceplerinden birer tabanca çıkardılar. Olup bitenleri, karşıdaki aynadan seyreden kısa boylu, orta yaşlı müşteri, ilk önce, bu adamların kendini güpegündüz ve New York'un en kalabalık bir semtinde vurmaya cesaret edemiyeceklerini sandığı için silâhına davranır gibi bir hareket yaptı. Ancak iki maskeli koltuktaki adamla aynı fikirde değillerdi. Berikinin elini cebine atmasına fırsat bile bırakmadan tabancalarını ateşlediler. Attıkları kurşunlardan ikisi koltuktaki adamın göğsüne, biri tam beynine, diğer ikisi ise araya girmek isteyen berberin eline isabet etmişti. Maskeli haydutlar işlerini bitirdikten sonra tabancalarım diğer müşterilerin üzerine çevirdiler ve geri geri yürüyerek yan kapıdan sokaktaki kalabalığa karışıp, gittiler. Polis arabaları alarm düdüklerim çala çala vak'a mahalline geldiği zaman maskeli haydutlar çoktan kayıplara karışmış, kurşunlarına hedef olan müşteri, ise öbür dünyayı boylamıştı.

"Cinayet Ortaklığı"

Polis tarihinde görülen tek adam öldürme şirketi 1930 yıllarında New. Yorkta kurulan "Cinayet Ortaklığı" dı. Merkezi Brooklyn'de bulunan bu ortaklık, 1940'a kadar uzanan on yıllık bir devre içinde Amerikayı dehşete salmış, para karşılığında yüzlerce adam öldürmüştür. "Cinayet ortaklığının gizli ajanları, bu cinayetler sırasında hemen daima tabanca ve

kama kullanıyorlar ve cesedleri ortadan kaldırmak için öldürdüklerini ya ayaklarına ağır taşlar bağlıyarak denize atıyorlar, ya da yakıyorlardı. Söylendiğine göre, Ortaklık, basan diri diri adam yakmak metodunu kullanmaktan da çekinmemiştir.

New . York polisi bu Ortaklık ile uzun müddet uğraşmıştır. Ortaklık idare meclisinin yedi üyesi elektrikli sandalyada can vermiş, biri ise seksen sene hapse mahkûm edilmiştir. Bununla beraber, eğer Ortaklık 1940 yılında üyeleri arasında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden dağılmasaydı, polis bu teşekkülü yoketmek için daha çok uğraşırdı. Hele Ortaklığın ünlü Başkanı Albert Anastasia'yı hapse tıkmak hiç de kolay olmasa gerekti. Şimdiye kadar 63 cinayet işlediği sanılan Anastasia her defasında delil yokluğundan polisin elinden kurtuluyor ve yine her defasında, cinayeti gönüllü olarak üstüne alan bir fedai bulunuyordu, Bu bakımdan, geçen Cuma sabahı iki maskeli adam tarafından katledilen şâhsın Anastasia olduğu anlaşıldığı zaman, New-York polisi geniş bir nefes almıştı. Evet, belki çok önemli yeni bir cinayet hadisesi olmuştu ama hiç değilse polis de bir baş belâsından kurtulmuş, açılan yeni bir. dosyaya mukabil altmıştan fazla eski dosya lâfa kaldırılmıştı.

"Cinayet Ortaklığı"nın başkanı iken olduğu kadar bu Ortaklığın dağılmasından sonra da bütün New-York batakhanelerinin kralı ve hâkimi geçinen Anastasia'nın ismi, bundan altı ay kadar önce de, kendi gibi azılı bir gangster olan Frankie Castello'ya yapılan bir suikaste karışmıştı. Bu suikast sonunda Castello yaralanmış, fakat ölmemişti. Castello'nun o günden bu yana Anastasia'dan intikam almak istediği söyleniyordu. Esasen Castello ve Anastasia ötedenberi birbirlerine rakip gözüyle bakıyorlar ve yekdiğerinin vücudunu ortadan kaldırmak için fırsat kolluyorlardı. Bu bakımdan, geçen hafta yaptığı tahkikat sırasında, New . York polisi cinayette Castello'nun parmağını bulacağım sanıyordu. Ancak AKİSin bu sayısının makineye verildiği sıralarda hâlâ tahkikatın neticesi alınmış, suçlu meydana çıkmış değildi.

Anastasia berber dükkânında vurulduktan sonra
Ecel traş dinlemiyor

Portekiz

Seçim komedisi

Meşhur Başbakan Salazar'ın ülkesinde bu Pazar günü genel seçimler yapıldı. Seçim kampanyası müddeti Portekiz kanunları gereğince otuz gün olarak tespit edilmişti ve bu otuz gün içinde adaylar istedikleri gibi propaganda yapabilirlerdi. Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse Portekizliler bu otuz günün diğer günlerden farkını pek anlıyamamışlardı. Çünkü Salazar'ın elindeki devlet radyosu, muhaliflere söz hakkı tanımaksızın, hergün olduğu gibi bu otuz gün içinde de sadece iktidarın methini etmekle vakit geçirmişti. Adayların konuşması için ayrılan meydanlarda söz alanlar ise sadece iktidarın adaylarıydı. Muhalefet, sesini duyurmak imkânını bulamıyor, konuşan ise, Salazar'ın aleyhinde söz edecek olsa soluğu karakolda alıyordu.

Seçim sonuçları alındığı vakit de oyların Salazar lehine tecelli ettiği görüldü. Sandıklarda muhalefet için kullanılmış reylere rastlanmıyor, rastlanılan yerlerde ise bunların yekûnu umumî neticeyi değiştirecek cinsten olmuyordu. Çünkü Salazar, seçimlerden önce yaptığı konuşmalarda, memleketinin muazzam bir gelişme içinde olduğunu söyliyerek bütün vatandaşlardan oylarını sadece kendi gösterdiği adaylara vermelerini istemişti. Salazar, bir diktatör olduğunu saklamıyordu. Söylediğine göre, bir memleket ancak, kuvvetli bir icra organına sahip olduğu takdirde çabucak kalkınabilirdi. Bu icra organı ise, ancak bir tek partinin mutlak ekseriyetinin hüküm sürdüğü bir Meclise dayandığı takdirde kuvvetli olabilirdi. Bundan başka, kalkınan bir memlekette şahsî hak ve hürriyetlerin de sözü edilmemeliydi. Bu hak ve hürriyetler müstakbel refah uğruna kurban edilmişlerdi. Bunlardan bahsedecek adamların Mecliste yeri yoktu.

Diğer yandan, Portekizdeki seçim sisteminin Salazar'dan yâna olduğu da şüphesizdi. Salazar, iş başına geldikten çok kısa bir müddet sonra seçim kanununu kendi çıkarına göre düzenlemiş ve o günden bu yana seçimleri hep bu kanuna göre yaptırmıştı. Zaten bütün diktatörlerin metodu birbirine çok benzerdi. Siyasi tarihten en ufak bir nasibi olan kimseler bile halk oyuyla iş başına gelen diktatör temayüllü idarecilerin ilk iş olarak seçim kanunlarında değişiklik yaptıklarına dair, en az beş, altı misal bulabilirlerdi. İşte Salazar misali de yakın tarihin en göze çarpar misallerinden biriydi ve bütün dünyanın ibret nazarları önünde hâlâ bütün açıklığıyla duruyordu.

Portekiz seçimlerinin diğer ülkelerde yarattığı akislere gelince, hür dünya devletleri bu seçimleri bir komediye benzetiyorlardı. Çünkü bu devletlere göre neticesi önceden belli- seçimler insanı ancak güldürebilirdi, o kadar.. Hür, dünya uzun tecrübeler sonunda her türlü kalkınmanın ancak demokrasi havası içinde gerçekleşebileceğini çoktan anlamıştı. Bunun aksine ileri sürülen iddialar, tarihin ortaya koyduğu hakikatlere aykırı olurdu. Bütün diktatör özentilerinin bu gerçeği kavramaları, hem de vakit geçirmeden kavramaları gerekiyordu. Aksi takdirde, ömürlerini akıntıya karsı kürek çekmekle geçirmekten başka bir iş yapmış sayılmazlardı.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Maliye

İtimat barometresi

Eski İktidarın bu sefer de mevkii saltanatta kaldığını öğrenir öğrenmez seçim arifesinde bir duraklama geçiren hassas sarı maden altın yokuş yukarı koşusuna daha büyük bir hızla tekrar başlıyordu.

Altın fiyatları daha evvel de böyle bir duraklama geçirmişti. Menderes 3. Hükümetinin akibeti tehlikeye düşünce de nazlı maden şöyle bir durup etrafına bakmıştı. Ancak "Eski hamam eski tas" olduğunu gördükten sonra yoluna devam etmişti. Menderes iş başında kaldıkça kıymetli madenin istikbâli parlaktı. İstediği gibi şımarabilirdi.

İşte bu sebeple altın, Menderesin kazanıp kazanmıyacağını merakla bekliyordu. İnönü gelirse "hizaya getirileceğini" çok iyi biliyordu. Psikolojik hava tamamiyle değişecekti. Daha İnönünün adını işitir işitmez altın fiyatlarının yüzde 20 düşmesi kuvvetle muhtemeldi. Hele enflasyonla ciddi bir mücadeleye girişince, şımarık madene, kabahatti çocuk gibi uslu uslu köşesinde oturmaktan başka çare kalmıyacaktı.

Bu korkulu rüya gerçekleşmemişti. Kristof Kolomb siyaseti devam edecek, altın fiatları gittikçe artan bir hızla yükselecekti.

Altın fiatları artıyor diyenlere iktidarın başı hücum oklarını yağdıracaktı. Yükseliyorsa ne olacaktı sanki? Altın neydi ki! ne yenirdi ne içilirdi. Bu demode fikirler tarihe karışmıştı. Bir memleketin iktisadı altınla ölçülmezdi.

Eh bu fikirler nazari olarak pek yanlış ta değildi. Gel gelelim sarı maden her şeye rağmen hâlâ kudretliydi. Paraya karşı olan itimadı ifâde ediyordu. Altın ucuzlarsa para değer kazanıyordu, altın pahalılaşırsa para aşağı düşüyordu. Altın paranın barometresiydi. Hükümetin mali siyasetine olan itimadı aksettirmekteydi. Sadece halihazırdaki para düşüşünü değil paranın istikbaldeki halini de gösteriyordu. Bu sebeple altın fiyatlarının yükselmesi diğer fiyatlarda biraz daha hızlı oluyordu.

Fiyatların hızla yükseldiği bir memlekette, ellerinde para bulunanların güvenebileceği en emin dost sarı madendi. Zira para durduğu yerde eriyordu. Ancak para durduğu yerde erimediği takdirde iktidarın altın nazariyesi bir mana, kazanacaktı. Ancak o zaman altının tahtını para alacaktı.

Halen bu durumdan çok uzaktaydık. Hovarda mali siyaset devam edecek, iktisadî itimatsızlığın barometresi altın fiyatları yükselecekti.

İktisadî seçim coğrafyası

Geçen hafta ortasında partilerin seçimlerde resmen kazandığı vilâyetleri haritada işaretleyen genç adam hayrete düşmekten kendini alamadı. Türkiye'nin ortasından bir hat çizilirse, doğuda C. H. P., batıda D. P. kazanıyordu.

Bu bölüme aşağı yukarı iki bölgenin iktisadî zenginliği tekabül ediyordu. Türkiyenin batısı zengin, doğusu fakirdi. Muazzam iktisadî kalkınmanın eserleri de Doğudan çok Batıda kendini gösteriyordu. Bilhassa husuŝî teşebbüs, Doğuda hemen hemen hiç gelişmemişti. 1950 den bu yana husuŝî teşebbüsün kurduğu 100 fabrikadan 95 i Batı bölgesine düşüyordu. Vatan sathının öbür yarısı ihmal edilmişti. Secimler bu iktisadî farkı aksettiriyordu.

Doğu - Batı farkı ileriki seçimlerde belki de meşhur köylü-şehirli faikından daha çok rol oynıyacaktı.

Araştırmalarını biraz daha derinleştiren genç' adam, Batı bölgesinde de umumiyetle zengin köylülerin D. P. ye, fakir köylülerin C. H. P. ye mütemayil olduğunu müşahede etti.

Kati bir teşhiste bulunmak . "için vakit henüz erkendi. Fakat acaba ilerde D. P. zenginlerin, C. H. P. fakirlerin partisi haline mi gelecekti?

Sarraf vitrininde altınlar

Kuzu kuzu yattıklarına aldanmayın.

RESMİN OYNAKLIĞI

Tarih	Fiat
10 Eylül 1957	139.00—140.00
14 Eylül 1957	139.09—139.50 <
19 Eylül 1967	139.00—139.50
21 Eylül 1957	139.00—140.00
26 Eylül 1957	139.00—140.00
1 Ekim 1957	139.00—139.50
3 Ekim 1957	136.00—136.50 "
7 Ekim 1957	135.00-136.00
9 Ekim 1957	136.00—137.00
11 Ekini 19.17	133.00—136.50
14 Ekim **136.000**	136.00—136.50
16 Ekim 134.000	134.00—134.50
18 **Ekim** 1957	134 00—134.50
20 Ekim 1957	, 135.00—136.00
23 Ekim **1957**	**138.**00—139.00
26 Ekim 1957	139.00—139.50
29 **Ekim 1957**	140.00—141.00
4 Kasım **1957**	143.00—144.00
5 **Kasım** 1957	144.00—145.00

Piyasa

Et hikâyesi

Seçim arifesinde kasap vitrinlerin--de şöyle- bir boy gösteren et, geçen hafta sonunda yine kayıplara karıştı gitti.

Bundan başka türlü olmasına da imkân yoktu. Zira muazzam kalkınmanın muazzam sarhoşluğu sırasında et davası unutulmuştu. Türkyede hayvancılık günden güne geriliyordu. Şehir nüfusu artarken, hayvan sayısı azalıyordu. İstihlâk çoğalıyor, istihsal azalıyordu.

Bu durumda kasap vitrinlerinin boşalmasına hayret etmemeliydi.

Ekilen arazinin genişlemesi de hayvancılığın aleyhine olmuştu. Buğday fiatlarına yapılan zara, meraların ekilmesine yol açtı. Yemsiz kaşın hayvanların çoğalması da elbet beklenemezdi. .

Realist olmıyan bir fiat politikası, güçlüğü daha da arttırdı. Koyun ve kuzu eti arasında yaratılan aşırı fiat farkı, körpe kuzuların etlenmeden kesilmesine sebep oluyordu.

İşte et kıtlığının başlıca sebepleri bunlardı. Meselenin halli de yıllarca sürecek devamlı gayretlere bağlıydı. Et yokluğu" plânsız, programsız kalkınmanın nereye" varacağını gösteren bir sürü delillerden bir tanesiydi.

Bu durumda hayvancılığı ihya için kurulan Et Balık Kurumuna hayvan tüccarlığı yapmaktan veya hayvan tüccarlarına prim ödemekten başka yapacak bir iş kalmıyordu.

Kemer sıkmaya namzet müstehlikler et yokluğuna da kendilerini alıştırmalıydılar. Hiç değilse seçimler arifesinde ete kavuşmuşlardı!

Ç A L I Ş M A

İşçiler

Milletvekili işçiler

Partilerin işçi meselelerine önem verdikleri yolundaki beyanlarından sonra listelerinde işçilere verdikleri yerlerin azlığı ile mütenasip olarak B.M.M.. ne, sadece 6 sendikacı milletvekili olarak girmeğe muvaffak olmuşlardır. Bunlardan biri; Türk - İş Genel Sekreteri İsmail İnan C. H. P. listesinden Ankara milletvekili olarak seçilmiş, diğerleri çeşitli illerden D. P. milletvekili olarak B. M. M. ne katılmışlardır. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı Mahmut Yüksel ile Türkiye Gemi Adamları Sendikası Başkanı Rüştü Güneri İstan buldan seçilmişlerdir. Diğer illerden seçilen sendikacı milletvekilleri ise Bursa Mensucat İşçileri Sendikası Başkam Recep Kırım, Zonguldak Maden İşçileri Sendikası Başkanı Necati Diken, İzmirden de Ahmet Ünaldır. Geçen devre- B. M. M. de 4 işçi milletvekiline karşı bu devre 6 milletvekili bulunması eğer bir ilerleme sayılabilirse sevinilecek bir neticedir.

Seçimlerin işçiler bakımından en cilveli neticesi Mümtaz Tarhanın milletvekili seçilmemiş olmasıdır. Bilindiği gibi, Türk sendikacılığına karşı girişilen kampanyada Mümtaz Tarhan büyük rol oynamış ve sendika birlikleri federasyonlarının kapatılmasından Türk-İşin çalışmalarını güçleştirmeğe ve uluslararası teşekküllere katılmasına engel olmaya kadar her türlü hareket sabık bakanın direktifleri ile yürütülmüştür. Mümtaz Tarhan bilhassa Türk-İşe ve onun C. H. P. temayüllü genel sekreterine karşı pek haşin davranmış, Türk-İşi tanımamazlıktan gelmiş ve İsmail İnam Çalışma Bakanlığına sokmamak gibi sert tedbirlere başvurmuştur. Şimdi sabık bakanın hoşlanmadığı teşkilâtın genel sekreteri milletvekili olarak B. M. M. nde bulunurken Mümtaz Tarhan, değil bakan, milletvekili bile olamamıştır.

Ne yapalım ki, demokrasi böyledir. Gülü seven dikenine katlanmalıdır.

Teşkilât

İstanbul D. P. listesinde yer alan Mahmut Yükselin milletvekili seçilmesi sonunda İstanbul İşçi Sendikaları Birliği başkansız kalmıştır. Bu durum karşısında Başkanlık Divanı Pazartesi günü toplanarak seçimler dolayısiyle bir yana bırakılmış olan işleri ele almağa ve gelecek haftaya yönetim kurulunun toplanması için gerekli hazırlıkları yapmağa karar vermiştir.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin başkanlık divanı bir başkandan maada 2 başkan vekilinden, bir sekreter, bir muhasip ve bir de veznedardan müteşekkildir. Bu mevkileri sırası ile İbrahim Denizcier, Cemil Sermiyasoğlu, Ziya Hepbir, Avni Brakalın ve Celâl Beyaz işgal etmektedirler. Birliğin yönetim kurulunda diğer üç üyeden başka yukarıda adları sayılı sendikacılar da yer almaktadırlar. Birlik yönetim kurulunun ve başkanlık divanının ilk ele alacakları meseleler şüphesiz ki, yeni bir başkanın seçilmesi ve birliğin durumunun tâyini olacaktır. Bilindiği gibi işçi sendikaları birlik ve federasyonları aleyhine başlamış olan kapatma kampanyası sırasında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği hakkında da takibata geçilmiş fakat bu birlik hakkında aylardanberi müsbet veya menfi bir karar verilmediği gibi, tahkikat da henüz neticelendirilmemiştir. Bu bakımdan Birliğin her an kapatılma tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmak suretile çalışmalarının tehlikeye düşürüldüğü meydandadır. Durumun ne olacağım bilmeyen ve bütün İstanbul sendikalarını temsil eden bir birlik bu şartlar altında çalışmayı bir yana bırakarak tabiatile beklemeyi tercih etmektedir. Bununla beraber, yönetim kurulunun birlik hakkındaki takibatın bir an evyel neticelendirilmesi ve yeni sendikalar kanununun Meclise getirilmesi için derhal teşebbüse geçeceği kuvvetle tahmin edilmektedir/Bilhassa Birlik eski başkanının şimdi milletvekili olması dolayısile birliğin hukukî durumunu sağlamlaştırmak için meseleyi B. M. M. ne getireceği ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği aleyhine girişilen takibatı ortadan kaldırmağa çalışacağı en tabiî işçilik ve milletvekilliği vazifesi sayılmaktadır.

İngiltere

Yeni grevlerin eşiğinde

Fransadaki ekonomik krizden sonra İngilterenin de aynı akibete doğru sürüklenmekte olduğu anlaşılmaktadır. Enflâsyonun varlığım aylardanberi kabul eden ve buna çareler aramağa koyulan muhafazakâr İngiliz Hükümeti evvelâ faiz ve iskonto hadlerini yükseltmekle işe başlamıştı. Fakat bu tedbir enflâsyonu durdurmağa yetmemişti. Bu sebeple İngiliz Sağlık Bakanlığı milli sağlık teşkilâtında çalışan personel ve işçilere vermeği evvelce kabul ettiği Zamları iptal ettiğini geçen hafta resmen ilân etmişti. Sağlık Bakanlığı evvelce işçilerin zam isteklerini kabul etmiş olmasına rağmen hükümetin enflasyonu durdurmak politikasına uygun olarak zam hususundaki anlaşmayı bozmalarının gerekçesi ücret zamlarının enflâsyonu teşvik edeceğinden ibaretti. Bu suretle hükümet ücret zammı isteklerine karşı resmen bir sed çekmek istiyordu. Yakında demiryolu İşçilerinin ücret zammı isteklerinin de reddedileceği böylece anlaşılıyordu. Fakat kollektif mukavelenin bu şekilde bozulması ve artan hayat pahalılığına rağmen ücret zammı isteklerinin reddedilmesi İngilterede yakında grevlerin memleket çapında başlıyacağına ve esasen pek yüksek bir seviyede bulunmayan istihsalin daha da düşeceğine bir işarettir.

İngiliz basını işçilerin ücret isteklerinin reddi karşısında iki kısma ayrılmış, bir kısmı enflâsyonu durdurmak için bu çarenin doğru olduğunu savunurken diğer bir kısmı da hükümetin ücretlere değil, fakat kârlarla temettülere bir sınır çekmesini tavsiye etmektedirler. Bununla beraber bütün İngiliz basını, enflâsyonun varlığında ve durdurulması gerektiğinde müttefiktirler.

K A D I N

Terbiye

Cemiyet kaygusu

Üzerinde şık bir manto, ayağında yumuşak güzel terlikler vardı. Yarım saatte ancak yirmi, yirmibeş adım atabiliyordu ve Mimar Kemal Okulundaki oy sandığının başından. Yükselde bekleyen otomobile gidinceye kadar nefes' nefese kalmıştı ama memnundu, gülümsüyordu. Vazifesini yapmış, siyasî kanaatlerine göre oyunu kullanmıştı. Bu yaşlı hanımın bir kolunda kızı vardı, bir kolunda da torunu.. Çocuğun yüzü gayet ciddiydi. Senelerden beri hiç sokağa çıkmayan anneannesinin oyunu kullanmak için gösterdiği kahramanca gayret, onu düşündürüyordu. Cemiyet sevgisi, cemiyet kaygusu küçük yaştan bu çocuğun içine yerleşmişti. Anneannesinin oyunu kullanırken yaptığı en faydalı şey, muhakkak ki bu çocuğa verdiği dersti. O, bu dersi yalnızca torununa değil bütün muhitine ve sokaktan gelip geçenlere vermişti. Yaşlı kadını büyük bir zevk ve şefkatle seyreden genç birisi yanındakine:

"— Ablamın şu manzarayı görmesini isterdim" dedi. "Dişi ağrıyor diye rey vermeğe gitmedi. Halbuki bilirim, dişi ağrıya ağrıya kaç defa baloya veya arkadaş toplantısına git. miştir."

Seçim zamanı oyunu kullanmak muhakkak ki mühim bir vazifedir, fakat asıl mühim olan, bu hareketle vatandaşların cemiyete, memlekete karşı gösterdikleri ilgidir. Bugün, oyunu kullanmayı vazife addetmiyen vatandaş, yarın hiçbir surette memleket meseleleri hakkında fikir yürütmek veya şikâyetlerde bulunmak hakkına haiz değildir. Oyunu kullanmayan bir vatandaşın memleket menfaatlerine de lakayt olduğunu, cemiyet için en ufak bir gayreti sarfetmekten âciz bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. İleri cemiyetlerde en çok göze çarpan şey ferdin memleket dâvalarına, en küçüğünden en büyüğüne kadar memleket meselelerine gösterdiği ilgidir. Büyük şehirlerde, meselâ Londrada bir insan sokağa bir çöp atarsa onu gören bir başka insan sanki çöp kendi bahçesine atılmış gibi reaksiyon gösterir. Çünkü aslında caddeler, sokaklar, amme hizmeti gören bütün vasıtalar vatandaşların müşterek mallarıdır. Bizde bu gibi saygısızlıklar daima lâkaydi ile karşılanır. Buna Ankaradan ufak bir misal vermek mümkündür: Bakanlıklarda güzel bir çocuk parkı vardır. Bu parkın herşeyi mevcuttu. Yalnız, anneler sık sık bir hela bulunmamasından şikâyetçi idiler. Hakikaten ufak çocuklarla gelen anneler bu yüzden sıkıntı çekerler, ya çocuklar sıkışınca gerisin geriye evlerine dönerler, ya da çocuklar ihtiyaçlarını kenarda kıyıda yapmak zorunda kalırlardı. Nihayet parka bir hela, hem de güzel bir hela yapıldı fakat bir' hafta içinde girilmez hale geldi.. Halk, burayı o kadar fena kullanıyordu ki cidden medeni bir şehre yakışmıyacak bir manzara meydana gelmişti.. Halbuki yanlış hareket edenlere intar etmek halka düşen bir vazifeydi.. Bunun gibi düzeltilecek, şekle sokulacak binbir tane derdimiz olduğu muhakkaktır. Fert olarak hepimiz cemiyet kaygusu, cemiyet sevgisi ile hareket edersek birçok aksaklıkların düzeleceği tabiidir.' Kirletilen bu sokak, tahrip edilen bir amme malı kadar memlekette husule gelen herhangi bir haksızlık, bir yanlış zihniyetin eseri olan düzensizlikler de fert olarak hepimizi ilgilendirmeli, dertlendirmelidir. Bugün bir vatan evlâdının uğradığı herhangi bir haksızlık hepimizin uğradığı bir haksızlık demektir, ileri cemiyetlerde bütün memleket meseleleri ferdin şahsi derdiymiş gibi münakaşa edilir. Zaten bu cemiyetlere ilerilik vasfını kazandıran şey de bu alâka, bu sevgi ve bu kaygudur. Bir seçimde reyini kullanma endişesi ise bu cemiyet sevgisinin adeta sembolüdür.

Oyunu kullanan bir anne

Vatan vazifesi beşikten başlar

Sosyal Hayat

Gönüllü satıcılar

İki genç kız-ellerinde kocaman iki buket, Türk Süslerini Tanıtma Derneğinden içeriye girdiler ve tehalükle karşılandılar. Dernekteki hanımlar bu yapma yeşil buketleri büyük bir hayranlıkla seyrettikten sonra bakır vazolara yerleştirmişlerdi. Çiçek odaya derhal bambaşka bir hava vermişti. Zaten Derneğin Adil Handaki lokali muhakkak ki Ankaranın en şık ve zarif lokallerinden biri idi. Etajerleri süsleyen gümüş ve bakır işleri, örtüler, binbir türlü küçük eşya zevkle ve büyük bir incelikle yerleştirilmişti. Dernekte gönüllü olarak çalışan hanımlar her geleni nezaketle karşılıyor ve hiç usanmadan istenilen izahatı veriyorlardı. Üç senede, hepsi de birer profesyonel Satıcı gibi mal satmanın bütün inceliklerini öğrenmişlerdi. Adil Hanın merdivenlerinde bir ayak sesi duyar duymaz derhal kulak kabartıyorlar ve her gelen müşteriye muhakkak bir şey satmak fırsatını buluyorlardı.

İki müşteri

Çiçekleri vazolara yeni yerleştirmişlerdi ki bir erkek müşteri kapıda belirdi. Hanımlar memnun birbirlerine baktılar. Erkek müşteriler kadınlardan çok daha çabuk,karar veriyor ve daha kolay alış veriş yapıyorlardı. İhtimal, ancak ihtiyaçları olduğu zaman çarşıya çıkıyorlardı ve tabiî bu, işi kolaylaştırıyordu. Müşteri kilimlerin bulunduğu köşeye doğru yürüdü. İki, üç "cicim"e baktıktan sonra diğerlerine göz atmak lüzumunu bile duymadan derhal kararım verdi, ilk gördüğünü aldı, parasını ödedi, çıktı gitti.

Erkek müşteriyi bir hanım müş-

Türk Gençliği

Jale CANDAN

Atatürk, inkilâpları gençliğe emanet etmişti. İnkılâplarımızın, milletçe, tam manâsı ile benimsendiği şu anlarda bile bu emanetin taşıdığı mâna gayet büyüktür. Gençlik, muhakkak ki bir milletin en idealist zümresidir. İnsan yaşlandıkça ve bilhassa hayat mücadelesinin yıpratıcı tesirlerine kendisini kaptırdıkça, inançlarından bir kısmını kaybeder. Birçok memleketlerde, birçok' mevzularda şahsi menfaatler ile memleket menfaatleri maalesef birbirine muvazi olarak yürümez ve neticede aile sahibi insan yavaş yavaş ideallerini törpülemeye, kenara çekilip suya sabuna dokunmadan yaşamaya başlar. Hatta bazı kimseler şahsi menfaat kaygularını uyuşturucu bir felsefeye bağlıyarak "memleket realitesini" ileri sürerek, hem kendilerini, hem de başkalarını aldatırlar. Gençlik için böyle bir tehlike mevcut değildir. Belki hakikaten "ekmek elden, su gölden" olduğu, belki henüz geçim kaygusuna düşüp "Hanyayı Konyayı" ayırt etmesini bilmediği için en mukaddes şey olarak ideallerini tanır, onlara el sürdürmez ve hiçbir düşünce ile inançlarından fedakarlık etmeye rıza göstermez. İşte Atatürk, gençliğin bu en samimi, en büyük hissine hitap etmiş ve bizi biz yapan en güzel şeylerimizi, varlığımızı ona emanet etmiştir. Bu boş bir laf' değildir. Türk gençliği, muhtelif vesilelerle, bu mevzuda ne derece hassas olduğunu ispat etmiş, iç ve dış davalarımıza en yakın alâkayı göstermiştir. Türk inkılâplarının en sonuncusu muhakkak ki "demokrasi inkılâbımız" olacaktır. Atatürk sağlığında bunu istemişti, zemini hasırlamakla meşguldü. Bunun böyle olduğu hadiselerle sabittir. Zaten Atatürk gibi vatan sevgisi, vatan kaygusu ile dolu olan bir kimsenin başka türlü düşünmüş olmasına da ihtimal verilemez. Şef sistemi ile idare edilen memleketler bu şefler zamanında ne kadar yükselirlerse yükselsinler istikballeri karanlıktır. Çünkü en muvaffak bir şef nihayet bir fanidir ve o ölünce, memleket idaresinin hangi ellere kalacağı kestirilemez. Şu halde, milletin kendi kendisini idare etmesini öğrenmesi şarttır. İşte on seneden fazla bir zamandır Türk milleti bu dava için mücadele etmektedir. Son seçimlerde göğüslerimizi kabartacak en güzel manzara ise gençliğin bu mücadeleye canla başla katılmış olmasını görmek olmuştur. Buttu gençlik bir parti 'Mücadelesi şeklinde değil, bir zihniyet mücadelesi şeklinde ele almıştır. Hiçbir taşkınlığa kapılmamış, kanunlara daima ve mutlak bir saygı göstermiştir. Herhangi bir siyasi maksat gütmeksizin yalnızca "demokrasi" için çalışmıştır. İşin en güzel tarafı budur ve yarına inançla, huzurla bakabilmemizin en büyük sebebi de yine bu olacaktır,

---

teri takip etti. Bir ev hediyesi almak istiyordu. Evvelâ bütün örtülere baktı, içinde nefis amerikan servis takımları vardı. Hele, Bakırköylü bir hanımın eltezgâhında dokuduğu simli mavi keten takım fevkalâde idi. Hanım bunda karar kılacaktı ama bu onyedi parçalık takım ikiyüz elli lira idi. Vazgeçti. Daha ucuz birşey aramağa koyuldu. "Fer forje" den yapılmış tepsi, oyuklara yerleştirilmiş uzun içki bardakları ile gayet cazipti ve fiatı yalnızca kırküç lira idi. Bu hakikaten hoş bir ev hediyesi olabilirdi ama hanım bakır üzerine renkli olarak işlenmiş "selvili" duvar tabaklarını da pek çok beğeniyordu. Sonra Bursadaki Yeşil Camiin çini motifleri alınarak işlenmiş bakır tepsiler de gayet cazipti, otuz. liraya nefis bir gümüş ekmek tutacak vardı. Karar vermek cidden güçtü. Nihayet, müşteri bu işi başka bir güne bıraktı pek de acelesi yoktu. Tam kapıdan çıkıyordu ki kenardaki yol çantasına gözü ilişti. Kolan ile domuz derisinden yapılmıştı. Nefisti. Kırk yıldır da böyle bir çantaya ihtiyacı vardı. Onu aldı. Dernekteki gönüllü satıcılar bir anda yorgunluklarını unutuverdiler. Doğrusu bazı günler işler iyi gidiyordu.

Tencereden Hitit vazosuna

Zaten son zamanlarda talih onlara gülüyordu. Derneğin bir gayesi Türk Elişlerini tanıtmak, diğeri de onları gündelik hayatta kullanılır, pratik' eşyalar şeklinde piyasaya sürerek, küçük sanatkârı kalkındırmaktı. Bundan bir müddet evvel,hanımlar birçok model alarak Beypâzarına gitmişlerdi. Beypazarında bakır ve gümüş Üzerine iş yapan sanatkârlar onların modellerine önce hayretle' sonra da merakla bakmışlar ve:''Biz tencire yaparız, bazı gümüş işler yaparız ama doğrusu bu ince gümüş tablaları yapamayız" demişlerdi. Fakat Derneğin gönüllü hanımlarının . elinden hiç bir şey kurtulamazdı. İsrar etmişler, ikna etmişlerdi ve Beypazarının kırk yıllık tencere imalâtçıları Adil Handaki satış mağazası için nefis meyve tabakları, tablalar, Hitit modeli vazolar, Trabzon işi ince gümüş işleri yapmışlardı. Beypazarı, bu sayede kalkmıyordu ve hanımlar çok mesuttular. Beypazarında yapılan bu güzel şeyler diğer vilâyetlerden gelenlere nispeten çok ucuz oluyordu. Bakarın çok pahalılaşmış olmasına rağmen kırküç liraya gayet büyük bir meyvelik almak mümkündü. Yanına ilâve edilen bakır kuruyemiş tabakları ile bu takım çok şık duruyordu. Kütahyaya ısmarlanan bira bardaklarının tanesi üçyüz altmış kuruştu ve rengârenk olan bu bardaklar da yanyana çok güzel duruyordu.

Fakat Türk Elsanatlarını Tanıtma Derneğinin en çok iftihar ettiği eser savat işli gümüş kolye idi. Dernek tarafından hususi modelle yaptırılmıştı, kırkyedi liraya satılıyordu ve çok' ağır, çok şık duruyordu. Türk sanatkârı, yıllarca yalnızca tencere yapan Türk sanatkâra, biraz teşvikle biraz alâka ile cidden pek güzel, pek kıymetli eserler meydana getirebiliyordu. İşte Adil Handaki gönüllü satıcılar bunun için böyle zevkle çalışabiliyorlardı.

C E M İ Y E T

Cumhuriyetçi Millet Partisi İstanbul İl Başkanı Hüsnü Zeki Söylemezoğlu Mecliste Osman Bölükbaşının tahliyesi için yapılan teşebbüsten dolayı Kasım Güleke bir teşekkür telgrafı çekti.

Seçimlerin ertesi günü bir sabah gazetesinde oturacak yerinin ortasında yukarı doğru dönük bir çivi bulunan bir sandalye karikatürü çıkmıştı. Burgaz adasında bir bakkal dükkânında çalışan Halil Tuncer adında bir delikanlı bu karikatürün manasını bir vatandaşa gayet açık ve kestirme surette anlattığı iddiasıyla tevkif edildi. Kimsenin kimseye anlatamadığı bir husus varsa o da şu: adam tevkif ederek çivinin sivriliği nasıl giderilecek?

İstanbul Barosu Genel Kurulunun toplantısında Bükreş Baro Reisi C. Papaschvesco bir konuşma yaparak Reis Orhan Arsalı Romanyayı ziyarete davet etti. Toplantıda en hararetli müzakereler Yardım Sandığında birikmiş sekiz yüz kırk bin liranın ne yapılacağı mevzuunda cereyan etti. Avukatlar sırasıyla nakit paraya, altın piyasasına ve tahvillere emniyetsizlik beyan ettiler. Bu arada bir avukat paranın bir milyona çıkarılıp bir "avukatlar Bankası" kurulmasını teklif etti; fikir müsaid karşılandı. Neticede paranın şimdilik bir bankaya yatırılmasına karar verildi. Bundan sonra Hayreboluda bir avukatı tevkif ettirmiş olan Hakim Esad Üstün mevzuunu görüşen Genel Kurul, bu zatın emekliye sevkedildikten sonra" Baroya alınmamasını kararlaştırdı.

İmar mütehassısı Prof. Högg birkaç haftalık iznini Almanyada geçirdikten sonra İstanbula döndü. Gazeteciler şehrin imarının kaç yılda biteceğini sorunca profesör şu cevabı'verdi. "Bunu bana değil Belediyeye sorun. İşi bitirmek için elindeki imkânların cinsini ve para miktarını ancak o bilir." İstanbul Belediyesinde bu bilgileri haiz bir şahıs varsa insaniyet namına ortaya çıkması rica olunur.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunda Prof. Osman Turan ile Ressam Faik İzerden boşalan üyeliklere Ord. Prof. ismail Hakkı Uzunçarşılı ve Güzel Sanatlar Akademisinden Rıfkı Melûl Meriç seçildiler. Bu devrede bu vazifeleri üstlerine almak cesaretini gösteren ilki kahramanı tebrik ederiz.

İstanbul Şehir Tiyatrosunun bas müşkül halledicisi Vasbi Rıza Zobu hariçte de vazifenlendirildi. Bir sinema tahliye dâvasında bilirkişilik eden üstad muhabirlere, 'Tabu, kadılık aktörlükten de zormuş!" dedi. Muhabirler başka bir tahliye davasına bakan Keskin Kadısını hatırlayarak bu sözü yürekten tasdik ettiler.

Hüsnü Zeki Söylemezoğlu
Geç kalan anlayış

Beyoğlunda Ertem Galerisinde 120 kişilik bir Oda Tiyatrosu açmağı kararlaştıran, bu iş için halen yüz bin liraya yakın bir meblâğ harcamış ve kadroya Sadri Alışık, Kamuran Yüce, Lâle Oraloğlu, Neriman Alışık gibi birinci sınıf sanatkârlar almış bulunan İrfan Ertem ile artistik müdürü Mücap Ofluoğlu beklenmedik bir dertle karşılaştılar: açılış için gerekli ruhsatı alamıyorlar. Onlarla beraber bütün sanatseverlerin ümidi şimdi bu derde çare bulabilecek tek Hızır'da, yani kültür dostu olarak tanınmış Prof. Gökayda toplanmış bulunuyor.

1955 Güzellik Kraliçemiz Ayşe Banû Denizeli "İstanbul Amerikan Konsolosluğu Deniz Ateşe Muavini Kenneth Fader ile konsolosluk binasında evlendi. Merasimden sonra Amerikan âdetlerine uyarak kocasını filmlerde sansür edilecek bir hararetle öpen Ayşe Fader, muhabirlerin "Bir daha! Bir daha!" diye alaylı İsrarlarına muhatab oldu ve diş macunu reklâmı gibi tebessüm ederek aynı sahneyi altı yedi kere tekrarladı.

Okuyucu Mektupları

Pahalılık hakkında

Cemiyetin dertlerine öyle kuvvetle nüfuz ediyorsunuz ki. okurken o yazılarda kendimizi bulmamak imkânsız. İnşallah bir gün "ev kiraları" mevzuuna da sıra gelecek. En uçuş ev, bir memur maaşına muadil. Gazetelerdeki' ilânlarda bir - iki senelik peşin kaydı ve şartı var. Bugünkü hayat pahalılığı karşısında aylık kirasını gıdasından keserek vermeğe çalışan zavallı kiracılar...

Emel Zafer • Ankara

178 lira alan baremin en alt kademelerinden bir memurum Üç ay önce evlendin. Bir karım, bir de ben. Karımın her hangi bir yerde çalışmak imkânı yok. Dikiş falan da bilmiyor ki evde konuya komşuya dikiş diksin de üç beş kuruş alsın. Dolayısı ile evin bütün yükü benim omuzlarımda. Anıttepe arkasında otobüs durağına onbeş dakika uzakta, bir bucuk oda bir mutfaktık bir evde oturuyoruz ve kira olarak tam tamına 76 lira veriyoruz. Benim dairem Ulusda. Yani her gün otobüse binmek zorundayım. İnanırmısınız binemiyorum da her gün 65-70 dakika çeken yolu yürüyorum. Ne sigaram ne içkim ne do herhangi başka -aşırı olmayan ama benim asın saymak zorunda olduğum, masrafım var. Maaşımdan geriye kalan 103 liradan elektrik parası, su parası, su veya bu parası verince 80 küsur lira kalıyor. İnsaf edin de siz söyleyin. Bu kadar para ile . iki kişi bir ay, ne yer ne içer? Bir de pahalılık, var diyenin aklına sasıyorlar. Ben de yok diyeninkine şaşıyorum.

Doğan Gülcan - Ankara

Fasulyenin beş, süpürgenin yedi, sarımsağın ondört liraya çıktığını yazmıyacağım. Bunlar artık **duya** duya alıştığımız rakkam**lar** oldu. Ancak iki tane çocuğum **var.** Kış geliyor. Ayakkabı istediler. Çarşıya çıktık. Bir **çocuk a**yakkabısına 45 lira istediler de di. yecek laf bulamadım. Eh insaf doğrusu. Ahmet **Darıcı** - İzmir

Basın hakkında

Seçim hayı huyu büyük hürriyet mücahidi Hüseyin Cahit Yalçını gazetelere unutturdu. İçlerinde bir Ulus, bir Cumhuriyet bir de Vatan, bu büyük insan, için biraz genigçe yer ayırdılar. Hele Havadiste o Mümtaz Faikin yazdıklarına yakıştıracak atlat bulamıyorum. Çok ayıp doğrusu. Bir siz Hüseyin Cahidin hakkı olanı vermeğe çalıştınız. Yazdıklarınızın belki eksikleri, belki noksanları vardı. Ama ne olursa olsun bir büyük mücahid için elinizden geleni yaptınız. Sağ olun.

Ahmet Kolbasan • İzmir

S İ N E M A

Fimler

"Gelinin Muradı"

Genç tıp talebesi Muratın (Fikret Hakan) tahsilini bitirip doktor olarak kasabaya döndüğü haberi yayılınca bütün genç kızlar birbirine giriyor. Hepsi doktoru ele geçirmek için hazırlığa girişiyorlar. Kasabanın ileri gelenlerinden Osman Ağalan (Hulusi Kentmen) afacan kızı Menekşe (Pervin Par) arkadaşlarının hepsini atlatarak doktor daha kasabanın dışındayken onunla tanışmanın yolunu buluyor. Ama Murat çok mahcup, çekingen bir delikanlıdır. Üstelik Osman Ağanın asalet düşkünlüğünü bildiği için kendisi gibi bir doğramacının oğluna kız vermiyeceğine inanır. Bu yüzden hileli bir traktör yarışı sonunda Menekşeyi Hüseyin Agahın oğlu Tahire (Ahmet T. Tekçe) kaptırır; gönlü kırık olarak kasabayı terkedip İstanbula gider. Fakat tesadüf Murat ile Menekşeyi bir kere daha karşılaştırır: Teni evliler, nikahtan sonra aileleriyle birlikte eğlenmek üzere İstanbula gidip Muratın kaldığı otele inerler. Gece yarısından sonra hepsi kafalar tütsülü olarak odalarına çekilir. Bir ara dışarı çıkıp dönen Menekşe, Muratın hikayesini bilen eski bir arkadaşının oyunuyla yanılarak delikanlının odasına girer. İki genç farkında olmaksızın geceyi bir arada geçirirler. Tabiî sabahleyin işler anlaşılınca kızılca kıyamet kopar. Murat, "gelinin namusunu kurtarmak için" onunla evlenir...

Rejisör Atıf Yılmazın hikâyesi Kemal Bilbaşarın iki ayrı hikâyesinden birleştirerek meydana getirdiği filinin mevzuu anahatlarıyla bu. Görüldüğü gibi film bir komedi kuruluşundadır. Yerli filmlerimizin tüyler ürpertici facialar için en çok kullandıkları bir çevrenin, hemen hemen ilk defa bir komedi çerçevesi içinde- ele alınmak istenmesi rejisör ile prodüktörün lehine kaydedilecek ilk noktadır. Filmin, hikâyelerindeki olayları mantıki bir sebep-netice dizisi içinde ele alması, yine en basit mantık hatalarından bile kurtulamayan öteki yerli filmlerle karşılaştırılınca ikinci bir lehte not sayılabilir. Ayrıca, rejisörün filmin büyük bir kısmını, seçtiği sevimli bir kasabada meydana getirmesi,' stüdyo dışı sahnelere geniş yer vermesi de "Gelinin Muradı" için en elverişli dekoru sağlıyor. Film böylelikle bu ümit verici, iyi başlangıç üzerinde kurulmuş. Yalnız bu hareket noktası bile "Gelinin Mur'adı"nı meydana getirenlerin müspet bir adımla işe başladıklarını ortaya koyuyor. Ne yazık ki filmin lehine kaydedilecek noktalar aşağı yukarı burada sona ermektedir. Bundan sonrası reji kifayetsizliği, teknik hatalar, oyundaki acemilik, mevzuun işlenişindeki sathilik, vs. gibi kusurlar yüzünden "Gelinin Muradı"nın başlangıçta vaadettiğini sonunda yerine getirememesine yol açıyor.

Köy vodvili

Bir kasabanın yaşayışını, kasaba halkının davranışlarım komedi havası içinde canlandırmak için kendisine iyi bir çıkış noktası bulan rejisör, olayları ve şahısları çok sathi bir yolda ele alması, komedi unsurunu basit birkaç "gag" yahut kaba davranışa dayaması, kalabalığı bir dram unsuru olarak değil bir dekor unsuru olarak kullanması yüzünden "Gelinin Muradı"nı **bir** "köy Komedisi olmaktan çıkarıyor bir köy vodvili haline getiriyor. "Gelinin Muradı" nda dramın harekete geçmesi' ni sağlayan ana-olay, iki gencin aşk macerası, lâyıkıyla faydalanmadan lüzumsuz yere şişirilmektedir. **Hal**buki Menekşe ile Murat arasındaki macera; öteki genç kızların işe karışması, kasabalının bu olay karşısında ayrı ayrı gösterdiği tepkilerle sürükleyici bir değer kazanabilirdi. "Gelinin Muradı"nda kasaba kızlarının Muratın dikkatini çekmek için giriştikleri yarış ancak sözde kalmaktadır, zira başlangıçtaki bir sahneden sonra ortada .Menekşeden başkası gözükmüyor. Aynı şekilde, göz doldurmak için kullanıldığı zannını uyandıran kalabalık değil, hattâ iki ağanın etrafında kümelenen topluluk bile seyircinin dikkatini çekecek hususiyetleri olmıyan cansız bir topluluk. Bu topluluğu temsil **etmek** vazifesini üzerine alan "Profesyonel" oyuncular bir komedi filminde çalıştıkları için tuhaf görünmek hevesine kapıldıklarından filmin umumi havasını aksatmaktan başka bir işe yaramıyorlar.

Başarısız oyun

Yerli filmlerin hemen hepsinde rastlandığı gibi, başrollere doğru ilerledikçe oyundaki başarısızlık derecesi de gittikçe artmaktadır. Pervin Par ile Fikret Hakan tıpkı bir mektep temsilinde ilk defa sahneye çıkmış oyuncuları andırıyorlar. Her iki oyuncunun, temsil ettikleri tipin iyice, belirlenmemiş olması bu başarısızlığı bir kat daha arttırmaktadır. Menekşenin davranışları bir, kasabalıdan çok bir şehirliyi andırmaktadır. Murat ise, filmin büyük bir kısmında pısırık, beceriksiz, gölgesinden korkan bir delikanlı olarak tanıtıldıktan sonra bir anda kovboy filmlerinin döğüş sahnelerine taş çı-

"Gelinin Muradı" filminden bir sahne

Boşa çıkan ümitler

karacak kavgalara girişiyor. Tipin yapısındaki bu kararsızlık, Fikret Hakanın yapmacık olduğu gözden kaçmıyan mübalâğalı bir "mahcup delikanlı" kompozisyonuyla büsbütün çığırından çıkmaktadır. Son sahnelerde ise davranışları, tikleri, görünüşüyle bir "Jerry Lewis" özentili kendini duyuruyor.

Mevzuun işlenişindeki sathilik, oyundaki tutukluk, mizansendeki aksamalarla birleşince bir komedi filmi için en mahzurlu netice olan tempo aksamasına ve suniliğe yol açıyor: "Gelinin Muradı"nda belli bir tempo yoktur. Film ağır başlıyor, birbiriyle bağlantısı iyice belirmemiş uzunca sahnelerin ardarda dizilmesiyle ilerliyor. Sonra birdenbire, aceleye gelmiş hissi uyandıran , kesik kesik parçalarla sona eriyor. Öyle anlaşılıyor ki, rejisör ileride parçaları birbiriyle ahenkli olarak birleştirmek için bağlayıcı plânlar tasarlamış, fakat sonradan, her hangi bir sebeple bunları , gerçekleştiremediğinden arada boşluklar kalmış. Böylece "Gelinin Muradı" bilhassa ikinci yarısında "atlamalı" bir tempoya bürünmektedir. Gelişi güzel yapıldığı anlaşılan montajın da bu aksaklığı daha çok açığa vurduğu söylenebilir.

Aksıyan teknik

Gelinin Muradı"nda teknik yön, sanat yönünü "tülliyecek" kuvvette değil. Turgut Örenin fotoğrafları her ne kadar dış sahnelerde zararsızsa da iç sahnelerde göze çarpıcı bir şekilde kusurludur.. Çok kere aynı kısa plan içinde bile istikrarlı bir aydınlatma sağlanamıyor. Filmin bütününü kaplıyan belirli bir ışıklılık derecesi aramak ise boşuna. Ses kaydındaki aksaklıklar rahatsız edici. Konuşmalar, müzik ve tabiî sesler arasında herhangi bir uyuşma yok. Görüntülerle hiçbir ilgisi olmayan fon müziği, kötü ses kaydıyla kulaklar için bir işkence haline geliyor. Diyaloglar hem ses kaydının kötülüğünden hem de mahallî şive taklitleri yüzünden çok kere anlaşılamamaktadır.

"Gelinin- Muradı" genç rejisör Atıf Yılmazın ilk komedi denemelerinden. Daha evvel çevirdiği filmler arasında "Kanlı Feryat", "Beş Hasta Var" gibi ağdalı melodramların, eserinin başlıca hususiyetlerini meydana getirdiği göz önüne alınınca bu ilk komedi denemesindekı aksama tecrübesizliğe; janr değişikliğine verilebilir. Teknik bakımdan küsurların çoğu ise, umumiyetle eli yüzü en düzgünce yerli filmler meydana getiren rejisörden çok ona iyi bir ekip sağlı yamayan prodüktöre yüklenebilir. Fakat ne bu mazeretler, ne de filmin, başlangıçta sayılan meziyetleri "Gelinin Muradı" ndaki başarısızlığı unutturacak şeyler değildir. "Gelinin Muradı", öbür yerli' filmlerle karşılaştırıldığı vakit şu yahut bu lehte noktalar sayılabilir. Fakat 1957 yılının sonunda ölçü olarak yerli filmleri kullanarak varılacak iyimser bir hüküm seyirciyi de, sanatçı-, yı da, tenkidçinin kendisini de yanıltmaktan başka bir işe yaramaz.

T İ Y A T R O

"Li'l Abner" adlı müzikal komediden bir sahne

Gişe endişesi

Broodway

Yeni bir mevsim

Amerikan tiyatrosu yahut Amerikada tiyatro deyince tiyatro severlerin aklına hemen bir isim gelir: Broodway.. Bu yanlış bir kanaat da sayılmaz. Çünkü, tiyatroyla uzaktan yakından alâkalı herkes bilir ki uzun yıllar boyunca olduğu gibi bugün de hâlâ Amerikan tiyatrosunun şahdamarı Broodwayda atar.

Broodway bir tiyatro şehridir. Hollywooda giden yol önce Broodwaydan geçer.. Bir yıldız namzedi, Hollywood prodüktörlerine kendisini gösterebilmek için herşeyden önce Broodway sahnelerinden birinde bir rol almak için çırpınır. Broodway'ın Hollywood'a kazandırdığı şöhretler arasında hemen ilk ağızda akla geliveren birçok isim sayılabilir. Meselâ Elia Kazan, Marlon Brando, Fredric March, Charles Loughton, Shirley Booth, Arthur Cannady, Shelly Winters, James Dean bunlardan sadece birkaç tanesidir.. Ama bugün sinemada şöhretlerini- yapmış bulunan bu kişilerin çoğu hâlâ sahneyi, tiyatronun apayrı olan havasını, heyecanını terkedememişlerdir. Hattâ geçen yıl memleketimizi ziyaret eden Elia Kazana bir tiyatro meraklısı Broodway da sahneye koyduğu "Tee and Shempaty" hakkında bazı sorular sorunca Kazan sevinçle yerinden hoplamış ve: "Hayret -demişti- ilk defa bana Viva Zapatadan bahsetmiyen bir Türk.."

Her sonbahar Broodwayda yeni bir hareket, yeni bir kaynayış görülür. Tiyatrolar repertuarlarını yaparlar.. Provalarına başlıyacakları piyeslerin distribüsyonları belli olur. Her sonbahar yeni yıldız namzedlerine ümit kapıları ya açılır, ya kapanır. İşte şu günlerde de Broodway böyle bir kaynaşma içinde.. Tiyatroların üzerlerindeki reklâm ışıkları yeni piyes, yeni yıldız adlarıyla yanıp sönüyor.. Broodway kendi âleminde; yanıp Sönen bin türlü ışıklarıyla, içinde yaşanan dramlarıyla, sevinçleri, başarıları, başarısızlıklarıyla dolu olan yeni bir mevsime gire dursun tiyatro meraklısı bir kere daha Broodway'in kulislerde kalan hikayesiyle değil sahnede gördügüyle ilgilenecek ve gözünü geriye çevirerek geçirilen bir mevsim boyunca olup bitenlere bakacaktır..

Geçen mevsime baloncа

Acaba koca bir mevsim boyunca hangi oyunlar Broodway sahnelerinde görülmüş, başarıları ne dereceye kadar olmuştur?

Geçen yılki önemli oyunların basında muhakkak ki Shakespeareci The Old Vic Company'nin Wintec Garden'de verdiği temsiller geliyordu.. Old Vic, Bröodwayda mevsim başında oynamıştı. İlk temsil, premiere'i Ekimin 23 ünde oynanan **Richard** II.ydi. Bu piyesi Michel Benthall sahneye koymuştu. **Amerikalı** seyirciler Kral Richard II. rolünde John Neville'i seyrettiler.. **Old** Vic bu temsilin hemen ertesi günü Romeo ve Juhetin premiere'ini **yaptı..**

Robert Helpmann'ın sahneye koyduğu bu piyeste Romeo rolünü yine John Neville, Juliet rolünü de Charlie Chaplin'in Limelight filmiyle bütün dünyaya lanse ettiği Clarie Bloom oynuyordu. Old Vic, Broodwayda son olarak Macbeth'i oynadı. İki yıl önce Old Vic'in New Yorktaki temsillerinden sonra Amerikalı tiyatro kritikçileri artık Old Vic'in temcit pilâvlarından gına geldiğini, bu tiyatrodan "old Old Vic" yani "eski Old Vic" diye bahsederek belirtmişlerdi. Ama iki sene sonra verilen temsillerle topluluk "yeni Old Vic" dedirtmesini bilmişti.. Çünkü piyeslerin sahneye konuluşunda olsun, tefsirinde olsun yeni olan, başka olan taraflar vardı..

Broodwaydaki diğer tiyatroların repertuarlarına bakanların gözüne muhakkak ki evvelâ bir kaç yıl önce kaybedilen Amerikan tiyatrosunun dev yazarı Eugene O'Neill'in "Long Days Journey İnto Night - Gecede Uzun Günlerin Yolculuğu" adlı piyes çarpacaktı.. Bu piyes O'Neill'in vasiyeti üzerine ölümünden birkaç yıl sonra açılan kasasından çıkmıştı. "Long Days Journey İnto Night" O'Neill'in kendi hayat hikâyesinden başka bir şey değildi.. Yani otobiografik bir piyesti.. Helen Hayes tiyatrosunda oynanan piyesin rejisörlüğünü. O'Neill'in "The **Icemen** cometh"-ini sahneye koyduğu zaman da büyük bir başarı kazanan Jose Quintero yapmıştı. Quinteronun bu piyesteki başarısı daha da büyük oldu. Bütün kritikler piyesi olmasa bile Quinteroyu övdüler. Dört saattan fazla' olan oyunun karamsar atmosferi bir kısım seyirciye hafakanlar bastırmıştı. Ama Quintero'nun piyese verdiği emeğin değeri de hiçbir zaman inkâr edilmemeliydi. Hattâ Amerikanın belli başlı tiyatro mecmuası "Theatre Arts" bu piyese tahsis ettiği yazısını "Viva Quintero" diye bitiriyordu. Personajı kişi olan piyesin başlıca rollerinde de Fredric March, Florence Eldridge, Josan Robards Jr. başarılı oyunlar vermişlerdi..

Broodwayda geçen mevsim oynanan piyeslerin içinde en dikkate değerlerinden birisi de bütün dünyada gişe rekorları kıran 'The Rainmaker-Yağmurcu' piyesinin yazarı N. Richard Nash'e aitti.. Piyesin adı "Girls Of Summer - Yaz Kızları"ydı.. Langacre tiyatrosunda sahneye konan piyesin rejisörlüğünü Jack Garfein yapıyordu. Nash'in bu piyesinde de yer ''Yaağmurcu"yu andıran bir tem görülüyordu. Meselâ burada da Sturbuck'ı andıran bir Jules vardi_"The Rainmaker"in atmosferine, hâkim olan Western romantizmine karşılık Nashr "Girls of Summer" da daha , çok psikanalize gidiyordu.. Nash'in yeni piyesi oynıyadursun Broodwayda birkaç tiyatro daha "The Rainmaker"i yeniden afişe çıkarıyordu..

Gün geçtikçe klâsik piyeslerin Broodway tiyatroları repertuarlarından silindiği görülüyordu Broodway tiyatrolarının geçen seneki repertuarlarına bakanlar klâsik olarak, baba Volter'in müzikal olarak hazırlanıp, bambaşka bir kılığa sokulan Kandit'iyle, Shakespeare'in Hamlet' ini bulabildiler,.

Fransız piyes yazarları da geçen mevsim Broodway repertuarlarında bol bol yer aldılar. Cloudel'in "Kristof Kolomb"undan başka Cocteau' nun "İki başlı Kartal" ı Anuilh'in "Toreodorların Valsi" bunların başlıcalarıydı..

Bütün bunları gördükten sonra Broodwayin geçen seneki manzarasına genel olarak bir kere daha bakınca dünya çapında hâdise olabilecek bir oyuna rastlanmıyordu.. Belki Quinteronun idaresindeki O'Neill'-in "Long Days Journey İnto Night'ı piyesler kalabalığı arasından başım şöyle bir çıkarıp gösterebilen tek piyes olarak kabul edilebilirdi.. Bunun dışında Broodwayin büyük yatırımlı tiyatroları arasında, gişe endişesinden kurtulup, katıksız tiyatro denemelerine gidebilen tiyatroların başarısı da Broodway sınırlarını aşabilecek büyüklükte olmamıştı...

Evet, Broodway şimdi yeni bir mevsimin eşiğindeydi.. Sadece Amerikan tiyatrosunun seyircileri değil Broodway'ı mecmualardan, kitaplardan takip eden dünyanın dört bir tarafındaki tiyatro severler de Brood--ay tiyatrocularının yeni mevsimde neler yapacaklarım merakla bekliyorlardı.

M U S İ K İ

Skandallar

Alkış yerine

En galiz hataları tekrarlamaktan bir sadist zevki alan ve bunu artık itiyat haline getiren Devlet Operası, 1957-58 mevsimine geçen yıldan kalmış bir eserle, Bellini'nin "La Sonnambula"sıyla başlayıp, mevsimin açılış galası gibi parlak bir olayın tesirini ve önemini hiçe indirdikten birkaç gün sonra bu mevsim repertuara alınan ilk yeni eseri sundu. Franz von Suppe'nin adı ve sanı kalmamış adî opereti 'Boccaccio" Türkçe adıyla "Aranan Şair", için "yeni" ve "eser" kelimeleri burada ancak' bir cümle gelişi olarak kullanılmaktadır. Mükellef bir opera ziyafeti bekliyen seyircileri Devlet Operası, böylece çürümüş şalgamla ağırladı. Fakat hünkâr, demek, ki' bunu beğenmişti. Bayağı, soğuk, zevksiz bir operetin "Opera Bölümünde" temsil edildiğini afişlerde ilân etmek, Devlet Operası Müdürlüğünün başka bir marifetiydi.

Operetin sahneye konuşu, oynanışı ve söylenişi, mektep müsameresinden farksızdı. Profesyonel diye sahneye çıkan o adamlar ve kadınlar, hiç mi tiyatro dersi görmemişlerdi? O uydurma bale sahnesinde rol alan dansçıları Devlet Konservatuvarı nasıl mezun etmişti ? Böyle bir temsilin seyircilerine sinirden tik gelebilirdi.

Aczin, ehliyetsizliğin, zevksizliğin bu derecesi artık "kötü niyet" hudutları içine girerdi. "Boccaccio" gibi bir maskaralığı mezarından çıkartıp Devlet Operası sahnesine yatıran bu nekrofilleri tenkit etmek hatta yuhalamak, yapılan işe fazla kıymet vermek olur.

Opera

Da Ponte'nin hikâyesi

Cosi fan tutte, yahut Kadınlar Böyle Yaparlar. Halen Devlet Operasında temsil edilmekte olan bu nefis Mozart operasının librettosu, kadınların neyi nasıl yaptıkları konusunda ihtisas sahibi bir zat tarafından yazılmıştı. Yalnız bu operada değil, "Figaro'nun Düğünü" ve "Don Giovanni"dede Mozartla başbaşa çalışan Lorenzo Da Ponte bugün ancak bir dahî ile işbirliği etmiş olması sayesinde tanınmaktadır. Aksi halde hiçbir musiki ve edebiyat tarihçisi, bu adamın ilgi çekici hayatını araştırmak . ihtiyacım hissetmiyecekti. Nasıl olmuştu da bu sathî, değersiz şair, bu tecrübesiz, bilgisiz tiyatro yazarı, Mozart gibi bir bestecinin musikisi için en uygun çerçeveyi sağlamıştı ? Böyle suale ancak şu cevap verilebilir: Belki Da Ponte'den daha iyi bir yazar, "Bir operada şiir, musikinin itaatkâr çocuğu olmalıdır" diyen Mozart'ın arzusuna boyun eğemezdi.

Genelevden İmparator sarayına

Lorenzo Da Ponte, 1749'da Venedik civarındaki Ceneda bugünkü Vittorio Veneto- kasabasında doğmuştu. Asıl adı Emanuele Conegliano idi. Yahudi olan anne ve babası, din değiştirince o da, kendisini vaftiz eden papazın, Lorenzo Da Ponte'nin ismini aldı. Genç yaşındayken katolik papaz oldu.

Yakışıklı, zeki, ateşli bir delikanlıydı. Aynı zamanda imansız, pervasız bir adamdı. "Sabahleyin biraz dua, öğleden sonra biraz kumar, gece biraz kadın." Venediklilerin bu, üç hayat kaidesinden birincisini Da' Ponte ancak vazife diye yapar, ikincisine aldırmaz, fakat üçüncüsüne can ve gönülden kendini verirdi. Venedikte San Luca kilisesinde papazlık yaptığı sıralarda, Angioletta Belladi adlı evli bir kadınla metres hayatı yaşamaya başladı. Angioletta on yaşından beri fahişe hayatı yaşardı. Bir müddet sonra beraberce bir genelev açtılar. Da Ponte, sırtında papaz cüppesiyle orada keman çalıp müşterileri eğlendirirdi.

Gün geldi ki resmî makamların sabrı taştı. Da Ponte, ahlaka mugayir hareketlerle ve "namuslu bir kadını kaçırmak" -namuslu kadın, Angioletta'ydı. suçlarıyla itham edildi ve onbeş yıl müddetle Venedikten sürüldü.

Avusturyaya vardığı zaman Almanca olarak, huduttaki hancının karısıyla geçirdiği bir gecede öğrendiği bir kaç aşk kelimesinden başka bir şey bilmiyordu. Buna rağmen, imparatorun tiyatrolarının şairliğine talip oldu. İmparator ona, kaç tane piyes yazdığını sorduğu zaman, Lorenzo hayatında belki ilk defa olarak namuslu bir cevap verdi: "Hiç, haşmetmeap!" Bu cevap imparatorun hoşuna gitti. "İyi, iyi" dedi. "Demek ki bakir bir ilham perisine sahip olacağız."

Bunun üzerine bakir ilham perisi, vazifesine başladı. Yaptığı iş, başkalarının piyeslerini kesip biçip kendine mal etmekti. Eserlerinden ancak üç tanesi bir dâhinin eline düşüp Da Ponte ismini ebedileştirmek bahtına eriştiler. Beaumarchais'nin piyesi üstüne hazırlanan "Figaro", Mozart'ın fikriydi. "Cosi fan tutte"-nin kaynağı bilinmemektedir. "Don Gioyanni" ise, hem meşhur zamparanın maceralarını anlatan İspanyol piyesinin bir adaptasyonu, hem de bir bakıma Da Ponte'nin hayat hikâyesidir. Namussuzluk, ahlâksızlık, zina... Bunlar, pervasız papazın ezbere bildiği şeylerdi. Bazı mütehassıslara güre Da Ponte'nin ve Mozart'-'ın dostu bir başka meşhur zamparanın, Casanova'nın, "Don Giovanni"-nin hazırlanmasında rolü olmuştur,; Fakat Da Ponte, bu çapkınlık operasının librettosunu nasıl yazdığını şu sözlerle anlatıyor: "Ev sahibimin onaltı yaşında güzel bir kızı vardı. İlhamım soğumıya başladı mı zili çalardım; o derhal odama gelir bana hararet verirdi."

Bakkallıktan profesörlüğe

İmparator JoseFin ve Mozart'ın ölümü üzerine Da Ponte yeniden beş parasız kaldı; Londra'ya gitti ve orada bir müddet kralın tiyatrosunda Librettocu olarak çalıştı. 43 yaşındayken genç bir kızla evlendi. "Bu yaşta, şayanı hürmet evli erkekler, metres tutarlar; bizim gibi adî maceraperestler de evlenirler" diyordu. "Aşağı yukarı meşur'' beş çocuğun babası oldu. Fakat borçları durmadan yükseliyordu, kurtulmanın tek çaresini kaçmakta buldu. New Yorka vardığı zaman yanında sadece bir keman, bir seccade, bir çaydanlık, bir sandık dolusu kitap ve bir kutu keman teli vardı. Orada bakkallık yapmıya başladı. Artık, "taçlı başlar için şiirler değil, sucuk ve kuru erikler için faturalar" yazıyordu. Günün birinde, Columbia College'in idarecilerinden Clement Clarke Moore ile tanıştı. Onun desteğiyle Manhattan Gençlik Akademisini kurdu. Akademinin broşüründe, "kendisine emanet ve tevdi edilen gençlerin ahlâkına bilhassa dikkat edileceği" yazılıydı. 1825 yılında Da Ponte. Columbia'nın ilk İtalyan edebiyatı profesörü oldu. Daha sonra, teşebbüs kabiliyeti sayesinde, New York'un ilk opera binasının inşa edilmesinde büyük rol oynadı. 1838 yılında, 89 yaşındayken Öldüğü zaman New York operasının sanatkârları yatağının etrafında göz yaşı döküyorlardı. Son dakikalarında yanına bir Katolik papaz çağırmıştı. Anlaşılan nadim olmuş, cehennemde yelpaze bulunmadığını tahmin etmişti.

Futbol

Madrit'te gece uzundur...

1954 Jules Rimet Kupası eleme maçlarından ilkini Türkiye, İspanyaya karşı 1-4 gibi farklı bir skorla kaybettikten sonra., Spor alemimizin gözleri İstanbulda yapılacak ikinci karşılaşmaya çevrilmişti. İkinci İspanya maçı futbol, tarihimizde müstesna bir yer işgal ediyordu. Kubala'h İspanyayı 1-0 yendikten sonra, Romadaki 2-2 Iik neticeyi şanslı bir kura ile İsviçreye bağlamış, Dünya Kupası finallerine iştirak hakkını kazanmıştık. İstanbul maçından hemen sonra takım kaptanı Turgay'ın basın mensuplarına söylediği sözler de alaka çekiciydi. Kaptan maçta pek göz doldurmayan, Avrupa karması forvedi şöhretli Kubala'dan bahsederken "Bir dahaya Di Ste. fano'yu da getirmelidirler" demiş, doğrusu aranırsa günün birinde Di Stefano ile karşı karşıya geleceğini pek düşünmemişti. Ancak, Di Stefano denilen korkunç adam kimdi? Küçük adı Alfredo olan Stefano aslen Arjantinliydi. Genç yaşında Montevideo ve Buenos Aires futbol sahalarını fethetmiş, fevkalâde futbolu ile bütün Güney Amerikayı peşinden sürüklemişti. Yeni Dünyanın harikalar yaratan bu müthiş futbolcusu Arjantindeki kısa futbol hayatından sonra, Colombianın milyarderleri tarafından ve muazzam paralarla Colombia'ya kaçırılmış ve bu ülkede sermayedarların zevki için futbol oynatılmıştır. Yüzbinlerin alkışını kısa zamanda özleyen Alfredo, gizlice anlaştığı İspanyanın Real Madrit kulübüne transfer ettiğinde dünya futbol basınında kopan gürültü spor tarihinde rastlanmamış heyecanları haviydi. Karısı ve çocuklarıyla Madrite yerleşen ve beyaz formalı Real Madritin merkez muhacimi yerine giren Di Stefa'no, İspanyollara da kısa zamanda büyük futbolunu göstermiş, takımını adeta tek başına iki kere Avrupa Şampiyon Kulüpler turnuvasında birinci yapmış, Reims, Manchester United ve Fiorentina gibi dev futbol ekiplerinin defanslarını hayretler içinde bırakarak, İngiliz basınından "Asrın Futbolcusu" ünvanını almıştır. İspanyolların, memleketlerinde oynayan böyle müthiş bir futbolcudan milli takımlarında faydalanabilmeleri için türlü yollar mevcuttu. Üstad futbolcunun sülalesinde buldukları ufak İspanyol kırıntıları ile Di Stefanonun "Aslen İspanyol" olduğunu ilân eden Madritliler, Alfredoyu Millî ekiplerine sokmak yolunu bulmuşlardı. İşte, Turgay'ın belki de sadece adım duyarak meydan okuduğu fakat aslında dünya futbolunun önünde baş eğdiği büyük Di Stefano, iki gün sonra kendi ülkesinde mücadele edeceğimiz İspanyol milli ekibinin elbette büyük kozuydu. Ancak, ne İspanyol futbolu ne de Di Stefano, Türkiyede pek tanınmıyordu. "Bilenlerin" yazdıkları, "Bilmeyenler" tarafından şiddetli hücumlara uğramış, hele Di Stefano'nun müthiş hüviyeti Spor basınımızca asla kabul edilmemişti. Söylenenler basma kalıp şeylerdi, tek seçicisinden yazarına kadar herkes "Biz Puskasları, Morlockları yendik, Di Stefano kim oluyor?.." diyorlardı. Ancak Di Stefano ve bugünkü İspanyol futbolu bilenlerin bildikleri ile ölçüye vurulamazdı. İlk tehlike işaretini Galatasarayın İngiliz antrenörü George Dick vermiş, İspanya maçı hakkında fikrini soran "bilenlere", "Di Stefanoyu tutun" demişti. Fakat, Türk futbol takımının Di Stefano veya İspanya ekibi ile boy ölçüşmesi kabil miydi?

Gento
"Fırıldak"

Hazırlık Çorbası

Milli 'futbol takımımızın çifte İspanya maçları için geçirdiği hazırlık devresi bir çorbadan başka bir şey değildi. Kadrosuna otuzdan fazla futbolcu davet ederek işe başlayan tek seçici Eşfak Aykaç, her zamanki basit ve faydasız hazırlık maçları kurmuş, diğer, yanda 1958 Dünya Kupası için Türkiye ile idman yapacak kudretli bir İspanyanın ekip kuruluşu, stili, kuvvet durumu hakkında ufak bir bilgeye bile sahip olmağı arzulamamıştı. Dert büyüktü ve misal yakındı. Acaba Millî Futbol Takımımızın fumdemental yani "ilk bilgi" noksanları yok muydu? Vardı. Hem de bu noksanlar çok büyüktü. Bugüne kadar iş başına gelmiş idareciler, Türk futbol mektebinin kurulması için ufak bir teşebbüste bulunmamışlar, Dolmabahçede top oynayan gençlerin bu mektebi kendiliğinden açtığını sanmışlardı. Önlerinde Macaristan, İngiltere gibi büyük misaller vardı. Kanlı hâdiselerden sonra dağılan Macar futbolu kısa zamanda kendini toplamış - eski, kudretini kazanmıştı. Bu bir Macar futbol mektebinin çalıştığına işaretti. Türk futbolu alaylı futbolcular, alaylı idareciler elinde nereye gidiyordu? Yurt dışında kazandığımız tesadüfi maçları birer "zafer" olarak aksettirmek çok yanlıştı. Meselâ Varşovada 1-0 galip geldiğimiz maç için "zafer" diyecek bir tek futbolcumuz çıkamazdı. Bu maçın ve diğer bir kaçının büyük tesadüfler olduğuna inanmak gerekiyordu. Dış maçlarımızda takımımız daima defans taktikleri kuruyor, beraberlik veya az farklı yenilgiye gidiyordu. Ancak bu futbol değildi. Fertlerimizin mücadele kuvvetlerinden faydalanılarak eksikler örtülmeğe çalışılıyor, sahalarımızda kopup giden küfürlü ve tekmeli fırtınalar hiç görülmüyordu. Dünya Kupası elemelerinde bizi "Futbol bilmeyen" Asya - Afrika grubuna koyanlar tam manasıyla haklıydılar. İspanya maçları için malum zihniyetle ve idarecilikle yapılan hazırlıklar ne netice alabilirdi? Önce rakibi bilmek gerekiyordu.

Ateşli İspanya

İspanyol Milli takımı 1958 Dünya Kupası elemelerinde İsviçre ve İskoçya ile aynı guruba düşmüştü. Avrupada "Üç İ" *di*ye çağrılan bu gurupta İspanya fevkalâde şanssız maçlardan sonra İsviçre ile otuz korner kazandığı bir karşılaşmada 2-2 berabere kalırken, Kubala ve Di Stefano'lu ekibi ile Belfastta İskoçyaya 2-4 kaybetmiştir. Ancak dünya futbol çevrelerinin bu neticelere "Büyük-sürprizler" dediğini de belirtmek gerekir. İspanya bugün Avrupanın sayılı futbol ekiplerindendir. Bilhassa hücumda tesirli olan ekibin muhacim hattı yıldız futbolculardan kurulmuş, Mateos, Kubala, Di Stefano, Rial, Gento isimleri dünyanın dikkatini üzerinde toplamıştır. Meselâ sol açık Gento, Real Madritin son İngiltere seyahatinde kendisi için "Görülmemiş adam, Tek başına bütün Wolverhampton defansını yıktı" dedirtmiştir. Kubala ve Di Stefano için söylenecek fazla lâf yoktur. Hattın golcüsü, Rial hafbeklerden Zagarra, kaleci Ramallets dünya çapında yıldızlardı, ispanyol milli ekibinin kuruluşunda meşhur Real Madrit takımının takviyesine gidildiği bir hakikattir. Yerden, son derece süratli ve bol deplasmanlı bir futbol oynayan İspanyollar, çift santrforlu bir taktik Kurarak iki insaydlarının son hatta kurduğu barajlardan Di Stefanoya çalışma sahası hazırlarlar. Ancak bir hususi maçta sakatlanarak takım dışı kalan Kubala'nın yerini nasıl dolduracakları bilinmeyen İspanyolların, defans oyunu kuracak takımımız karşısında rahat bir hücum taktiği hazırlayacakları tahmin edilebilir.

...pak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL

...ık baskısı : Rüzgârlı Matbaa Demirciler Cad. - ANKARA

